

Západočeské univerzity v Plzni

Fakulta právnická

Rigorózní práce

DĚDICKÁ NEZPŮSOBILOST A VYDĚDĚNÍ

Mgr. Lenka Karhanová

Plzeň 2016

Západočeské univerzity v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Občanské právo a civilní proces

Rigorózní práce

DĚDICKÁ NEZPŮSOBILOST A VYDĚDĚNÍ

Mgr. Lenka Karhanová

Plzeň 2016

„Prohlašuji tímto, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Plzni dne 2.11.2016

Mgr. Lenka Karhanová

Obsah

1	Úvod	6
2	Zásady a principy dědického práva	10
2.1	Dědické právo je právem absolutním	10
2.2	Zásada přechodu jmění na jednotlivce a zásada zachování hodnot	11
2.3	Zásada univerzální sukcese	11
2.4	Princip ingerence veřejné moci	14
2.5	Zásada testovací autonomie a zásada svobody vůle	14
2.6	Zásada rovnosti	16
2.7	Zásada individualizace dědictví	17
2.8	Zásada in favore testamenti	18
2.9	Zásada „Semel heres, semper heres“	19
3	Dědický nápad	20
4	Dědická nezpůsobilost a vydědění ve vztahu k předpokladům dědění	28
4.1	Podmínky řízení o pozůstalosti a předpoklady dědění	28
4.1.1	Smrt člověka	28
4.1.2	Existence pozůstalosti	32
4.1.3	Způsobilý dědic	40
4.1.4	Přijetí dědictví neboli neodmítnutí dědictví způsobilým dědicem	41
4.2	Dědický důvod	50
5	Dědická nezpůsobilost	52
5.1	Důvody dědické nezpůsobilosti v předchozích právních úpravách	53
5.1.1	Dědická nezpůsobilost podle Obecného zákoníku občanského účinného od 1.1.1812 do 31.12.1950	54
5.1.2	Dědická nezpůsobilost podle zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, účinného od 1.1.1951 do 31.3.1964	55
5.1.3	Dědická nezpůsobilost podle Občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., účinného od 1.4.1964 do 31.12.2013	56
5.2	Konkrétní důvody dědické nezpůsobilosti	57
5.2.1	Vyloučení toho, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu	57
5.2.2	Vyloučení toho, kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli	66
5.2.3	Dědicky nezpůsobilý manžel	70
5.2.4	Dědicky nezpůsobilý rodič	72
5.3	Dědická nezpůsobilost, resp. nehodnost v Německu	77
5.4	Prominutí činu zakládajícího dědickou nezpůsobilost	80
5.5	Důsledky dědické nezpůsobilosti	83
6	Vydědění	86
6.1	Vývoj institutu vydědění	86
6.2	Nepominutelný dědic	88
6.3	Institut nepominutelného dědice v komparaci s předchozí právní úpravou	90
6.4	Povinný díl	92
6.4.1	Velikost povinného dílu	94
6.4.2	Výpočet povinného dílu	96
6.4.3	Nepominutelný dědic a povinný díl	97
6.5	Účinky neplatného vydědění a právo potomka na povinný díl z pozůstalosti	99
6.5.1	Zůstavitel vedle prohlášení o vydědění nepořídil žádné pořízení pro případ smrti	100

6.5.2	Zůstavitel vedle prohlášení o vydědění pořídil jiné pořízení pro případ smrti, zejména závěť nebo dědickou smlouvu	101
6.6	Ustanovení § 1646 ObčZ a jeho výklad	102
6.7	Předpoklady vydědění.....	104
6.8	Jednotlivé důvody vydědění	105
6.8.1	Nepominutelný dědic neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi	105
6.8.2	Nepominutelný dědic o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl.....	108
6.8.3	Nepominutelný dědic byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze.....	111
6.8.4	Nepominutelný dědic vede trvale nezřízený život.....	115
6.8.5	Nepominutelný dědic je nezpůsobilý dědit	117
6.8.6	Nepominutelný dědic je zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl	120
6.9	Forma prohlášení o vydědění.....	126
6.9.1	Prohlášení o vydědění sepsané ve formě soukromé listiny	127
6.9.2	Holografní prohlášení o vydědění.....	129
6.9.3	Alografní prohlášení o vydědění	131
6.9.4	Prohlášení o vydědění ve formě veřejné listiny.....	136
6.9.5	Privilegované prohlášení o vydědění	139
6.9.6	Zrušení prohlášení o vydědění.....	143
6.9.7	K výkladu přechodných ustanovení občanského zákoníku.....	144
6.10	Způsob vydědění.....	147
6.10.1	Zůstavitel v prohlášení o vydědění nepominutelného dědice výslovně vydědí s uvedením důvodu vydědění	147
6.10.2	Zůstavitel nepominutelného dědice vydědí bez udání důvodu vydědění.....	148
6.10.3	Zůstavitel nepominutelného dědice výslovně nevydědí, pouze jej opomene ve svém pořízení pro případ smrti	149
6.11	Zákonná úprava opominutí dědice mlčky dle současné a předchozí právní úpravy	152
6.12	Vliv vydědění na potomky vyděděného.....	153
7	Závěr.....	154

Seznam použitých zkratk

ObčZ nebo občanský zákoník nebo nový občanský zákoník - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

ZŘS - zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZO nebo obecný zákoník občanský - Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský

zákon o matrikách - zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

ZMPS - zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

ZGB - Schweizerische Zivilgesetzbuch - švýcarský občanský zákoník z roku 1907

ObčZ 1950 nebo Střední občanský zákoník – zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník ve znění od 1.1.1951 do 31.3.1964

ObčZ 1964 - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění platném do 31.12.2013

trestní zákoník - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

BGB - Bürgerliches Gesetzbuch - německý občanský zákoník z roku 1896, účinný od 1.1.1900

StGB – Strafgesetzbuch - německý trestní zákoník z roku 1871

1 Úvod

Téma své rigorózní práce jsem si vybrala z oblasti dědického práva, neboť vykonávám koncipientickou praxi v notářské kanceláři a s normami dědického práva pracuji často. Vědomosti, které jsem sepsáním této práce načerpala, tak jsou pro mne i v profesním životě velice přínosné.

V České republice je hmotněprávní úprava dědického práva od 1.1.2014, kdy nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, začleněna do části třetí, hlavy třetí občanského zákoníku a pomineme-li úpravu dědického práva obsaženou v zákoně č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů, lze říci, že poskytuje ucelenou úpravu tohoto odvětví práva. Jedno z nejzákladnějších ustanovení týkající se dědického práva však nalezneme v Listině základních práv a svobod, která ve svém článku 11 dědění zaručuje. Vedle hmotněprávních předpisů disponuje právní řád České republiky také procesněprávními předpisy, jimiž jsou především zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Institut dědické nezpůsobilosti je v občanském zákoníku zařazen v rámci systematiky dědického práva do dílu prvního týkajícího se práva na pozůstalost. Naproti tomu institut vydědění se nachází v dílu druhém pojednávajícím o pořízení pro případ smrti.

S přijetím nového občanského zákoníku došlo v České republice k významným změnám či zavedení „staronových“ institutů dědického práva. Úprava dědického práva v novém občanském zákoníku vychází zejména z vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937¹, který měl základ v obecném zákoníku občanském z roku 1811². Účinností nového občanského zákoníku se právní úprava dědického práva v České republice značně přiblížila zahraniční právní úpravě (zejm. Rakousku, Německu, Švýcarsku), a to především v otázce postavení nepominutelných dědiců (výplata povinného dílu v penězích),

---

¹ ELIÁŠ, Karel. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana. *200 let ABGB – Od kodifikace k rekodifikaci českého občanského práva*. Praha: Leges, 2011. s. 28. ISBN 9788087576038.

² Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský

neomezené odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele či v zavedení odkazu jako pohledávky určité osoby na vydání věci nebo zřízení práva z dědictví.

Jakým způsobem se nová právní úprava občanského zákoníku v přechodných ustanoveních vypořádala s problematikou výkladu a posuzování pořízení pro případ smrti v době, kdy pozbyl platnosti zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a účinnosti nabytí novým občanským zákoníkem? Nejenom této otázce je věnován prostor dále v textu práce.

Jeden z důvodů proč mne problematika vydědění zaujala a věnovala jsem jí téma této rigorózní práce, je fakt, že se v praxi stále častěji setkávám s klienty, kteří přicházejí s žádostí o sepsání pořízení pro případ smrti, ve kterém by povolali za dědice svého majetku jiné osoby než své potomky, a to s cílem vyloučit je z jejich dědického práva i z práva na povinný díl. Důvody pro to mají různé, a ačkoli jsou často z lidského pohledu pochopitelné, z právního pohledu nejsou mnohdy pro platné vydědění dostačující, a tudíž vydědění nelze účinně realizovat.

Předmětem této práce je nejenom institut vydědění, ale i institut dědické nezpůsobilosti. Oba tyto instituty směřují vždy k tomu, aby osoby, které by se bez dalšího staly zůstavitelovými dědici, pozůstalost nenabýly. V tomto směru je princip těchto dvou institutů dědického práva stejný, ačkoliv při bližším seznámením se s těmito instituty nalezneme zásadní rozdíly. Existuje ještě jeden společný rys těchto institutů. Jak u dědické nezpůsobilosti, tak u vydědění zákonodárce taxativně vymezil důvody, které musí být naplněny, aby se osoba stala dědicky nezpůsobilou nebo byla platně vyděděna. Ani u jednoho z těchto institutů tedy nelze zákonem stanovené důvody rozšiřovat či modifikovat. Ačkoliv mají oba instituty některé znaky podobné, v mnohém se zásadně liší. Cílem této práce mimo jiné je, aby jednotlivé odlišnosti obou institutů, včetně rozdílných účinků na potomky zůstavitele, byly po přečtení práce čtenáři zřejmé.

Občanský zákoník některá ustanovení vztahující se k vydědění a dědické nezpůsobilosti zásadním způsobem změnil a některá zavedl zcela nová. K jakým konkrétním změnám došlo? Jako příklad mohu uvést nový důvod vydědění, který je zakotven v ustanovení § 1646 odst. 2 občanského zákoníku a který stanoví, že *„zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen“*. Dalo by se říci, že toto ustanovení občanského zákoníku oba instituty do jisté míry propojuje. Záměr a význam

začlenění tohoto nového důvodu vydědění objasňuji dále v této práci. V následujících kapitolách jsou nejvýznamnější změny u obou institutů popsány a srovnány s právní úpravou účinnou do 31.12.2013. Cílem této práce bylo nejenom instituty vydědění a dědické nezpůsobilosti popsat, ale také objasnit alespoň některé sporné otázky týkající se těchto institutů.

Z pohledu institutu vydědění bylo velice zajímavé období účinnosti občanského zákoníku z roku 1964, ve znění účinném od 1.4.1964 do 31.3.1983, neboť i přesto, že tento občanský zákoník převzal základní principy dědického práva ze zákona č. 141/1950 Sb., došlo k několika významným změnám. S ohledem na zaměření této práce považuji za nejvýznamnější změnu vypuštění institutu vydědění ze zákonné úpravy dědictví³. Zůstavitel neměl během těchto 19 let neexistence vydědění možnost odejmout nepominutelným dědicům jejich dědické právo, a to ani za situace, kdy došlo k nejzávažnějšímu narušení jejich vzájemných rodinných vztahů. Institut vydědění tvoří jakýsi protipól zákonem chráněných práv nepominutelných dědiců, neboť je nástrojem zůstavitele, který mu v zákonem předvídaných situacích dává možnost odejmout svým potomkům jejich právo na povinný díl.

Skutečnost, že v České republice existovalo období absence institutu vydědění, evokuje otázku, zda je nutné, aby právní úprava dědického práva tento institut vůbec zakotvovala. Je nepochybné, že institut vydědění by postrádal smysl, pokud by občanský zákoník neposkytoval ochranu potomkům zůstavitele ve formě jejich práva na povinný díl. Ačkoliv se v mnoha případech může zdát ochrana potomků zůstavitele nadbytečná, omezující autonomii vůle zůstavitele, považuji její existenci za potřebnou, zejména tehdy, jsou-li zůstavitelovi potomci nezletilí.

Ke zvážení je však spíše otázka, zda jsou důvody vydědění, které občanský zákoník zůstaviteli vymezuje, dostačující či vhodně formulované. S tím dále souvisí otázka aplikovatelnosti důvodů vydědění ve znění současné právní úpravy v porovnání s právní úpravou předchozí tak, aby skutečně došlo k platnému vydědění.

Shora uvedeným tvrzením, že platným vyděděním zaniká *dědické právo* nepominutelného dědice na pozůstalost, narážím na jeden ze zásadních

---

³ ŠEŠINA, Martin a Martin BÍLEK. *Dědické právo v předpisech let 1925–2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 123. *Zákony s poznámkami*. (C.H. Beck). ISBN 80-7179-590-9.

výkladových problémů institutu vydědění. Z textu zákona (ustanovení § 1646 ObčZ) lze totiž jazykovým výkladem jasně vyložit, že vyděděním lze nepominutelného dědice zkrátit či jej vyloučit pouze z jeho práva na *povinný díl*. Tento výklad textu zákona je dle mého názoru v jasné opozici k samotné povaze institutu vydědění, který by měl spočívat ve vyloučení vyděděného potomka jak z práva na povinný díl, tak z práva dědického. K problematice výkladu tohoto ustanovení se více věnuji dále v této práci.

I přes to, že jsem si vědoma nerozlučnosti hmotného a procesního práva, je předmětem této práce zejména hmotněprávní úprava vybraných institutů dědického práva. Procedurálních aspektů se dotýkám pouze okrajově, neboť pojednání o samotné procesní úpravě by mohlo svojí rozsáhlostí tvořit samostatnou práci.

Na úvod své práce popisuji hlavní zásady a principy dědického práva. Dále se podrobně zabývám nápadem dědického práva a výkladem o předpokladech dědické nezpůsobilosti a vydědění v systematice předpokladů dědění, neboť se domnívám, že bezprostředně souvisí s tématem této práce.

V následující části své práce se věnuji dědické nezpůsobilosti, především historickému vývoji právní úpravy na území České republiky obecným zákoníkem občanským počínaje, občanským zákoníkem z roku 1964 konče, jednotlivým důvodům dědické nezpůsobilosti tak, jak je upravuje občanský zákoník a konečně důsledkům dědické nezpůsobilosti.

Ve zbývajících částech této práce pojednávající o vydědění se věnuji především stručnému historickému vývoji právní úpravy tohoto institutu na území České republiky, osobě nepominutelného dědice, pojmu povinného dílu a jeho výpočtu, účinkům neplatného vydědění a právu potomka na povinný díl z pozůstalosti a zákonnými předpoklady vydědění. Dále se zabývám jednotlivými důvody vydědění, způsoby vydědění, formami prohlášení o vydědění a významu uvedení důvodu vydědění v prohlášení o vydědění.

2 Zásady a principy dědického práva

Dědické právo v České republice je založeno na několika základních zásadách, které činí české dědické právo originálním. Některé principy, na kterých je založena současná úprava dědického práva, převzali autoři z občanského zákoníku z roku 1964, z občanského zákoníku z roku 1950 a rovněž z obecného zákoníku občanského⁴. Zásady dědického práva můžeme považovat za jakési principy práva, které tvoří základní právní rámec. Tyto zásady existují vedle sebe, ale může docházet k jejich střetům a je otázkou interpretace práva, která zásada má v daném případě přednost. Je-li právní systém postaven na určitých zásadách, není možné, aby se právní normy od těchto zásad odkláněly.

Kapitolu o zásadách a principech dědického práva jsem zařadila zejména proto, že se ocitáme v době, kdy chybí judikatura a praktické zkušenosti v oblasti dědického. Jejich význam roste, neboť nám pomáhají při interpretaci a chápání právních norem. Jednotlivé zásady dědického práva jsou popsány v následujících podkapitolách.

2.1 Dědické právo je právem absolutním

V občanském zákoníku je dědické právo zařazeno mezi absolutní majetková práva, neboť je právem absolutním, právem na pozůstalost. Osoba, která připadá v úvahu jako dědic, má právo se jím stát. A naopak, pokud na jedné straně existuje něčí právo, existuje na straně druhé povinnost, v tomto případě povinnost všech nerušit nabytí dědického práva. Dědické právo je právo děditelné (§ 1488 ObčZ) a zcizitelné (§ 1714 odst. 1 ObčZ). Zásada, která říká, že dědické právo je právo absolutní, je obsažena např. v ustanovení § 1487 odst. 2 ObčZ a ustanovení § 1671 odst. 1 ObčZ.⁵

---

⁴ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, s. 9-10. Praktik. ISBN 978-808-7212-790.

⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. XXVI. ISBN 978-80-7478-369-2.

2.2 Zásada přechodu jmění na jednotlivce a zásada zachování hodnot

Mezi základní zásady dědického práva řadíme zásadu přechodu jmění na jednotlivce a zásadu zachování hodnot. Zásada přechodu jmění na jednotlivce vychází z koncepce individualistického dědického práva⁶. Dědické právo v České republice bylo vždy založeno na principu individualistického pojetí dědického práva. Tento princip zůstal zachován ba dokonce posílen i po přijetí nového občanského zákoníku. Důvodem je zachování jistoty člověka, že vlastnické právo k jeho jmění přejde na osoby zůstaviteli blízké. Na rozdíl od úpravy dědických tříd vymezených v ObčZ 1964 došlo přijetím nového občanského zákoníku k rozšíření okruhu zákonných dědiců z původních čtyř tříd na šest dědických skupin a tím i k prohloubení této zásady.⁷

Zásada zachování hodnot představuje motivační prvek pro člověka k tomu, aby vytvářel hodnoty, získával je a následně je udržoval, neboť si může být jistý tím, že po jeho smrti budou tyto hodnoty zachovány pro další generaci.⁸

2.3 Zásada univerzální sukcese

Další zásadou, kterou se české dědické právo řídí, je zásada univerzální sukcese. Tato zásada představuje princip, na základě kterého dědic vstupuje do všech zůstavitelových práv a povinností (resp. dědí celé jmění zůstavitele, tedy aktiva i pasiva), které jeho smrtí nezanikly nebo které nepřešly na zákonem stanovené osoby mimo řízení o pozůstalosti. Některými z práv zůstavitele, které jeho smrtí zanikají, jsou právo z věcného břemene zřízeného ve prospěch osoby zůstavitele, právo na důchod plynoucí ze smlouvy o důchodu (§ 2702 ObčZ)

---

⁶ toto pojetí vychází z §1475 odst. 3 ObčZ, které říká: Komu náleží dědické právo, je dědic, a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím.

⁷ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s.600-601, ISBN 978-80-7208-922-2.

⁸ SMÉKAL Radim: *Obczan: komunitní portál o rekodifikaci. Právo na pozůstalost* [online]. OBCZAN, z. s., 11.6.2013. [cit. 8.7.2015]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/zakon/noz/cast-treti/hlava-iii/dil-1?do=detail-item-4187-comments-item-775-switchExpanded>.

nebo například právo na výměnek (§ 2714 ObčZ). Další skupinou práv a povinností (nebo také určitá plnění), které nejsou předmětem pozůstalosti a které přechází na zákonem či zůstavitelem určené osoby jsou např. dávky důchodového pojištění, právo na pojistné plnění a peněžité dávky státní sociální podpory. Nejsou-li však zákonem či zůstavitelem tyto osoby určené, patří tato práva a povinnosti do pozůstalosti a stanou se předmětem dědictví.⁹ Zásada univerzální sukcese tedy představuje přechod pozůstalosti jako celku, nikoli pouze aktiv či pasiv pozůstalosti. Opakem univerzální sukcese je sukcese singulární.

Princip univerzální sukcese se dnes díky vývoji dědického práva poměrně liší od toho, jak byl pojímán římským právem. Předmět dědického práva byl dříve pojímán širěji. Dnes je univerzální sukcese spojována zejména s povinností dědiců hradit dluhy pozůstalosti. V dobách římského práva bylo podstatné, kdo se stane zůstavitelovým dědicem¹⁰, nikoli kdo se stane vlastníkem pozůstalosti. K tomu, aby se někdo stal dědicem, nebylo určující, zda nabyl majetek z pozůstalosti, pokud vůbec nějaký zůstavitel zanechal. Mohla nastat také situace, že se osoba, která odkazem nabyla celou pozůstalost nebo její převážnou část, vůbec nestala dědicem jako takovým (*fideicommissum hereditatis*).¹¹ V současné době se sice používá pojem univerzální sukcese, nicméně z něj, jak uvádí ve svém článku Ondřej Horák, „zbyvá jakási „zbytková“ majetková sukcese, neboť existuje řada majetkových práv, která přechází jinak, než děděním (např. právo nájmu, resp. vlastnictví nájmu)“. Ondřej Horák dále podotýká, že paradoxně byl tento princip více respektován občanským zákoníkem z roku 1950 nebo z roku 1964, kdy se práva a povinnosti plynoucí z majetkové a osobnostní sféry se v podstatě setkávaly u zůstavitelových blízkých příbuzných (mj. u přechodu nájmu bytu či ochrany osobnosti), ačkoliv to nebylo na první dojem zřejmé. S příchodem nového občanského zákoníku nastala v tomto směru dualita, která spočívá v přechodu osobnostních práv a části majetkových práv primárně na osoby blízké (srov. např. § 82, § 1302 a § 2280 ObčZ) stejně jako dříve, ale ostatní práva

---

⁹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 133-134. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

¹⁰ Pozn.: Osoba, která se stala dědicem, nastoupila do pozice, společenského postu, ve které byl zůstavitel před svou smrtí, což mělo větší váhu než hmotné statky.

¹¹ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 314, ISBN 80-7179-031-1.

přechází na osoby, které se stanou dědici, tedy osoby, které jsou bez ohledu na příbuzenský vztah zůstavitelem za dědice povolány.¹²

Jak již bylo řečeno shora, s touto zásadou úzce souvisí povinnost dědiců hradit dluhy zůstavitele. Dědic nabývá nejenom aktiva, ale přechází na něj i pasiva pozůstalosti. Přechod dluhů zůstavitele na dědice byl v našem dědickém právu zakotven i dříve, nicméně nový občanský zákoník rozsah povinnosti k úhradě zůstavitelových dluhů významným způsobem modifikoval. Došlo ke značnému posílení pozice věřitelů vůči dědicům, neboť podle současné právní úpravy na dědice automaticky přecházejí dluhy zůstavitele a dědic má ze zákona povinnost hradit dluhy zůstavitele v plném rozsahu, přičemž za úhradu těchto dluhů odpovídá celým svým majetkem. Rozsah povinnosti k úhradě zůstavitelových dluhů již není limitována výší ceny nabytého dědictví, jak stanovovalo ustanovení § 470 odst. 1 ObčZ 1964. Občanský zákoník naproti tomu poskytuje dědici možnost uplatnění výhrady soupisu pozůstalosti. Výhrada soupisu, která je dnes upravena v ustanovení § 1674 až 1676 ObčZ, vychází z ustanovení § 712 osnovy československého občanského zákoníku z roku 1937 a byla též inspirována institutem o přihlášce s výhradou právního dobrodiní soupisu upraveným v obecném zákoníku občanském z roku 1811.¹³ Zákon ponechává na vůli dědice, zda výhradu soupisu pozůstalosti uplatní či nikoli. Uplatní-li dědic výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele pouze do výše ceny nabytého dědictví obdobně, jako tomu bylo do účinnosti nového občanského zákoníku. Bude-li dědiců více, stávají se solidárními dlužníky. Věřitel má právo požadovat plnění celého dluhu po kterémkoliv z dědiců. Požaduje-li věřitel zaplacení dluhu po tom z dědiců, který výhradu soupisu uplatnil, bude tento dědic povinen dluh zaplatit, avšak svědčí mu právo následného regresu na ostatních dědicích.

---

¹² HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381. ISSN 1210–6410.

¹³ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 448. ISBN 978-80-7478-369-2.

2.4 Princip ingerence veřejné moci

S principem univerzální sukcese velmi úzce souvisí princip ingerence veřejné moci. Není pravdou, že k nabytí dědictví zůstavitelovými dědici dochází pouze na základě skutečnosti, že zůstavitel zemřel. K přechodu dědictví dochází za současného zásahu veřejné moci. Na základě tohoto principu ještě před tím, než dojde k samotnému nabytí dědictví dědicem, musí být vedeno soudní řízení o pozůstalosti, v němž vystupuje notář jako soudní komisař pověřený soudem k tomu, aby v tomto řízení činil úkony soudu prvního stupně.¹⁴ Nabývací titul k majetku v pozůstalosti pak pro dědice představuje konečné a pravomocné usnesení soudu (soudního komisaře), který v dané věci rozhodl. S tímto principem také mj. souvisí možnost zahájení řízení o pozůstalosti i bez návrhu a nutnost projednání a rozhodnutí o pozůstalosti příslušným soudem (soudním komisařem), pokud dojde ke splnění podmínky k nabytí dědictví následným dědicem.¹⁵

2.5 Zásada testovací autonomie a zásada svobody vůle

Další zásadu, kterou se řídí dědické právo, je zásada testovací autonomie¹⁶ a s ní související zásada svobody vůle. Jedná se o osobní subjektivní právo zůstavitele zakotvené v ustanovení § 1496 ObčZ. Toto právo je pevně spjato s osobou zůstavitele a zákon stanoví, že zůstavitel nemůže povolání dědiců svěřit jinému nebo tak učinit společně s další osobou.¹⁷ Zůstaviteli je tak dána téměř absolutní volnost ve volbě kdo se stane či nestane jeho dědicem a jaká část pozůstalosti takto povolaným dědicům připadne. Zásada testovací svobody umožňuje zůstaviteli reagovat na rodinné a jiné vztahy a řešit dle vlastního uvážení

---

¹⁴ Viz ustanovení § 101 ZŘS.

¹⁵ Fiala, Roman, Drápal, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 466. ISBN 978-80-7400-570-1.

¹⁶ srov. MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. s. 15 an.

¹⁷ Jako příklad lze uvést v praxi častý požadavek na sepsání společné závěti manželů.

jak majetkové poměry své, tak nepřímo i majetkové poměry ostatních.¹⁸ Tato zásada dává každému možnost pořídit volně o svém majetku pro případ své smrti, s výjimkou situací, kdy musí být přihlédnuto k zákonným omezením. Nejvýznamnějšími omezeními z pohledu této zásady jsou nemožnost zůstavitele pořídit dědickou smlouvou o celé své pozůstalosti (§ 1585 odst. 1 ObčZ) a existence zákonných ustanovení poskytujících ochranu nepominutelným dědicům ve formě práva na povinný díl z pozůstalosti (pozn. více k nepominutelným dědicům a jejich právu na povinný díl z pozůstalosti v kapitole 6.2 a 6.4). V tomto směru došlo s příchodem nového občanského zákoníku k výraznému oslabení ochrany nepominutelných dědiců, neboť byla výše jejich povinných dílů snížena v porovnání s výší upravenou v ObčZ 1964.¹⁹ Osobně se domnívám, že tato změna byla změnou pozitivní, ačkoliv část odborné veřejnosti zastává názor opačný. Argumenty, že zůstavitel má možnost své nepominutelné dědice z dědění zcela vyloučit sepsáním prohlášení o vydědění, nelze z mého pohledu akceptovat. V praxi se lze často setkat s případy, kdy jsou si zůstavitel a jeho děti naprosto cizí, neboť byly zůstavitelovy děti od dětství vychovávány druhým z rodičů, aniž by měl zůstavitel faktickou možnost vytvořit si s dětmi bližší vztah a opačně. Ačkoliv se jedná o přímé potomky zůstavitele, z pohledu mezilidských vztahů se v podstatě vůbec navzájem neznají a jejich vztah neodpovídá klasickému pojetí rodič - dítě. Zůstavitel má však velmi nízkou právní jistotu, že jeho prohlášení o vydědění s uvedením důvodu, že „nepominutelný dědic o jeho osobu neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl“ v případě soudního sporu ob stojí.²⁰ Z tohoto důvodu považují snížení velikosti povinného dílu za příznivé. Ochrana nepominutelných dědiců bych si de lege ferenda dokázala představit v rozšíření okruhu nepominutelných dědiců o pozůstalého manžela, pozůstalou manželku zůstavitele. I přes to, že pozůstalému manželu zpravidla náleží polovina z majetku patřícího do společného jmění manželů, měl by být stejným způsobem jako potomci zůstavitele chráněn zákonem. Majetek patřící do společného jmění manželů nabývají manželé většinou přičiněním obou dvou a v případě vypořádání

---

¹⁸ Například povolaných dědiců, odkazovníků, apod. a v jistém směru též těch, kteří jsou zůstavitelovým pořízením pro případ smrti z dědění vyloučeni.

¹⁹ K velikosti povinného dílu blíže v kapitole 6.4.

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.1.2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 6, ročník 2005.

společného jmění manželů se nejčastěji aplikuje pravidlo, že podíly obou manželů na vypořádaném jmění jsou stejné (§ 742 odst. 1 ObčZ).²¹ Proto se domnívám, že není spravedlivé argumentovat tím, že pozůstalý manžel je po smrti druhého zaopatřen tím, že mu zůstane část ze společného jmění manželů.²² Z lidského pohledu a z pohledu rodinného práva tvoří rodinu nejenom děti, ale i zůstavitel a pozůstalý manžel. Nevidím proto důvod, proč by nemělo být postavení pozůstalých manželů zákonem chráněno obdobně, jako jsou chráněni nepominutelní dědici. Takovou ochranu manželkám, resp. manželům zůstavitele poskytuje občanskoprávní úprava např. v Rakousku, Švýcarsku, Polsku a Německu.²³

Zásada testovací autonomie v sobě odráží princip svobody vlastnictví, neboť pořízením pro případ smrti pořizovatel rozhoduje o předmětu svého vlastnického práva i po své smrti. Nejenom do této zásady se promítá článek 11 odst. 1 věta poslední Listiny základních práv a svobod, který říká, že dědění se zaručuje, neboť tuto ústavní záruku nelze vykládat pouze ve vztahu k dědicům, ale i ve vztahu k zůstaviteli jako pořizovateli pořízení pro případ smrti. Zásada testovací svobody byla přijetím nového občanského zákoníku značným způsobem posílena tím, že do dědického práva obsáhla nová ustanovení umožňující aplikaci vedlejších doložek v závěti. Zůstaviteli je tak dána možnost uložit svým dědicům jistá omezení ve formě příkazů, podmínek či doložení času.

2.6 Zásada rovnosti

Dědické právo se dále řídí zásadou rovnosti. Tato zásada ale není absolutní. Uplatňuje se v jednotlivých institutech, jako například při dědění ze zákona v rámci první dědické třídy, kdy zákonní dědicové dědí rovným dílem. Jinak je tomu však

---

²¹ Výjimku z tohoto pravidla představuje zejména smlouva o modifikaci zákonného společného jmění manželů sepsaná mezi manželi ještě za života obou dvou.

²² Tuto část lze ve své podstatě považovat za výlučné vlastnictví jednoho z manželů, která se zánikem společného jmění manželů výlučným vlastnictvím pozůstalého manžela fakticky stane.

²³ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 643-644, ISBN 978-80-7208-922-2.

v případě dědění ve druhé dědické třídě, kdy zákon stanoví, že „*Dědici druhé třídy dědí stejným dílem, manžel však vždy nejméně polovinu pozůstalosti.*“ (§ 1636 odst. 2 ObčZ). Rovnost velikosti podílů vzniká vždy, kdy nejsou jinak modifikovány. Zůstavitel například může ovlivnit výši podílů dědicům stanovením konkrétních podílů ve svém pořízení pro případ smrti. K modifikaci podílu zákonného dědice dojde také při započtení na dědický podíl či povinný díl dědice.²⁴ V případech, kdy dochází k modifikaci dědických podílů vůlí zůstavitele, se střetává zásada rovnosti se shora uvedenou zásadou osobní testovací volnosti zůstavitele. Projevená vůle zůstavitele v pořízení pro případ smrti bude mít vždy přednost před zásadou rovnosti. Se zásadou rovnosti se setkáváme také v případě, kdy zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti vymeze okruh závětních dědiců, aniž by ale stanovil dědické podíly těchto dědiců. Na tento případ pamatuje zákon ve svém ustanovení § 1500 ObčZ, ve kterém stanoví, že „*Je-li povoláno několik dědiců a podíly nejsou určeny, mají právo na pozůstalosti rovným dílem.*“.

2.7 Zásada individualizace dědictví

Další zásada dědického práva, tedy zásada individualizace dědictví, spočívá v přechodu pozůstalosti na jednotlivce. Tuto zásadu odráží ustanovení § 1475 odst. 3 ObčZ, které říká: „Komu náleží dědické právo, je dědic, a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím.“. Existuje podstatný rozdíl mezi pojmem „pozůstalost“ a pojmem „dědictví“. Občanský zákoník ve svém ustanovení § 1475 odst. 2 ObčZ říká, že pozůstalost je tvořena celým jměním zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Pojem jmění je definován v ustanovení § 495 ObčZ jako souhrn majetku (vše, co osobě patří) a dluhů. Existují výjimky, které do pozůstalosti nezařazujeme. Například mzdová a platová práva z pracovněprávního vztahu do výše odpovídající trojnásobku průměrného měsíčního výdělku zůstavitele jako zaměstnance přecházejí postupně na jeho

---

²⁴ Viz ustanovení § 1658 až 1664 ObčZ.

manžela, děti a rodiče, pokud se zůstavitelem žili v době jeho úmrtí ve společné domácnosti; předmětem dědictví se stávají teprve tehdy, není-li těchto osob²⁵. Další výjimkou je například družstevní podíl v bytovém družstvu, který přechází na pozůstalou manželku za předpokladu, že patří do společného jmění zůstavitele a pozůstalé manželky²⁶. V pojmu pozůstalost se obsahově shoduje nový občanský zákoník s obecným zákoníkem občanským s tím rozdílem, že nový občanský zákoník celý tento pojem zachytil již v samotném textu zákona, na rozdíl od obecného zákoníku občanského, který práva a povinnosti vázané výlučně na osobu zůstavitele do pozůstalosti zahrnoval pouze na základě ustálené judikatury.²⁷ Naproti tomu dědictví je už jen ta konkrétní část pozůstalosti, která případně určitému dědici. Bude-li dědic pouze jeden, pak pojem pozůstalost splývá s pojmem dědictví.

2.8 Zásada in favore testamenti

Zásadu in favore testamenti nalezneme přímo v občanském zákoníku, konkrétně v ustanovení § 1494 odst. 2, které mj. říká „Závět je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.“. Aplikaci této zásady logicky předchází existence pořízení pro případ smrti, se kterou souvisí zásada testovací volnosti zůstavitele. Ne vždy se doslovný výklad závěti shoduje s vůlí zůstavitele, a proto je nutné vždy upřednostnit takový výklad, který se pokud možno co nejvíce blíží tomu, co bylo zůstavitelovým přáním a jak hodlal s pozůstalostí naložit. Může se stát, že zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti použije takové výrazy, kterým on sám přiřazoval jiný význam, než který by jazykovým výkladem měly. Jiný význam slov však musí být v rámci řízení o pozůstalosti prokázán. Dalším ustanovením, které tuto zásadu odráží, je ustanovení § 1502 ObčZ. V případech rozdělení pozůstalosti, kdy se zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti zřejmě přepočtel (pozn. například při určení výše dědických podílů), se provede dělení tak,

---

²⁵ Ustanovení § 328 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

²⁶ Ustanovení § 737 odst. 2 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech.

²⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 3-5. ISBN 978-80-7478-369-2.

aby byla jeho vůle naplněna co nejlépe.²⁸

2.9 Zásada „Semel heres, semper heres”

Neposlední zásadou dědického práva je zásada „Semel heres, semper heres“ neboli „jednou dědic, navždy dědic“. Pokud dědic projeví vůli dědictví přijmout, ať už konkludentně nebo výslovně, nemůže se jej již vzdát. Obdobně platí tato zásada pro dědice, který dědictví odmítl. Jednou učiněné odmítnutí dědictví je nevratné a dědic se poté již nemůže domáhat svého dědického práva.

---

²⁸ ŘÍPA, Jan. *Dědění ze závěti*. Praha, 2014. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra občanského práva. Vedoucí práce prof. JUDr. Jan Dvořák CSc.

3 Dědický nápad

S příchodem nového občanského zákoníku doznalo pravidlo, na základě kterého přechází pozůstalost do vlastnictví dědiců, podstatných změn. Předně je však zapotřebí objasnit rozdíl mezi termíny „vznik dědického práva“ a „nabytí dědictví“. Pojem vznik dědického práva lze definovat jako vznik práva dědice na pozůstalost nebo poměrný podíl z ní²⁹ (§ 1475 odst. 1 ObčZ). Naproti tomu nabytí dědictví představuje již přechod vlastnického práva k pozůstalosti nebo její části na konkrétního dědice. Vzhledem k tomu, že předchozí právní úprava neznala instituty odkládacích a rozvazovacích podmínek, splýval vznik dědického práva a nabytí dědictví dědicem v jeden okamžik, a nebylo tedy ani nutné tyto termíny rozlišovat.

Podle nového občanského zákoníku (§ 1479 věta první ObčZ) vzniká dědické právo smrtí zůstavitele. Obdobně jako česká právní úprava zakotvila vznik dědického práva ke dni úmrtí zůstavitele, tak také například německé dědické právo zakládá vznik dědického práva k okamžiku úmrtí zůstavitele (§ 1922 BGB³⁰). Právní úprava účinná do konce roku 2013 v § 460 ObčZ 1964 stanovila, že dědictví se nabyvá smrtí zůstavitele, a to bezvýjimečně. Také podle nového občanského zákoníku nabyvá dědic dědictví do svého vlastnictví zpravidla ke dni úmrtí zůstavitele, resp. dalo by se říci, že pozůstalost přechází do vlastnictví dědice (ač v některých případech předního dědice) ke dni úmrtí zůstavitele. Tato zásada však neplatí absolutně, a to z důvodu existence shora zmíněných odkládacích a rozvazovacích podmínek. Dědic nabyvá dědictví ke dni úmrtí zůstavitele vždy, když dochází k přechodu vlastnických práv k pozůstalosti na základě dědění podle zákonné dědické posloupnosti. V případě, kdy dědic dědí ze závěti nebo podle dědické smlouvy, může být okamžik nabytí dědictví (dospělosti dědického práva) vázán na splnění podmínky či doložení času. Obdobně tomu je v případě, kdy zůstavitel povolá svému dědici svěřenského nástupce (§ 1512 a násl. ObčZ). Následný dědic nabude dědictví ke dni pozdějšímu než je den úmrtí zůstavitele.

---

²⁹ srov. ustanovení § 532 a § 536 OZO („Právo výhradní, uvázati se ve všechno to, co po někom zůstalo, anebo v určitý díl tohoto celku (např. v polovici, třetinu), slove právo dědičné.“, „Právo dědičné nastává teprve po smrti zůstavitelově.“)

³⁰ „Mit dem Tode einer Person (Erbfall) geht deren Vermögen (Erbschaft) als Ganzes auf eine oder mehrere andere Personen (Erben) über.“

Ačkoliv je otázka okamžiku přechodu dědictví jednou z nejdůležitějších otázek dědického práva, občanský zákoník nám na ni přímou odpověď nedává a její výklad je proto v jistých směrech sporný.³¹

Lze se setkat s úvahou, že přechod vlastnického práva na dědice k okamžiku smrti zůstavitele je právní fikcí, neboť se v době úmrtí zůstavitele neví, kdo se stane dědicem.³² Toto závisí mj. také na právním jednání potenciálních dědiců, kteří mohou např. dědictví odmítnout nebo se jej vzdát ve prospěch jiného dědice a vůbec tak dědicem v pravém slova smyslu nebýt. Dále není v okamžiku smrti zůstavitele známo, jaký majetek kdo zdědí. V době účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 nebyl problém s tím, že byl přechod vlastnického práva na dědice zpětně k okamžiku úmrtí zůstavitele považován za právní fikci. To se však podle Šimona Kleina změnilo s účinností nového občanského zákoníku, který podle jeho názoru režim právní fikce přímo nezakotvuje. Proto by se přechod vlastnického práva zřejmě měl řídit spíše přirozeným režimem, což by znamenalo, že by byl ovládán principem adičním a musel by tedy být v našem právním řádu zakotven institut ležící pozůstalosti.

Institut ležící pozůstalosti, který známe z rakouského a římského práva, není v novém občanském zákoníku zakotven. Neexistenci ležící pozůstalosti v našem právním řádu lze dovodit z ustanovení § 1486 ObčZ. Toto ustanovení říká, že na dědice, který dědictví odmítl, se hledí jako by jej nikdy nenabyl, což by bylo v případě existence institutu ležící pozůstalosti nesmyslné a zcela nadbytečné ustanovení. Skutečnost, že náš právní řád nezná ležící pozůstalost, také jasně vyplývá z ustanovení § 1670 ObčZ, které stanoví, že nabytí dědictví dědicem soud potvrzuje. Potvrzení dědictví je rozhodnutím deklaratorním. V případě, kdy by se jednalo o ležící pozůstalost, by soud pozůstalost dědici tzv. odevzdal vydáním konstitutivního rozhodnutí. Šimon Klein ve svém článku spatřoval největší problém v tom, že zákon výslovně nestanoví, že vlastnické právo

---

³¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 21. ISBN 978-80-7478-369-2.

³² KLEIN, Šimon. Okamžik přechodu vlastnického práva k pozůstalosti v NOZ. *Ad Notam.* 2013, roč. 19, č. 3, s. 5-6.

k pozůstalosti přejde smrtí zůstavitele na dědice³³, ačkoliv lze k takovému závěru výkladem dojít.³⁴ Existuje však i jiný pohled na tuto problematiku³⁵.

Na přechod vlastnického práva k pozůstalosti na dědice lze nahlížet jako přechod práva *ipso iure* k okamžiku smrti zůstavitele. Jestliže tedy vlastnické právo přejde na dědice samotným zákonem, nebude se jednat o právní fikci a půjde o přirozený stav věcí. Následkem toho bude právo odmítnout dědictví pouze možností, která se dědicovi nabízí jako odchylka od přirozeného stavu. Právní fikce nastupuje v okamžiku, kdy by dědic, který jako první připadal v úvahu, dědictví odmítl. Hledělo by se tedy na něj, jak stanoví zákon v ustanovení § 1486 ObčZ, jako by dědictví nikdy nenabyl.³⁶

Jako příklad je možné uvést situaci, kdy zůstavitel v závěti odkáže svému bratranci svůj dům s tím, že bratranec se stane vlastníkem domu nejdříve ke dni úmrtí zůstavitelovy manželky (podmínka doložením času dle §1564 až 1566 ObčZ). Soudní komisař v rámci řízení o pozůstalosti po zůstaviteli samozřejmě nebude vyčkávat s vydáním usnesení o skončení řízení o pozůstalosti do doby, než dojde k úmrtí zůstavitelovy manželky, jelikož to by mohlo trvat roky. Řízení o pozůstalosti tedy bude projednáno a dědicem domu se stane tzv. přední dědic. Nastala by tedy situace, kdy by se dům, jež se má stát vlastnictvím zůstavitelova bratrance, stal, ač dočasně, vlastnictvím jiné osoby. Nelze tedy z logiky věci tvrdit, že dědictví, v tomto případě vlastnictví domu, přešlo na dědice (pozn. myšleno dědice obecně) jindy, než ke dni úmrtí zůstavitele. Ačkoliv se nejedná o bratrance, který by se měl v budoucnu stát vlastníkem domu, nabytí toto vlastnictví jiný dědic a k přechodu vlastnického práva tedy fakticky došlo. Podobně tomu bude i v jakémkoliv jiném případě. Nikdy nemůže nastat situace, kdy by se na základě pravomocně skončeného řízení o pozůstalosti celá pozůstalost nebo určitá část z ní s účinností ke dni úmrtí zůstavitele nestala vlastnictvím nějakého dědice. Samozřejmě že následný dědic má po splnění podmínky právo na část pozůstalosti

---

³³ Ve většině případů, nikoli však vždy. Například v případě dědění ze závěti s podmínkami dojde k nabytí dědictví ke dni, kdy dojde ke splnění podmínky.

³⁴ KLEIN, Šimon. Ještě jednou k tématu přechodu vlastnického práva k pozůstalosti. *Ad Notam*. 2014, roč. 20, č. 6, s. 22-24.

³⁵ srov. TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Vyd. 1. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905.

³⁶ KLEIN, Šimon. Ještě jednou k tématu přechodu vlastnického práva k pozůstalosti. *Ad Notam*. 2014, roč. 20, č. 6, s. 22-24.

či na pozůstalost celou, kterou mu zůstavitel zůstavil. Své právo však musí uplatnit u soudu a prokázat, že ke splnění podmínky k nabytí dědictví skutečně došlo. Přední dědic má poté povinnost toto dědictví následnému dědici vydat. O nabytí dědictví následného dědice bude muset být vedeno další řízení o pozůstalosti (§ 194 ZŘS).

Shora uvedená problematika přechodu vlastnického práva k pozůstalosti působí značné výkladové problémy. Osobně se domnívám, že se lze přiklonit k následujícímu výkladu. Ačkoliv zákon výslovně nestanoví, kdy přechází pozůstalost do vlastnictví předního dědice a kdy přechází do vlastnictví dědice následného, tyto okamžiky lze nepřímou dovodit a lze tedy i tvrdit, že zákonná úprava se oproti úpravě předchozí nijak významně nezměnila (s výjimkou možnosti nabytí dědictví k pozdějšímu datu, než je datum úmrtí zůstavitele, ač ve své podstatě zásada, že dědic nabývá dědictví ke dni úmrtí zůstavitele, je relativně správná). Chceme-li tedy okamžik nabytí dědictví předního dědice ke dni úmrtí zůstavitele dovést, lze tak učinit prostřednictvím procesního práva, konkrétně z ustanovení § 185 odst. 1 ZŘS, které výslovně stanoví, že „V rozhodnutí o dědictví soud s účinností *ke dni vzniku dědického práva ...*“ ve spojení s ustanovením § 1479 věty první ObčZ stanovující, že „*Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele.*“. Okamžik nabytí dědictví následným dědicem bude opět nutno odvodit z díky procesního práva. Ustanovení § 194 odst. 1 ZŘS říká „*Nastal-li případ, pro nějž bylo zřízeno svěřenské nástupnictví, bylo-li dědictví omezeno doložením času nebo jinak podmíněno nebo má-li z jiného důvodu dědictví nabýt následný dědic ... posuzují se rozhodné skutečnosti ke dni, kterým pominulo odsunutí dědického práva následného dědice, a k tomuto dni se také vztahují účinky rozhodnutí o pozůstalosti.*“.

Závěrem lze s ohledem na shora uvedené konstatovat, že nelze tvrdit, že podle platné a účinné právní úpravy dědického práva přechází dědictví na všechny dědice vždy ke dni úmrtí zůstavitele, lze však říci, že smrtí zůstavitele přechází pozůstalost na dědice³⁷. Je potřeba podotknout, že i přes to, že se díky existenci odkládacích podmínek a absenci institutu ležící pozůstalosti, se v některých situacích pozůstalost jeví jako „věc ničí“, přechází vlastnické právo

---

³⁷ srov. ustanovení § 1475 odst. 3 ObčZ.

k pozůstalosti vždy úmrtím zůstavitele na jinou osobu, než je osoba zůstavitele čímž není ani na okamžik bez vlastníka. Celá tato problematika vyvolává v odborné praxi značné pochybnosti a nejistotu při aplikaci práva. Zároveň není zřejmě ani vhodné, aby byly otázky hmotného práva vykládány pomocí procesně právních předpisů práva. Bylo by tedy de lege ferenda vhodné, aby bylo do dědického hmotného práva začleněno ustanovení, které jednoznačně vymezí okamžik nabytí dědictví předním a následným dědicem.³⁸

Nedílnou součástí problematiky okamžiku přechodu dědictví na dědice je otázka vymezení pojmů přední a následný dědic. S těmito pojmy se setkáváme, pokud zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti nařídí svěřenské nástupnictví (§ 1512 a násl. ObčZ) nebo bude-li jeho závět' obsahovat vedlejší doložku s podmínkou (§ 1561 a násl. ObčZ) či doložením času (§ 1564 a násl. ObčZ).

Na úvod je vhodné alespoň krátce představit jednotlivé shora uvedené instituty, jež mají zpravidla za následek odsunutí nabytí dědictví dědicem následným. Institut svěřenského nástupnictví (tzv. fideikomisární substituce) je jeden ze „staronových“ institutů dědického práva, jež vychází především z obecného zákoníku občanského (hlava desátá, § 604 a násl. OZO) a přihlíží též k úpravě německého dědického práva.³⁹ Svěřenské nástupnictví umožňuje zůstaviteli, aby ve svém pořízení pro případ smrti nařídil, že se následný dědic (jím konkrétně určená osoba) stane dědicem teprve poté, co zemře jeho dědic přední. Svěřenské nástupnictví také představuje v jiném případě závazek dědice (předního) přenechat pozůstalost dědici následnému (svěřenskému nástupci), dojde-li ke splnění podmínky, kterou zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti nařídil.⁴⁰ Ke vzniku vlastnického práva k pozůstalosti následného dědice tedy nemusí dojít vždy pouze okamžikem úmrtí předního dědice, ale také za jiných podmínek, které zůstavitel stanoví. Zřejmě nejpraktičtější uplatnění tohoto institutu lze spatřovat v případě, kdy zůstavitelův dědic (přední) nemá pořizovací způsobilost nebo je v ní omezen a současně nemá žádného zákonného dědice, kterému by pozůstalost po jeho smrti připadla. Stanovením následného dědice dědici

---

³⁸ srov. SPÁČIL, Jiří a Martin ŠEŠINA. Nabývání dědictví a vlastnické žaloby dědiců v novém občanském zákoníku, *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 2, s. 39. ISSN 1210-6410.

³⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 622-623, ISBN 978-80-7208-922-2.

⁴⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 98. ISBN 978-80-7478-369-2.

přednímu zůstavitel zabránil, aby pozůstalost nabyt stát jako odúmrť (§ 1634 ObčZ).⁴¹

Podmínky v pořízení pro případ smrti stanovují skutečnosti rozhodné pro vznik nebo zánik právních následků. Podmínky mohou být odkládací nebo rozvazovací s tím, že v pochybnostech o tom, o kterou podmínku se jedná, se má za to, že jde o podmínku odkládací (§ 548 odst. 3 ObčZ). Je-li v pořízení pro případ smrti, resp. v závěti, obsažena odkládací podmínka, stane se dědic, jež je v listině zůstavitelem povolán s touto odkládací podmínkou, dědicem teprve v okamžiku, kdy dojde ke splnění této podmínky. Naopak, povolá-li zůstavitel dědice s podmínkou rozvazovací, okamžikem splnění podmínky přestane být tento dědic dědicem a dědicem se stává dědic následný. Ustanovení § 1561 ObčZ stanoví, že pokud směřuje podmínka k jedné dědici, které jí může být opakováno, musí být znovu vykonáno po smrti zůstavitele, třebaže se tak stalo již za zůstavitelova života, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.⁴²

Doložení času je stanovení doby pro vznik nebo pro zánik právních následků jednání, přičemž je jisté, že tato doba nastane.⁴³ Doložení času lze opět dělit, a to na doložení počáteční doby a doložení konečné doby. V případě, kdy zůstavitel stanoví přesnou dobu, kdy jeho následnému dědici vznikne vlastnické právo k dědictví, nabyde pozůstalost nejprve dědic přední a v okamžiku, kdy nastane zůstavitelem určená doba, stane se dědicem dědic následný. Opačně tomu bude při doložení konečné doby. Zůstavitelem povolaný dědic se stane dědicem ke dni smrti zůstavitele, avšak vlastnictví přejde dovršením určeného času na dalšího dědice.⁴⁴ V obou případech lze hovořit o předním a následném dědici s tím, že jeden z těchto dvou je zůstavitelem určen vždy. Nepovolá-li zůstavitel druhého dědice (záleží na konkrétním případě, bude-li se jednat o dědice předního či následného), bude tímto dědicem dědic zákonný. Rozdíl mezi podmínkou v závěti a doložením času je ten, že u podmínky nepřechází úmrtím dědice,

---

⁴¹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 162. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

⁴² srov. SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 74-76. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

⁴³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 76. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

⁴⁴ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 643-6644, ISBN 978-80-7208-922-2.

který byl ke splnění podmínky zůstavitelem povolán, jeho právo na dědictví na jeho dědice, naproti tomu u vedlejší doložky doložením času k takovému přechodu dědického práva na dědice dochází, je-li rozhodná chvíle stanovena tak, že nastat musí (např. stanovení konkrétního kalendářního dne, měsíce a roku).⁴⁵

Nyní již konkrétně k osobám předního a následného dědice. Je třeba říci, že obě tyto osoby musí být způsobilé být dědicem. Jejich dědická způsobilost se však posuzuje rozdílně a hodnotícím kritériem je okamžik, ke kterému se jejich způsobilost posuzuje. Dědická způsobilost následného dědice musí být dána v době, kdy se má stát dědicem, resp. kdy dojde k dospělosti jeho dědického práva. Přední dědic musí být dědicky způsobilý již ke dni úmrtí zůstavitele. Důležité je také poznamenat, že následný dědic je dědicem zůstavitele, nikoli dědice předního.⁴⁶ Zůstavitel může, resp. měl by ve svém pořízení pro případ smrti povolat jak osobu následného dědice, tak osobu předního dědice. V takovém případě je s určitostí dáno, kdo jsou zůstavitelovi dědici. Problém nastává ve chvíli, kdy zůstavitel povolá pouze jednoho dědice (pozn. v případě svěřenského nástupnictví pouze následného dědice, v případě podmínky či doložení času bude záležet na tom, komu danou podmínku stanoví). Vzhledem k tomu, že občanský zákoník s touto situací nepočítá, neupravuje tudíž ani otázku, kdo bude osobou, kterou zůstavitel konkrétně neurčil. Autoři knihy „Dědické právo v praxi“ uvádí, že pro řešení, které je správné a v souladu se zákonem, připadají v úvahu dvě řešení: „*První řešení je, že předním dědicem je dědic ze zákona (právě z důvodu, že zůstavitel neurčil dědice v pořízení pro případ smrti). Druhým řešením je, že předním dědicem bude přímo dědic následný (neboť je povinností zůstavitele určit i předního dědice, pokud určuje dědice následného)*“. Autoři k druhému řešení dále uvádí, že by se tento postup neměl aplikovat s ohledem na zůstavitelovu vůli, ze které je zřejmé, že si zůstavitel nepřál, aby se jeho následný dědic stal dědicem ihned po jeho smrti.⁴⁷ Autoři už dále neřeší situaci, jak by se postupovalo v případě, kdy by zůstavitel a) neurčil, kdo je dědicem předním a současně b) neměl žádného

---

⁴⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 179. ISBN 978-80-7478-369-2.

⁴⁶ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 128. ISBN 978-80-7400-570-1.

⁴⁷ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 163. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

zákonného dědice nebo měl zákonného dědice, avšak dědicky nezpůsobilého. Touto otázkou se podrobněji zabývají autoři komentáře občanského zákoníku, kteří se domnívají, že by v tomto případě vůbec nedošlo ke vniku svěřenského nástupnictví.⁴⁸ Občanský zákoník ve svém ustanovení § 1512 odst. 1 věta druhá výslovně stanoví, že povoláním za svěřenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka. Pokud by se podle tohoto ustanovení nestal následný dědic svěřenským nástupcem z důvodu absence předního dědice (jinými slovy - nenastoupil by po předním dědici), stal by se obecným náhradníkem v souladu s ustanovením § 1507 a násl. ObčZ (nahradil by toho, kdo měl být dědicem před ním). Autoři komentáře občanského zákoníku se dále domnívají, že ke vzniku svěřenského nástupnictví by nedošlo ani tehdy, kdy by měl být předním dědicem, *„neboť by tím byl popřeh jeden z hlavních smyslů svěřenského nástupnictví, aby zůstavitelův majetek byl uchován v soukromé sféře a aby se vyloučila možnost připadnutí dědictví státu jako odúmrtí“*⁴⁹. Jak je vidět, zde se setkáváme s poměrně zásadním problémem při interpretaci právních norem dědického práva. Osobně se přikláním k názoru, že by se měla vůle zůstavitele ve spojení se zákonnou úpravou vykládat pokud možno tak, aby připadnutí pozůstalosti státu jako odúmrtí byla vždy tou nejkrajnější variantou skončení pozůstalostního řízení.

K osobě předního dědice je ještě nutno dodat, že jeho absenci nelze překlenout ani jmenování správce pozůstalosti, neboť správce se na rozdíl od předního dědice nestává vlastníkem dědictví a vykonává pouze prostou správu majetku. Přední a následný dědic dále nemůže být tatáž osoba. V případě, kdy by došlo ke shodě v osobě zákonného dědice a svěřenského nástupce, stane se zřejmě předním dědicem zákonný dědic z dědické třídy následující.⁵⁰

---

⁴⁸ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 128. ISBN 978-80-7400-570-1.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 163. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

4 Dědická nezpůsobilost a vydědění ve vztahu k předpokladům dědění

4.1 Podmínky řízení o pozůstalosti a předpoklady dědění

Řízení o pozůstalosti je upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních (ZŘS), jakožto lex specialis, obecnou úpravu pak nalezneme v občanském soudním řádu (OSŘ). Aby se samotné řízení o pozůstalosti mohlo konat, je nutné, aby došlo ke splnění několika podmínek. Těmito podmínkami jsou:

- a) smrt člověka,
- b) existence pozůstalosti,
- c) existence způsobilého dědice a
- d) přijetí dědictví, neboli neodmítnutí dědictví způsobilým dědicem.

4.1.1 Smrt člověka

Ze samotné podstaty dědického práva vyplývá, že nelze vést, resp. zahájit řízení o pozůstalosti, aniž by došlo k úmrtí člověka nebo aniž by člověk byl za mrtvého prohlášen. Jedná se o základní podmínku pro vznik dědického práva v subjektivním slova smyslu. Právní osobnost, tj. způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti (§ 15 odst. 1 ObčZ), zaniká smrtí člověka (§ 23 ObčZ). Tuto skutečnost je nutné zákonem předepsaným způsobem prokázat, neboť s ní jsou spojeny právní důsledky. Občanský zákoník rozlišuje tyto způsoby prokázání smrti člověka:

- A. Důkaz smrti (§ 26 ObčZ)
  - a. ohledáním těla
  - b. prohlášením člověka za mrtvého soudem
- B. Domněnka smrti (§ 71 až 76 ObčZ)
  - a. prohlášení nezvěstné fyzické osoby za mrtvou.

Ad Aa) Důkaz smrti ohledáním těla

Smrt člověka se nejčastěji prokazuje úmrtním listem. Ten je veřejnou listinou, která se vystavuje poté, co lékař ohledá tělo zemřelého (§ 26 odst. 1 ObčZ). Hovoří-li občanský zákoník o „stanoveném způsobu prohlédnutí mrtvého“, míní tím postup dle ustanovení § 86 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů⁵¹. V odborném posudku je lékařem mimo jiné konstatována smrt. Lékař, případně zdravotnické zařízení, je povinen úmrtí člověka oznámit příslušnému matričnímu úřadu nejpozději do tří dnů (§ 21 odst. 3 zákona o matrikách ve spojení s ustanovením § 86 odst. 2 zákona o zdravotních službách).⁵²

Příslušnost matričního úřadu stanoví ustanovení § 10 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Dle tohoto zákona vystavuje úmrtní list, zemře-li fyzická osoba na území České republiky, matriční úřad, v jehož správním obvodu fyzická osoba zemřela, nebo v jehož správním obvodu byla zemřelá fyzická osoba nalezena. Zemře-li fyzická osoba v dopravním prostředku, zapíše úmrtí této osoby matriční úřad, v jehož správním obvodu došlo k vyložení fyzické osoby z dopravního prostředku. Došlo-li k úmrtí člověka mimo území České republiky, je příslušný k vydání úmrtního listu Úřad městské části Brno-střed, který vede matriční knihy, do kterých se zapisuje narození, uzavření manželství, vznik partnerství nebo úmrtí občana České republiky⁵³.

Úmrtní list je následně vydán fyzické osobě, která na jeho vydání prokáže právní zájem nebo která žila se zemřelým v době jeho smrti ve společné domácnosti anebo je vypravitelem jeho pohřbu (§ 25 odst. 4 zákona o matrikách).

Autoři komentáře občanského zákoníku (§ 10) uvádí, že *„obecně platí, že smrt člověka musí prokázat ten, kdo z ní pro sebe odvozuje nějaká práva. Je otázkou, zda lze smrt prokázat i jiným způsobem, pokud není možné ji prokázat úmrtním listem po prohlídce těla zemřelého. Máme za to, že to možné je, a to např.*

---

⁵¹ dále jen zákon o zdravotních službách

⁵² LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 188. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

⁵³ SVOBODA, Jirí a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 1. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

v situaci, kdy chybí potřebné dokumenty, neboť k úmrtí došlo v zahraničí a nejsou k dispozici potřebné zahraniční listiny (úmrtní list). Těmito důkazními prostředky mohou být různé listiny, výpovědi svědků, medicínské posudky atd.^{54,55}

Ad Ab) Důkaz smrti prohlášením člověka za mrtvého (§ 26 odst. 2 ObčZ)

Dalším způsobem, kterým lze prokázat úmrtí člověka, je prohlášením zemřelé osoby za mrtvou (§ 54 a násl. ZŘS). Děje se tak na základě rozsudku soudu, ve kterém soud určí den, který platí za den smrti člověka. Tento způsob prokázání smrti člověka je aplikován zejména při leteckých haváriích, při potopení lodí a při jiných dopravních neštěstích, kdy nelze identifikovat či vůbec nalézt ostatky zemřelé osoby, ale kdy je zároveň prokázáno, že se konkrétní osoba nalézala například na palubě zříceného letadla. Existence vysoké pravděpodobnosti, že k úmrtí takové osoby skutečně došlo, je nezbytná. Autoři komentáře občanského zákoníku dokonce uvádí, že „jistota smrti musí být absolutní“.

Soud vydá prohlášení člověka za mrtvého i bez návrhu a ve svém rozhodnutí určí den, který platí za den smrti (§ 26 odst. 2 ObčZ). Přesný okamžik smrti člověka je v některých případech obzvláště důležité zkoumat, neboť může dojít k situaci, kdy v podobný okamžik dojde k úmrtí více osob, kteří by mohli být vzájemnými potencionálními dědici. Typicky jde o situaci, kdy při letecké nehodě zemře rodič a jeho dítě. V takovém případě pak v rámci stanovení okruhu dědiců rozhoduje přesný čas smrti. Dojde-li ke smrti takových osob přibližně ve stejný okamžik a není-li jisto, který z nich zemřel jako první, což ve většině případů nebude možné určit, je aplikována domněnka smrti a má se za to, že všichni zemřeli současně.⁵⁶ A má-li se za to, že všichni zemřeli současně, nedědí nikdo z osob zemřelých současně.⁵⁷

K provedení zápisu rozhodnutí soudu o prohlášení fyzické osoby za mrtvou je podle ustanovení § 10 odst. 4 zákona o matrikách příslušný Úřad městské části Praha 1.

---

⁵⁴ K tomu srov. Honsell, Vogt, Geiser, 2010, s. 366.

⁵⁵ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 188. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

⁵⁶ Ustanovení § 27 ObčZ.

⁵⁷ Ustanovení § 1479 věta druhá ObčZ.

Ad Ba) Domněnka smrti - prohlášení nezvěstné fyzické osoby za mrtvou

Nastane-li situace, kdy není jisté, zda člověk přežil situaci, při které je v nebezpečí smrti, nelze na tyto případy aplikovat ustanovení § 26 odst. 2 ObčZ. Může se jednat o případ, kdy se ztratí duševně nemocný člověk, kdy se turisté nevrátí ze svých cest, aniž by o nich kdokoliv měl nějaké zprávy, nebo také při pádu letadla, při kterém je pravděpodobné, že někdo přežil, nicméně osoby nebyly nalezeny. V těchto případech je smrt pouze pravděpodobná a budou-li důvodné pochybnosti o tom, že daná fyzická osoba žije, bude nutné aplikovat ustanovení § 71 a násl. ObčZ.⁵⁸ Tato ustanovení upravují právní domněnku smrti. Ustanovení § 71 ObčZ říká, že soud může prohlásit člověka za mrtvého, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel, a to pouze na návrh osoby, která na tom má právní zájem.

Domněnka smrti je domněnkou vyvratitelnou, z čehož vyplývá, že k prohlášení člověka za mrtvého se nepřihlíží, pokud se zjistí, že osoba, která byla za mrtvou prohlášena, je naživu. Následkem takovéto skutečnosti je také zrušení pravomocného rozhodnutí o skončení řízení o pozůstalosti, čímž dojde k obnovení všech práv a povinností osoby, která byla považována za mrtvou. Nedojde však k obnovení manželství nebo registrovaného partnerství (§ 76 odst. 1 ObčZ)⁵⁹. Obdobně se toto ustanovení použije v případě mylného důkazu smrti, zjistí-li se, že osoba prohlášená za mrtvou je naživu (§ 76 odst. 2 ObčZ). Jedná se o případ velmi málo pravděpodobný, nicméně i na něj zákon pamatuje.

Pro řízení o prohlášení za mrtvého je dle ustanovení § 54 ZŘS příslušný soud, který byl naposledy obecným soudem toho, jenž má být prohlášen za mrtvého. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů, ve svém ustanovení § 39 odst. 1 zakládá výlučnou pravomoc českých soudů k rozhodování o prohlášení občana České republiky za mrtvého nebo za nezvěstného, a to bez ohledu na obvyklý pobyt českého občana. K provedení zápisu rozhodnutí soudu o prohlášení člověka za mrtvého je dle ustanovení § 10 odst. 4 zákona o matrikách jako matriční úřad výlučně příslušný

---

⁵⁸ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 188. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

⁵⁹ srov. § 22 zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Úřad městské části Praha 1⁶⁰. Soud ve svém rozsudku musí mimo jiné určit den, který platí za den smrti. Ve většině případů se bude jednat o den, kdy došlo k události, na základě které se jeví jako jisté, že člověk již nežije.⁶¹

Občanský zákoník rozlišuje mezi řízením o prohlášení člověka za nezvěstného (§ 66 a násl. ObčZ ve spojení s ustanovením § 50 a násl. ZŘS) a řízením o prohlášení člověka za mrtvého (§ 71 a násl. ObčZ ve spojení s ustanovením § 54 a násl. ZŘS). V rámci řízení o prohlášení člověka za mrtvého je z časového hlediska rozhodující, zda byla osoba prohlášená za nezvěstnou či nikoli. Osobu, která byla prohlášená za nezvěstnou, nelze prohlásit za mrtvou dříve, než uplyne pět let počínaje koncem roku, v němž byla prohlášena za nezvěstnou. Pokud tato osoba nebyla prohlášená za nezvěstnou, lze ji prohlásit v souladu s ustanovením § 74 ObčZ za mrtvou nejdříve po uplynutí sedmi let od konce roku, v němž se objevila poslední zpráva, z níž lze usuzovat, že byla ještě naživu. Zvláště zákon upravuje postup při řízení o prohlášení za mrtvého v případě osoby, která byla v době, kdy se stala nezvěstnou, nezletilá. Tuto osobu nelze prohlásit za mrtvou před uplynutím roku, v němž uplyne dvacet pět let od jejího narození (§ 74 odst. 2 ObčZ). Další výjimku stanoví občanský zákoník v ustanovení § 75, kde stanoví, že člověka, který se stal nezvěstným jako účastník události, při níž byl v ohrožení života větší počet osob, lze prohlásit za mrtvého nejdříve po uplynutí tří let od konce roku, v němž se objevila poslední zpráva, z níž lze usuzovat, že byl v průběhu těchto událostí ještě naživu.

4.1.2 Existence pozůstalosti

Pozůstalost, jak již bylo řečeno shora, tvoří celé jmění zůstavitele, s výjimkou práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci (§ 1475 odst 2 ObčZ)⁶².

---

⁶⁰ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 2-3. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

⁶¹ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 189. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

⁶² Srov. § 531 OZO – pozůstalost je „Souhrn práv a závazků zemřelého, pokud se nezakládají na poměrech pouze osobních, nazývá se jeho pozůstalostí.“

Jinými slovy jde o souhrn majetku a dluhů, tedy aktiv a pasiv nebo také majetek, který je způsobilý přejít na dědice.

Zákon definuje dědické právo v ustanovení § 1475 ObčZ jako právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní. Rozdíl mezi pozůstalostí a dědictvím byl objasněn již v kapitole 2.7, pro připomenutí lze stručně říci, že část majetku, která přechází v rámci řízení o pozůstalosti na dědice, se nazývá dědictví, a celé jmění, které ke dni svého úmrtí zůstavitel zanechá, tvoří pozůstalost. Z toho lze logicky vyvodit, že je-li dědic pouze jeden, tyto pojmy splývají v jeden.

Z hlediska způsobilého majetku je tedy nutné přihlídnout k povaze daného majetkového práva, neboť ne všechna práva a závazky úmrtím přechází na dědice. Určitá majetková práva a závazky přecházejí jinak než děděním a jiná úmrtím zůstavitele zcela zaniknou.

a) Práva a povinnosti, která úmrtím zůstavitele zanikají

Občanský zákoník u některých majetkových práv výslovně stanoví, že úmrtím zůstavitele zanikají. Těmito například jsou:

- zemře-li zmocněnec nebo zmocnitel, zanikne i zmocnění, ledaže bylo ujednáno něco jiného (§ 448 odst. 1 ObčZ);
- osobní služebnost, která zaniká smrtí oprávněné osoby, nebyla-li rozšířena i na dědice (§ 1302 odst. 1 ObčZ); obdobně tak platí o zániku reálného břemene (§ 1308 ObčZ);
- správa cizího majetku zaniká smrtí správce (§ 1444 ObčZ);
- povinnost zanikne smrtí dlužníka, měl-li dlužník plnění provést osobně (§ 2009 odst. 1 ObčZ) a smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu (§ 2009 odst. 2 ObčZ);
- právo odvolat dar pro nouzi nepřechází na dárcovi dědice (§ 2070 ObčZ);
- právo na výměnek nepřechází na výměnkářovi dědice (§ 2714 ObčZ);
- dědic společníka se nestává společníkem (§ 2742 ObčZ);
- pojištění zaniká dnem smrti pojištěné osoby (§ 2810 ObčZ).

Stejně tak jako zákon výslovně stanoví zánik některých majetkových práv smrtí zůstavitele, stanoví naproti tomu výslovně, že konkrétní majetková práva přechází na dědice. Jako příklad lze uvést přechod práv a povinností z nájmu

na dědice (§ 2221 ObčZ), přechod práva odvolat dar pro nevděk, zabránil-li obdarovaný dárci v odvolání daru nebo zabránila-li v tom dárci vyšší moc (§ 2074 ObčZ) a jiné.

b) Přechod práv a povinností na základě zvláštních režimů právního nástupnictví

Jedná se o taková majetková práva, která smrtí zůstavitele (oprávněného) nezanikají ani nepřechází na dědice automaticky jako dědictví. Přechod těchto majetkových práv je upraven v jednotlivých zákonech. Osoby, na které tato majetková práva přechází, jsou stanoveny zákonem nebo jsou určeny zůstavitelem. Zůstavitel však nemá možnost způsob přechodu těchto práv nikterak ovlivnit závětí, ani jiným pořízením pro případ smrti.⁶³ Není-li osob, na které mají majetková práva ze zákona či určením zůstavitele přejít, stávají se tato majetková práva součástí pozůstalosti. Práva a povinnosti přecházející primárně mimo řízení o pozůstalosti jsou například tyto:

1) Peněžité nároky z nemocenského pojištění

Přechod peněžitých nároků z nemocenského pojištění je upraven zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který ve svém ustanovení § 51, které říká: „Zemřel-li pojištěnec po vzniku nároku na dávku, přechází nárok na výplatu částek dávky, které nebyly pojištěnci vyplaceny, postupně na manžela (manželku), děti a rodiče, jestliže žili s pojištěncem v době jeho smrti v domácnosti, pokud pojištěnec splňoval podmínky nároku na výplatu dávky; tyto osoby vstupují též do řízení o dávce, případně mohou uplatnit nárok na výplatu dávky, neuplatnil-li ji pojištěnec (zůstavitel). Není-li těchto osob, stávají se předmětem dědictví.”

---

⁶³ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 8. ISBN 978-80-7400-570-1.

2) Peněžité nároky z důchodového pojištění

Obdobně jako zákon o nemocenském pojištění upravuje přechod nemocenských dávek, upravuje přechod peněžitých nároků z důchodového pojištění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Rozdílně řeší podmínku žití v domácnosti se zůstavitelem u dětí, která nemusí být splněna, mají-li děti nárok na sirotčí důchod po zůstaviteli.

3) Peněžité nároky osob se zdravotním postižením

V tomto případě je právní úprava zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů⁶⁴, ohledně přechodu peněžitých dávek osob se zdravotním postižením obdobná té, která je vymezená v zákoně o důchodovém pojištění, včetně výjimky pro děti, které sice nesplňují podmínku žití ve společné domácnosti se zůstavitelem, za to však mají nárok na sirotčí důchod po zůstaviteli. U příspěvku na zvláštní pomůcku se postupuje stejným způsobem pouze v případě, že byla zvláštní pomůcka byla zakoupena před smrtí oprávněné osoby, jinak nárok na tuto dávku a její výplatu zaniká.

4) Přechod mzdových a platových práv

Přechod těchto práv se řídí zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, konkrétně ustanovením § 328. Zákoník práce stanoví stejný okruh osob jako zákon o nemocenském pojištění, včetně podmínky žití ve společné domácnosti se zůstavitelem v době jeho smrti, avšak limituje výši peněžitých práv, jež na tyto osoby přechází mimo pozůstalost. Peněžítá práva zůstavitele přechází na zákonem určené osoby pouze do výše odpovídající trojnásobku průměrného měsíčního výdělku zaměstnance (zůstavitele). Mzdová a platová práva nad trojnásobek průměrného měsíčního výdělku zůstavitele se stávají součástí pozůstalosti. Není-li osob vymezených zákonem nebo nesplňují-

---

⁶⁴ Ustanovení § 17 zákona č. 329/2011 Sb.

li podmínku žití ve společné domácnosti, tvoří součást pozůstalosti celá mzdová či platová práva zůstavitele.⁶⁵

5) Peněžité nároky ze smlouvy o penzijním připojištění

Úpravu přechodu peněžitých nároků ze smlouvy o penzijním připojištění nalezneme v zákoně č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů. Smlouva jako taková zaniká úmrtím zůstavitele. Pokud zůstavitel ve smlouvě o penzijním připojištění určí tzv. obmyšlenou osobu, vznikne této osobě úmrtím zůstavitele nárok na tzv. odbytné (§ 14 odst. 4 citovaného zákona). Určí-li zůstavitel více takových osob, musí současně vymezit způsob, jakým má být odbytné mezi obmyšlené osoby rozděleno. Neurčí-li zůstavitel obmyšlenou osobu, stávají se práva a povinnosti plynoucí ze smlouvy předmětem řízení o pozůstalosti po zůstaviteli.

6) Přejednost peněžitých dávek státní sociální podpory

Přejednost peněžitých dávek státní sociální podpory je upraven zejména v ustanovení § 56 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a má obdobnou úpravu jako přejednost nemocenských dávek. Zásadní rozdíl stanovený v odst. 3 citovaného ustanovení spočívá v tom, že tyto dávky nejsou předmětem dědictví, ani když není zákonem stanovených osob. *„Zemřela-li oprávněná osoba po uplatnění nároku na dávku, vstupují do dalšího řízení o dávce a nabývají nárok na částky splatné do dne smrti oprávněné osoby stejným dílem osoby, k nimž bylo přihlíženo při stanovení rozhodného příjmu podle § 7 citovaného ustanovení, jde-li o dávky poskytované v závislosti na výši příjmu, a v ostatních případech .... nezaopatřené děti, nebo nezaopatřené děti a rodiče těchto dětí a jakož i další osoby uvedené v ustanovení § 7 odst. 2, pokud s oprávněnou osobou spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Byla-li dávka přiznána před smrtí oprávněné osoby, vyplatí se splatné*

---

⁶⁵ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 135. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

*částky, které nebyly vyplaceny do dne smrti oprávněné osoby, stejným dílem osobám uvedeným v předchozí větě.*⁶⁶.

7) Přechod práva na pojistné plnění

Občanský zákoník upravuje v ustanovení § 2758 a násl. institut pojištění. V ustanovení § 2829 dává pojištěnému (zůstaviteli) pro případ jeho smrti možnost určit, kdo je obmyšlenou osobou, a to jménem (ve smyslu § 77 odst. 1 ObčZ) nebo jejím vztahem k pojištěnému (zůstaviteli). Nebyl-li v době úmrtí zůstavitele obmyšlený určen, nebo nenabyli-li obmyšlený práva na pojistné plnění, nabývá tohoto práva manžel pojištěného, a není-li ho, pak děti pojištěného. Není-li těchto osob, nabývají práva na pojistné plnění rodiče pojištěného a není-li jich, nabývají tohoto práva dědici pojištěného. Vznikne-li právo na pojistné plnění více osobám, má se za to, že jejich podíly jsou stejné (§ 2831 ObčZ).

8) Přechod práv a povinností z nájmu bytu

Práva a povinnosti z nájmu bytu přechází mimo řízení o pozůstalost v případě, že zůstavitel byl v okamžiku úmrtí ženatý a s pozůstalou manželkou (manželem) měli společné nájemní právo. V tomto případě zůstane pozůstalá manželka (manžel) nájemcem bytu (§ 766 ObčZ). Nejde-li o společný nájem bytu, přejde nájem na člena nájemcovy (zůstavitelovy) domácnosti, který v bytě žil ke dni úmrtí nájemce a nemá vlastní byt. Je-li touto osobou někdo jiný než nájemcův manžel, partner, rodič, sourozenec, zeť, snacha, dítě nebo vnuk, přejde na ni nájem, jen pokud pronajímatel souhlasí s přechodem nájmu (§ 2279 odst. 1 ObčZ). Zákon dále stanoví, že práva a povinnosti z nájmu mohou přejít na více členů nájemcovy domácnosti, splňují-li předpoklady přechodu, a to na všechny společně a nerozdílně (§ 2279 odst. 3 ObčZ). Současně občanský zákoník poskytuje vyšší ochranu pro zůstavitelova potomka tak, že mu zaručuje přednostní právo při přechodu práv a povinností z nájmu. Měl-li zůstavitel potomků více, přejdou práva a povinnosti z nájmu na všechny společně a nerozdílně (§ 2280 ObčZ). Práva

---

⁶⁶ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 136. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

a povinnosti z nájmu tvoří součást pozůstalosti, nepřejdou-li na žádného člena nájemcovy domácnosti.

c) Práva a povinnosti vázané výlučně na osobu zůstavitele, která byla jako dluh uznána nebo uplatněna u orgánu veřejné moci

Definici závazku a jeho obsahu stanoví občanský zákoník v ustanovení § 1721, ve kterém říká, že „ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit“. Jelikož zákon hovoří v ustanovení § 1475 odst. 2 pouze o uznání dluhu, je třeba toto ustanovení vyložit tak, „že půjde jak o dluh jiné osoby (dlužníka), jehož splnění bylo vázáno výlučně na osobu zůstavitele, který byl dlužníkem za života zůstavitele uznán, a bude proto zařazen do aktiv pozůstalosti, na druhé straně může jít o opačnou situaci, kdy měl zůstavitel jako dlužník plnit určité osobě, plnění bylo vázáno výlučně na tuto osobu, avšak zůstavitel dluh uznal, a proto bude zařazen do pasiv jeho pozůstalosti“⁶⁷. Obdobně tomu bude také v případě práv a povinností uplatněných u orgánů veřejné moci, kterými jsou zejména soudy⁶⁸. Zde je nutno rozlišovat, zda je ještě před skončením řízení o pozůstalosti známo rozhodnutí příslušného orgánu veřejné moci nebo zda řízení u orgánu veřejné moci stále probíhá. Ve druhém případě bude na posouzení soudního komisaře, zda řízení o pozůstalosti přeruší (§ 109 OSŘ) až do doby, kdy bude znám výsledek řízení u orgánu veřejné moci nebo zda bude v řízení o pozůstalosti pokračovat. V případě prvním naopak soudní komisař zohlední výsledek řízení u orgánu veřejné moci tak, že předmět sporu zařadí do aktiv či pasiv pozůstalosti (s ohledem na skutečnost, kdo je dlužníkem a kdo věřitelem a v koho prospěch řízení skončilo) nebo do pozůstalosti nezařadí nic, vyplývá-li to ze způsobu skončení sporu.⁶⁹

V neposlední řadě je nutno přihlídnout k ustanovení § 2009 ObčZ hovořícím o následcích úmrtí dlužníka či věřitele. Zákon v odstavci prvním říká,

---

⁶⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 4. ISBN 978-80-7478-369-2.

⁶⁸ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář.* Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 2256. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

⁶⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 4. ISBN 978-80-7478-369-2.

že smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže jejím obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem. Druhý odstavec hovoří o tom, že smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu. Nehledě na to, zda byl zůstavitel v pozici věřitele či dlužníka tedy platí, že jedná-li se o práva a povinnosti, která nelze vykonat či vztáhnout na třetí osobu, zanikají smrtí zůstavitele a do pozůstalosti se nezařadí.

Otázkou však je, zda se toto ustanovení vztahuje také na právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění. Autoři komentáře občanského zákoníku k ustanovení § 1475 ObčZ uvádějí, „že tyto nároky (nově) smrtí zůstavitele nezanikají a stávají se součástí pozůstalosti, bez ohledu na skutečnost, zda byly za života zůstavitele zažalovány“, a to z důvodu, že „§ 2009 ObčZ (na rozdíl od § 578 ObčZ 1964) ani žádné jiné ustanovení občanského zákoníku již nestanoví, že smrtí věřitele zaniká také právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění“. Připouští tak možnost modifikace § 2009 ObčZ ustanovením § 1475 odst. 2.⁷⁰ Tento názor se však zcela rozchází s názorem autorů téhož komentáře, a to konkrétně v komentovaném ustanovení § 2009 ObčZ, kde autoři tvrdí, že „Smrtí zaniká také právo na náhradu při újmě na přirozených právech člověka, včetně náhrady při ublížení na zdraví (viz zejm. § 2956 až 2958). Dědicové, jsou-li mezi oprávněnými osobami, mohou v případě úmrtí zpravidla uplatnit speciální nároky např. dle § 2959, příp. též § 2966. Také tyto nároky je ale třeba považovat za osobní a zanikají tedy smrtí těchto oprávněných osob.“⁷¹. V otázce, zda práva na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění, která zůstaviteli vznikla, jeho smrtí zanikají či nikoliv, opět narážíme na výkladový problém textu zákona a nezbyde než vyčkat, který ze shora uvedených názorů převáží.

Mluvíme-li o existenci pozůstalosti, je pro řízení o pozůstalosti rozhodující, aby v pozůstalosti byl alespoň takový majetek, který výrazněji přesahuje náklady na opatření pohřebiště a náklady pohřbu, jaký si zemřelý přál, případně náklady, jakých bylo třeba k tomu, aby byl zůstavitel pohřben alespoň slušným způsobem podle místních zvyklostí. V případě, kdy zůstavitel nezanechá žádný majetek

---

⁷⁰ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 7. ISBN 978-80-7400-570-1.

⁷¹ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 2009). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1237. ISBN 978-80-7400-570-1.

patřící do pozůstalosti, soud řízení v souladu s ustanovením § 153 ZŘS zastaví. Stejným způsobem soudní komisař zastaví řízení o pozůstalosti v případě, kdy zůstavitel zanechá majetek bez hodnoty nebo majetek nepatrné hodnoty. Majetek bez hodnoty nebo majetek nepatrné hodnoty soudní komisař vydá tomu, kdo se postaral o zůstavitelův pohřeb (§ 154 ZŘS). Právní mocí rozhodnutí o zastavení řízení dle § 153 a 154 ZŘS je řízení o pozůstalosti skončeno, a to bez určení dědiců⁷².

4.1.3 Způsobilý dědic

Budeme-li hovořit o dědici, je nutné si nejprve vymezit rozdíl mezi dědicem v širším slova smyslu a dědicem v užším slova smyslu. Ačkoli ObčZ užívá pojem dědic, nehovoří vždy o stejné osobě.

Dědic v širším slova smyslu je, jak říká ObčZ v ustanovení § 1475 odst. 3, ten, komu náleží dědické právo. Jde o potenciálního či putativního dědice, kterému svědčí jako důvod dědění zákonná dědická posloupnost nebo kterého zůstavitel pořízením pro případ smrti povolal svým dědicem. Potenciálním či putativním dědicem nazýváme takovou osobu proto, že sama skutečnost, že byl povolán zůstavitelem jako dědic nebo mu svědčí zákonný dědický důvod, nestačí k tomu, aby v řízení o pozůstalosti skutečně nabyt pozůstalost či její část, a stal se tak dědicem v užším slova smyslu. Zde se projevují dvě základní práva potenciálních dědiců, a to svoboda dědictví přijmou nebo odmítnout a nemožnost někoho nutit, aby dědictví nemohl odmítnout. Tato práva dědiců se projevují v tom, že úprava dědického práva v České republice není postavena na zásadě, že dědictví přechází na dědice bez jeho výslovného projevu vůle *ipso iure*, tedy ze zákona⁷³. Určí-li notář, jako pověřený soudní komisař, v rámci projednání pozůstalosti po zůstaviteli okruh potenciálních dědiců, neznamená to, že tito nabydou dědictví po zůstaviteli. Je zde pouze předpoklad k tomu, že se tak může stát. Důvody,

---

⁷² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 6. ISBN 978-80-7478-369-2.

⁷³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 4. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

jak se může potenciální či putativní dědic nestát dědicem, jsou hlavním tématem této práce, a budou podrobně popsány v následujících kapitolách.

Dědicem v užším slova smyslu je osoba:

- která se nezřekla předem, tj. za života zůstavitele, svého dědického práva,
- které svědčí některý z dědických titulů, tj. dědická smlouva, závěť nebo zákon,
- která není dědicky nezpůsobilá,
- která byla vyrozuměna o dědickém právu, poučena o náležitostech a následcích odmítnutí dědictví, a která dědictví neodmítla.⁷⁴

V nejužším slova smyslu je dědicem ten, kdo je v rámci usnesení o skončení řízení o pozůstalosti soudním komisařem určen dědicem a komu připadne část nebo celá pozůstalost.

Zda měli zákonodárci při užití pojmu dědic na mysli putativního dědice, či dědice v užším slova smyslu nebo v nejužším slova smyslu, je vždy nutné vyvodit z kontextu jednotlivého ustanovení zákona.

4.1.4 Přijetí dědictví neboli neodmítnutí dědictví způsobilým dědicem

Jeden z nejdůležitějších úkonů, které musí notář jako pověřený soudní komisař vykonat v rámci řízení o pozůstalosti, je stanovení okruhu potenciálních dědiců. Takto zjištění potenciální dědicové musí být stanoveným způsobem vyrozuměni o jejich dědickém právu, tj. o jejich právu dědictví přijmout nebo odmítnout.⁷⁵ Jedná se o neodvolatelné osobní právo, které svědčí pouze potenciálnímu dědici s výjimkou, kterou stanoví zákon č. 182/2006 Sb., zákon o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů (insolvenční zákon), ve svém ustanovení § 246 odst. 4 věta první tím, že činí neplatným prohlášení zadluženého dědice o odmítnutí dědictví bez souhlasu insolvenčního správce.

---

⁷⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 4. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

⁷⁵ Srov. ustanovení § 164 a násl. ZŘS.

Soudní komisař vyrozumí všechny, o nichž lze mít podle dosavadních výsledků řízení za to, že jsou zůstavitelovými dědici usnesením o jejich dědickém právu a poučí je o jejich právech a o následcích odmítnutí dědictví. Proti tomuto usnesení není odvolání přípustné (§ 129 písm. f) ZŘS). V poučení soudní komisař uvede lhůtu, ve které se dědic má vyjádřit, následky uplynutí této lhůty, orgán, ke kterému musí vyjádření směřovat a konečně způsob, jakým se má dědic vyjádřit. Jedná-li se o dědice neznámého nebo dědice, jehož místo pobytu není známo, musí jej soudní komisař vyrozumět o jeho dědickém právu vyhláškou. V této vyhlášce vyzve soudní komisař tohoto potenciálního dědice, aby se přihlásil soudu nebo opatrovníku, který mu byl jmenován, určí mu k tomu lhůtu, která nesmí být kratší než 6 měsíců od vyvěšení vyhlášky na úřední desce, a poučí ho o následcích toho, pokud o sobě nedá včas vědět (§ 166 odst. 1 ZŘS).

Odmítnutí dědictví musí být učiněno dědicem ve lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy byl dědic o dědickém právu vyrozuměn. Má-li dědic jediné bydliště v zahraničí, činí lhůta tři měsíce. Zákon stanoví, že lhůta může být z důležitých důvodů prodloužena (§ 164 odst. 1 ZŘS a § 1487 odst. 1 ObčZ). Lhůta k učinění prohlášení o odmítnutí dědictví má povahu hmotněprávní. Prohlášení dědice o odmítnutí dědictví musí být tedy podáno ve lhůtě a musí být doručeno soudu nejpozději v poslední den lhůty. Z textu zákona vyplývá, že se jedná o lhůtu pro odmítnutí dědictví, nikoli o lhůtu pro neodmítnutí (přijetí) dědictví. Po uplynutí této lhůty tedy platí, že potenciální dědic, který neučinil žádný úkon k odmítnutí dědictví, je zůstavitelovým dědicem s konečnou platností.⁷⁶ Potenciální dědic nemusí vyčkávat uplynutí lhůty pro odmítnutí dědictví a může projevit svoji vůli o neodmítnutí, resp. o přijetí dědictví kdykoliv poté, co byl o svém právu vyrozuměn. Tímto projevem vůle se daná osoba stává dědicem a je za něj nadále považovaná, a to i za předpokladu, že by fakticky z pozůstalosti nenabyla ničeho.

Zákon nepřipouští a činí neplatným, odmítne-li dědic dědictví s podmínkou, výhradou nebo jen zčásti (§ 1489 odst. 1 ObčZ). Odmítne-li dědictví dědic, který dal svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout, k jeho odmítnutí se nepřihlíží (§ 1489 odst. 2 ObčZ). Obdobně se nepřihlíží k projevu vůle, kterým

---

⁷⁶ Pozn. v tom smyslu, že taková osoba se stává dědicem v užším slova smyslu. Toto počínání, resp. nekonání dědice však neznamená, že se nutně musí stát dědicem v nejužším slova smyslu, neboť neodmítnuvší dědic má možnost zcizit dědictví (§ 1714 a násl. ObčZ) nebo se jej vzdát ve prospěch jiného dědice (§ 1490 ObčZ).

dědic odvolává své prohlášení, že dědictví odmítá nebo neodmítá, anebo že jej přijímá (§ 1489 odst. 2). Je-li dědicem osoba, které svědčí jako titul dědická smlouva, ve které bylo ujednáno, že odmítnutí dědictví ze strany dědice je vyloučeno, nemá tento dědic možnost dědictví odmítnout (§ 1485 odst. 1 ObčZ). I tento dědic však musí být poučen o dědickém právu a o tom, že jemu právo odmítnout dědictví nesvědčí.⁷⁷

Potenciální dědic může učinit své vyjádření o (ne)odmítnutí dědictví pouze vůči soudu, u kterého je řízení o pozůstalosti vedeno, a adresováno musí být soudnímu komisaři pověřenému vedením tohoto řízení. Adresovat své podání může dědic také soudu, u kterého je řízení vedeno.⁷⁸

Zákon stanoví, že odmítnutí dědictví dědicem musí být učiněno výslovně (§ 1487 odst. 1 věta první ObčZ). Výslovné prohlášení může dědic učinit buď ústně do protokolu soudu, nebo písemně (§ 42 odst. 1 OSŘ), a to tak, že ve svém podání uvede, kdo odmítnutí činí, o jaké řízení o pozůstalosti se jedná, kterému soudnímu komisaři je adresováno a následně jej s uvedením data podepíše.⁷⁹

Ne každý dědic se chce stát dědicem, a proto má vždy (pozn. myšleno obecně s ohledem na lhůtu k vyjádření se o (ne)odmítnutí dědického práva a na to, že jednou učiněné prohlášení nelze vzít zpět) svobodnou volbu dědictví odmítnout nebo neodmítnout.

Jak již bylo řečeno, potenciální dědic může učinit prohlášení o odmítnutí dědictví pouze výslovně a ve stanovené lhůtě. Odmítne-li potenciální dědic dědictví, hledí se na něj jako by dědictví nikdy nenabyl (§ 1486 ObčZ) a jeho účast v řízení o pozůstalosti končí (vyjma nepominutelného dědice, který si vyhradil své právo na povinný díl) a namísto něj nastupují dědici, kteří podle zákona následují.

Zvláštním případem je možnost nepominutelného dědice odmítnout dědictví s výhradou nepominutelného dílu (§ 1485 odst. 1 věta druhá ObčZ).

---

⁷⁷ SVOBODA, Jirí a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 233. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

⁷⁸ SVOBODA, Jirí a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 232. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

⁷⁹ Náležitosti podání dle ustanovení § 42 odst. 4 OSŘ.

Takto odmítnuvší nepominutelný dědic se nestává dědicem, ale zůstává účastníkem řízení o pozůstalosti s právem na povinný díl na pozůstalosti.⁸⁰

Potenciální dědic, který dědictví neodmítl, zůstává účastníkem řízení o pozůstalosti v postavení dědice v užším slova smyslu. Shora, v tomto článku uvedeného, vyplývá, že neodmítnout dědictví lze těmito způsoby:

- marným uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví,
- výslovným prohlášením o přijetí (neodmítnutí) dědictví nebo
- takovým počítáním dědice, ze kterého je zřejmé, že dědictví odmítnout nechce.

Je vhodné znovu zdůraznit, že jednou učiněné prohlášení o odmítnutí či neodmítnutí dědictví je nezvratné a jsou s ním spojeny všechny následky, které zákon předpokládá.⁸¹

4.1.4.1 Vzdání se dědictví

S institutem odmítnutí nebo spíše s neodmítnutím (přijetím) dědictví úzce souvisí zcela nový institut vzdání se dědictví upravený v ustanovení § 1490 ObčZ. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení říká, že „*Neodmítl-li dědic dědictví, náleží mu dědické právo jako jeho vlastnictví. I s tímto vlastnictvím může dědic libovolně nakládat, ...*“⁸². Dědic má tedy právo vzdát se dědictví ve prospěch jiného dědice případně jiných dědiců, ačkoliv z jazykového výkladu textu zákona vyplývá pouze možnost vzdát se dědictví ve prospěch pouze jednoho dědice. Závěr, že je možné vzdát se dědictví ve prospěch více nebo všech dědiců, lze dovodit z důvodové zprávy k ustanovení § 1490 ObčZ⁸³. Podmínkou však je nejenom to, aby dědic dědictví neodmítl, ale také to, aby ten dědic, resp. dědicové, v jejichž prospěch se svého dědictví vzdává, s jeho vzdáním se dědictví souhlasili. Dědic se může

---

⁸⁰ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 234. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

⁸¹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 231. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

⁸² ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 611-612, ISBN 978-80-7208-922-2.

⁸³ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 73. ISBN 978-80-7400-570-1.

vzdát svého dědictví pouze v rámci řízení o pozůstalosti před příslušným soudem (soudním komisařem) do protokolu. Souhlas soudu (soudního komisaře) nebo ostatních dědiců s tímto právním jednáním dotčených dědiců není nutný⁸⁴. Vzdá-li se dědictví nepominutelný dědic, zaniká mu tím také jeho právo na povinný díl, a to i ve vztahu k jeho potomkům (§ 1490 odst. 1 věta první).

Odstavec druhý ustanovení § 1490 ObčZ hovoří o účincích vzdání se dědictví na příkazy, nařízení odkazu nebo jiná opatření, která podle zůstavitelovy vůle může a má splnit pouze konkrétní dědic. Toto ustanovení říká, že vzdání se dědictví nemá na tato opatření vliv a nezbavuje tedy dědice, který se svého dědictví vzdá, jeho povinnosti plnit taková opatření. Zákonodárce tak zamezil možnosti dědiců vyhnout se povinnosti osobně plnit vůli zůstavitele. Dědic zůstane i po platném vzdání se dědictví zavázán ke splnění osobních nařízení či omezení.

Institut vzdání se dědictví pomatuje také na ochranu práv třetích osob, zejména věřitelů. V ustanovení § 1490 odst. 1 větě poslední ObčZ říká, že ustanovení § 1714 až 1720 ObčZ se použijí obdobně. Právní jednání dědice, který se vzdává svého dědictví ve prospěch jiného dědice, není vůči třetím osobám účinné. V souladu s ustanovením § 1720 ObčZ jsou dědic, který se vzdává dědictví a dědic, který jej přijímá, zavázáni společně a nerozdílně. Věřitel tak může požadovat celé plnění nebo jeho části po kterémkoliv z těchto dvou dědiců v souladu s ustanovením § 1872 a násl. ObčZ. Vzdá-li se dědic dědictví s úmyslem zkrátit věřitele, mohou se dědicovi věřitelé dovolávat relativní neúčinnosti takového jednání dlužníka (dědice).

Dědic se může vzdát celého svého dědického podílu z pozůstalosti nebo pouze jeho části, který by mu ze zákona či ze závěti náležel.⁸⁵ Po vzdání se celého dědictví účast dědice v řízení o pozůstalosti končí. Je-li vzdánivší se dědic manželem (manželkou) zůstavitele, je i nadále účastníkem řízení, nicméně pouze v části pozůstalostního řízení, kde dojde k vypořádání zaniklého společného jmění manželů smrtí jednoho z manželů.

---

⁸⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 60-61. ISBN 978-80-7478-369-2.

⁸⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 62. ISBN 978-80-7478-369-2.

4.1.4.2 Zřeknutí se dědického práva

Pro úplnost nelze opomenout možnost dědice zřici se svého dědického práva, které v sobě odráží stejně jako institut vzdání se dědického práva zásadu volnosti dědice dědictví přijmout či odmítnout.

Tento institut dědického práva dává potenciálnímu zákonnému dědici možnost zřici se svého dědického práva předem, neboť dědické právo mu vznikne teprve úmrtím zůstavitele. Dřívější právní úprava možnost vzdání se budoucího práva výslovně zakazovala (§ 574 odst. 2 ObčZ164).

Zákonodárci při tvorbě institutu zřeknutí se dědického práva vycházeli z ustanovení § 551 OZO, z německého ustanovení § 2346 a násl. BGB a švýcarského ustanovení čl. 495 a násl. ZGB.⁸⁶ Potenciální dědic se může zřici svého dědického práva uzavřením smlouvy o zřeknutí se dědického práva (tzv. renunciační smlouva) se zůstavitelem (§ 1484 ObčZ). Jedná se o dvoustranný právní úkon, kdy jednou stranou smlouvy je budoucí zůstavitel a druhou stranou je zůstavitelův zákonný dědic (pozn. teoreticky by mohl být druhou smluvní stranou dědic smluvní, nicméně zákon k zániku či změně dědické smlouvy předpokládá uzavření nové smlouvy o zrušení dědické smlouvy či uznání zůstavitelovy nové závěti smluvním dědicem).⁸⁷ Zákon po vzoru švýcarské úpravy u tohoto institutu vyžaduje, aby byla smlouva uzavřena ve formě veřejné listiny. Tuto smlouvu lze zrušit buďto formu veřejné listiny, nebo také prostou písemnou formu. Zákon však neumožňuje ústní či konkludentní formu zrušení smlouvy o zřeknutí se dědického práva.⁸⁸ Zákon předpokládá ještě jeden způsob zániku zřeknutí se dědického práva. V případě, že by byla uzavřena dědická smlouva s tím, že se ostatní dědici zřekli svého dědického práva, pozbývá zřeknutí se dědictví účinky, nedědí-li dědic povolany v dědické smlouvě (§ 1586 ObčZ).

Je-li smluvní stranou potenciální dědic, který je současně nepominutelným dědicem, uzavřením smlouvy o zřeknutí se dědického práva se vzdává jak práva

---

⁸⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 607-609, ISBN 978-80-7208-922-2.

⁸⁷ HOLÍKOVÁ, Lenka. Možnosti dispozice dědiců s dědickým právem. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 3, s. 19.

⁸⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 607-609, ISBN 978-80-7208-922-2.

na dědický podíl, tak práva na povinný díl. Nepominutelný dědic má také možnost zřít se pouze svého práva na povinný díl. „*To má praktický význam zejména, zřekl-li se nepominutelný dědic jen práva na povinný díl v souvislosti s tím, že zůstavitel zamýšlí pořídit o svém jmění závětí, dovětkem nebo v dědické smlouvě a nezatížit povolané dědice nebo odkazovníky povinnostmi k vyplacení povinného dílu, ale posléze pořízení pro případ smrti neučiní, nebo je následně zruší, anebo dědic povolaný závětí zůstavitele nepřezije nebo se stane nezpůsobilým dědit apod. Pak i ten, kdo se zřekl výslovně jen práva na povinný díl, nastoupí jako dědic podle zákonné posloupnosti.*“⁸⁹

Potenciální dědic se může zřít svého dědického práva zcela nebo jen částečně, např. tak, že se zřekne pouze poloviny svého zákonného dědického podílu na pozůstalosti. Zřeknout se dědického práva může potenciální dědic také pouze pro případ dědění ze zákonné dědické posloupnosti, čímž si ponechá možnost, aby dědil ze závěti, pokud jej později zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti povolá svým dědicem. Není též vyloučeno, aby bylo zřeknutí se dědického práva vázáno na splnění určité podmínky.⁹⁰ Důvodová zpráva k ustanovení § 1484 také připouští možnost zřeknutí se konkrétně určené věci z pozůstalosti. „*Tato situace může nastat tehdy, když zůstavitel chce svoji pozůstalost rozdělit tak, že dědicům neurčí dědické podíly ve zlomcích nebo procentech na celé pozůstalosti, nýbrž tak, že mezi ně rozdělí věci ze své pozůstalosti a dědické podíly dědiců se budou rovnat poměru obvyklých cen jim zůstavitelem přidělených věcí. Zřeknutí se dědického práva k určité věci v takovém případě vlastně zaváže dědice respektovat vůli zůstavitele a neusilovat o získání té věci z pozůstalosti, k níž se dědického práva zřekl.*“⁹¹

Zřekne-li se potenciální dědic svého dědického práva, aniž by ve smlouvě uvedl, zda má toto jeho zřeknutí se účinky také vůči jeho potomkům, platí dle ustanovení § 1484 odst. 1 věty první ObčZ, že zřeknutí působí i proti jeho potomkům. Toto platí rovněž na potomky, kteří se teprve narodí.⁹² Obdobně není

---

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír, a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 50. ISBN 978-80-7400-570-1.

⁹¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 40-41. ISBN 978-80-7478-369-2.

⁹² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 42. ISBN 978-80-7478-369-2.

pro účinky zřeknutí se dědického práva bez vyloučení účinků vůči potomkům podstatné, zda se zřeknuvší se dědic dožije smrti zůstavitele, zemře dříve či zároveň s ním.⁹³

Zákon dává potenciálnímu dědici možnost, aby se zřekl dědického práva obecně (bez určení oprávněné osoby) nebo aby se jej zřekl konkrétně (ve prospěch třetí osoby). Každá z těchto variant předpokládá jiné následky. V případě zřeknutí se ve prospěch třetí osoby nastupuje vyvratitelná domněnka a má se za to, že zřeknutí se platí, pouze pokud se tato osoba stane dědicem (§ 1484 odst. 2 ObčZ). Záleží na okolnostech každého případu, nicméně zřeknutí se dědického práva obecně skýtá jisté nevýhody, a proto je vhodné zvážit případné následky nečekaných událostí. Nejlépe lze vysvětlit rozdíl mezi zřeknutím se dědického práva obecně a zřeknutím se ve prospěch jiné osoby na praktických příkladech. Zůstavitel, který je rozvedený, má syna a dceru. Zůstavitel synovi ještě za života daroval pozemek s chatou. Dcera nedostala nic, a proto zůstavitel chce, aby po něm dědila pouze ona. V případě, že zůstavitel se synem uzavře smlouvu o zřeknutí se dědického práva, nejenom že nebude po zůstaviteli dědit syn, ale pokud dcera zemře dříve (nebo nebude z jakéhokoliv jiného důvodu dědit) než zůstavitel a bude bezdětná, bude po zůstaviteli dědit dědic náležející do další dědické třídy. Jinak by tomu bylo, kdyby uzavřeli smlouvu o zřeknutí se dědického práva ve prospěch dcery. Po smrti zůstavitele by tedy dědila pouze dcera, ale v případě, kdy by bezdětná dcera zemřela dříve jako v předchozím příkladu, stal by se zůstavitelovým dědicem jeho syn. Vzhledem k tomu, že smlouva o zřeknutí se dědického práva musí být povinně sepsána ve formě veřejné listiny, tedy notářského zápisu, měl by notář jak budoucího zůstavitele, tak zřeknuvšího se dědice upozornit na značně rozdílné následky v případě zřeknutí se ve prospěch třetí osoby či pouze obecně.

Otázkou je, zda bude moci smlouvu o zřeknutí se dědického práva uzavřít potenciální dědic, který je omezen v nakládání se svým majetkem, například v důsledku probíhajícího exekučního či insolvenčního řízení. Takové jednání dědice by se dalo dle ustanovení § 589 ObčZ posuzovat ve vztahu k věřitelům

---

⁹³ srov. ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 70. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

dědice jako relativně neúčinné.⁹⁴ Autoři komentáře k občanskému zákoníku se domnívají, že pokud nepůjde o účelové jednání zadluženého dědice, nebudou se moci věřitelé zřeknuvšího se dědice úspěšně domáhat relativní neúčinnosti takové smlouvy.⁹⁵ Tento svůj závěr zdůvodňují tím, že smlouva se týká zřeknutí se dědického práva, nikoli nějakého konkrétního majetku a není ani darováním.⁹⁶ Tato problematika zůstává prozatím nezodpovězenou otázkou a teprve budoucí judikatura ukáže, jak se bude na obdobné jednání potenciálního dědice nahlížet.

Pokud by zadlužený potenciální dědic a zůstavitel chtěli řešit problematiku přechodu majetku tak, aby měl zůstavitel jistotu, že pozůstalost zůstane zachována a nebude sloužit k úhradě dluhů jeho dědice, bylo by zřejmě vhodnější sepsat vydědění pro vedení trvale nezřízeného života (§ 1646 odst. 1 písm. d) ObčZ) nebo potomka vydědit z důvodu jeho zadlužení a marnotratného počínání (§ 1647 ObčZ).⁹⁷ Tyto instituty jsou popsány v kapitole 6.8.

Vzhledem k tomu, že zákon neupravuje zvláštní pořizovací způsobilost pro uzavření smlouvy o zřeknutí se dědického práva, vyžaduje se, aby byly smluvní strany plně svéprávné. Je-li některá ze smluvních stran ve svéprávnosti omezena, musí být zastoupena soudem jmenovaným opatrovníkem. Nezletilého plně nesvéprávného potenciálního dědice může zastupovat zákonný zástupce, pouze pokud nehrozí střet zájmů nezletilého a jeho zástupce. V takovém případě soud ve věcech péče soudu o nezletilé jmenuje dítěti opatrovníka. Otázkou je, zda bude nutné, aby byla smlouva o zřeknutí se dědického práva nesvéprávných následně opatřena souhlasem opatrovnického soudu. Autoři knihy „Dědické právo v praxi“ se domnívají, že tento souhlas bude nutný, neboť i přesto, že se nejedná o nějaký majetkový převod, dochází k právnímu jednání, jež má vliv na budoucí jmění dítěte.⁹⁸ Tento závěr navíc vychází ze zákonné úpravy upravující „pěči

---

⁹⁴ HOLÍKOVÁ, Lenka. Možnosti dispozice dědiců s dědickým právem. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 3, s. 18-20.

⁹⁵ srov. ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 69. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

⁹⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 41. ISBN 978-80-7478-369-2.

⁹⁷ HOLÍKOVÁ, Lenka. Možnosti dispozice dědiců s dědickým právem. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 3, s. 18-20.

⁹⁸ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 47. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

o jmění dítěte“, která v ustanovení § 898 ObčZ stanoví, že *“k právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jednotlivé součásti tohoto jmění, potřebují rodiče souhlas soudu, ledaže se jedná o běžné záležitosti, nebo o záležitosti sice výjimečné, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty“*.

Smlouva o zřeknutí se dědického práva může být uzavřena jako bezplatná nebo také jako smlouva úplatná. Úplatnost může spočívat v darování konkrétní věci zřeknuvšímu se dědici s tím, že podpisem smlouvy potvrdí toto protiplenění. Tímto způsobem může být smlouva o zřeknutí se dědického práva začleněna do smlouvy darovací. Obdobně tomu může být u smlouvy dědické.⁹⁹

S ohledem na skutečnost, že se jedná o „nový“ institut dědického práva, řeší otázku platnosti smlouvy o zřeknutí se dědického práva sepsané před účinností nového občanského zákoníku, tj. do 31.12.2013 přechodné ustanovení v ustanovení § 3071 ObčZ. Toto ustanovení říká, že je-li smlouva v souladu s ObčZ a zemře-li zůstavitel po 1.1.2014, považuje se smlouva za platnou.

4.2 Dědický důvod

ObčZ ve svém ustanovení § 1476 uvádí důvody, na základě kterých se dědí. Dědit tedy lze na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona, přičemž tyto důvody mohou působit vedle sebe. Aby se osoba mohla stát dědicem v širším slova smyslu, jak je popsáno v předchozí kapitole, je nutné, aby jí svědčil některý z uvedených dědických důvodů, resp. dědických titulů. Je možné, aby jedné osobě svědčilo více dědických titulů, např. pokud zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti povolá dědičkou svou manželku, bude jí vedle závěti současně svědčit také zákonná dědická posloupnost. Budou-li podle uvedeného případu svědčit dědici tyto dědické tituly, nabyde manželka pozůstalost nebo její část jako závětní dědička, neboť závěť má přednost před zákonem. Zda zůstavitel pořídí o celém svém majetku nebo jen o části, je pouze na jeho vůli a jeho uvážení, a v tom tkví

---

srov. FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 50. ISBN 978-80-7400-570-1.

⁹⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 40. ISBN 978-80-7478-369-2.

jeho testovací svoboda. Zákon neukládá zůstaviteli povinnost pořídit o celém svém majetku. Opět se zde promítá zásada testovací volnosti, kdy zůstavitel může pořídit pouze o části majetku s tím, že zbytek majetku budou dědici nabývat podle zákonné dědické posloupnosti.

Zde je na místě srovnání současné právní úpravy dědického práva s právní úpravou účinnou do 31.12.2013, která znala pouze dva dědické tituly, z toho pouze jeden typ pořízení pro případ smrti, kterým je závěť. Oproti tomu dnes může zůstavitel pořídit pro případ své smrti jak závětí, tak uzavřením dědické smlouvy.¹⁰⁰ Do dědického práva se tak navrátil institut, který byl s účinností občanského zákoníku z roku 1950 z našeho dědického práva odstraněn. Ustanovení o dědické smlouvě byla inspirována, resp. převzata z ustanoveních o dědické smlouvě upravených ve švýcarském občanském zákoníku¹⁰¹. Zajímavost tohoto institutu můžeme spatřovat v tom, že se jedná o institut smíšené povahy a vyvolává i rozličné přístupy k jejímu systematickému řazení. Tak například rakouský zákoník ji zařadil mezi smlouvy, naproti tomu český a švýcarský ji řadí do části zákona upravující dědické právo. Institut dědické smlouvy má oporu v právních řádech mnoha evropských zemí jako například ve Francii, Německu, Rakousku a samozřejmě ve Švýcarsku.¹⁰²

---

¹⁰⁰ srov. PAVELKA, Jan a David ŠMÍD. Dědická smlouva a odkaz. *Rekodifikační novinky*. 2013, č. 3, s. 6. a KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 4, s. 14.

¹⁰¹ Švýcarský občanský zákoník z roku 1907.

¹⁰² ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 202. ISBN 978-80-7478-369-2.

5 Dědická nezpůsobilost

Aby se osoba vůbec mohla stát dědicem, musí být dědicky způsobilá, resp. nesmí být dědicky nezpůsobilá. Teorie práva rozlišuje nezpůsobilost absolutní a nezpůsobilost relativní.

a) **Absolutní dědická nezpůsobilost** (nebo také hledisko objektivní stránky) se kryje se způsobilostí osoby mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Způsobilost mít práva a povinnosti má každá fyzická a právnická osoba (§ 15 a 18 ObčZ).¹⁰³ ObčZ v ustanovení § 23 říká, že člověk má právní osobnost od narození až do smrti. Ve svém ustanovení § 25 ObčZ dále tuto definici rozšiřuje tak, že stanoví, že i na počaté dítě, neboli nasciturus, se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům a současně pokud se narodí živé. Pro absolutní dědickou způsobilost je podstatné, aby byl dědic v okamžiku smrti zůstavitele naživu, resp. aby měl v tento okamžik práva a povinnosti, a není už nikterak podstatné, zda se tento dědic dožije řízení o pozůstalosti. Občanský zákoník zásadu absolutní dědické způsobilosti zásadním způsobem porušil, když ve svých ustanoveních § 1513 a §1515 připustil možnost povolat za dědice jakožto svěřenského nástupce někoho, kdo v době smrti zůstavitele ještě není.¹⁰⁴ Také v případě, kdy se má stát dědicem zůstavitele právnická osoba, stanoví občanský zákoník v ustanovení § 1478 ObčZ výjimku z této zásady, když říká, že za dědice nebo odkazovníka lze povolat i právnickou osobu, která má teprve vzniknout, za současného splnění odkládací podmínky, že vznikne do jednoho roku od smrti zůstavitele. V tomto případě není na rozdíl od nadace, nadačního fondu, ústavu či svěřenského fondu ani nutné, aby byla tato právnická osoba pořízením zůstavitele zřízena.¹⁰⁵

b) **relativní dědická nezpůsobilost** (nebo také hledisko subjektivní stránky) je předmětem této práce a bude podrobně popsána v této kapitole. Obecně lze říci,

---

¹⁰³ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, s. 25. Praktik. ISBN 978-808-7212-790.

¹⁰⁴ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 28. ISBN 978-80-7400-570-1.

¹⁰⁵ Srov. ustanovení § 309 odst. 1 ObčZ.

že relativně dědicky nezpůsobilá může být pouze fyzická osoba naplňující předpoklady stanovené zákonem v ustanoveních § 1481 a 1482 ObčZ, která je vyloučena z dědického práva v okamžiku, kdy naplní tyto zákonem stanovené důvody pro dědickou nezpůsobilost. K vyloučení z dědického práva dochází *ex lege*. Dojde-li k vyloučení dědice (v širším slova smyslu) z dědického práva, není již zapotřebí žádného aktivního právního jednání ze strany zůstavitele, neboť se tento dědic již nemůže stát dědicem (v užším slova smyslu).¹⁰⁶ Hovoříme o tzv. dědické nezpůsobilosti nebo také nehodnosti.

Dědická nezpůsobilost vylučuje z dědického práva osobu, která se dopustila činu, v jehož důsledku se stala nehodnou dědictví nabýt, protože by její podílení se na výhodách plynoucích z právního nástupnictví po zůstaviteli odporovalo zásadám spravedlnosti a obecné morálky, které jsou základním kamenem celého občanského zákoníku. Jedná se o takový čin, který představuje těžký poklesek vůči zůstaviteli, vůči některým jemu velmi blízkým osobám nebo vůči projevu jeho poslední vůle.¹⁰⁷

5.1 Důvody dědické nezpůsobilosti v předchozích právních úpravách

Institut dědické nezpůsobilosti má své kořeny již v římském právu, které připouštělo možnost odnětí dědictví dědici, pokud se proti zůstaviteli nebo jeho poslední vůli provinil. Takto odňatý majetek následně připadl státu.¹⁰⁸ V následujících podkapitolách je popsán stručný vývoj úpravy dědické nezpůsobilosti počínaje Obecným zákoníkem občanským z roku 1811 a konče současnou právní úpravou.

---

¹⁰⁶ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 5. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

¹⁰⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 25. ISBN 978-80-7478-369-2.

¹⁰⁸ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 299-300.

5.1.1 Dědická nezpůsobilost podle Obecného zákoníku občanského účinného od 1.1.1812 do 31.12.1950

Obecný zákoník občanský považuje za dědicky způsobilého dědice toho, u něhož mimo jiné nejsou dány skutečnosti vylučující delaci, resp., který není nehoden dědického práva. OZO užíval pro dědickou nezpůsobilost pojem „dědická nehodnost“. Konkrétní důvody dědické nehodnosti byly tři a byly upraveny v ustanoveních § 540, § 542 a § 543. Podle tehdejší právní úpravy byl dědicky nehodný:

1. Ten, kdo se proti zůstaviteli dopustil zločinu (§ 540). Jednání muselo směřovat přímo proti osobě zůstavitele. Aby byly naplněny podmínky pro dědickou nehodnost dle tohoto ustanovení, musel se dědic dopustit takového jednání, jež bylo trestním zákonem kvalifikováno jako zločin s tím, že nebylo podstatné, zda došlo k trestnímu řízení, zda ke stíhání bylo zapotřebí souhlasu dotčené osoby, zda bylo jednání pachatele promlčeno, zda si trest odpykal, zda mu byl trest prominut či zda mu byla udělena milost. Zůstavitel měl možnost tomu, kdo se na něm dopustil zločinu, odpustit.¹⁰⁹

2. Ten, kdo zůstavitele k projevení poslední vůle nutil nebo podvodným způsobem svedl, překazil prohlášení nebo změnu poslední vůle, nebo potlačil¹¹⁰ poslední pořizení, které od něho již bylo zřízeno (§ 542). Takové jednání mohlo být učiněno jak za života zůstavitele, tak po jeho smrti. Podmínkou pro dědickou nehodnost byla existence protiprávního jednání s úmyslem a s vědomím toho, co dědic činí. Nedbalostní jednání by nebylo dle úpravy dědické nehodnosti v OZO pro vyloučení dědice dostačující. Zákon sice vyjmenoval konkrétní jednání, které mají za následek dědickou nehodnost, nicméně dle autorů komentáře OZO je nutné pod tento důvod dědické nehodnosti podřadit také zfalšování nebo podvržení poslední vůle. Také tato jednání může zůstavitel nehodnému dědici odpustit.

---

¹⁰⁹ ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 39. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

¹¹⁰ K potlačení již zřízeného pořizení pro případ smrti bylo dostačující, pokud někdo spálil závět omylem nebo proto, že jej pokládal za neplatný. Takové jednání nebylo považováno za protiprávní.

Nedědí-li vyloučený dědic, nastupují na jeho místo dle ustanovení § 541 OZO jeho potomci.¹¹¹

3. Z dědického práva byly vzájemně vyloučeny na základě prohlášení poslední vůle ty osoby, které se dopustily cizoložství nebo krvesmilstva¹¹², k čemuž se u soudu doznaly (§ 543). Usvědčení nebo soudní přiznání před soudem civilním nebo trestním muselo nastat před smrtí zůstavitele. Současně muselo dojít k cizoložství či krvesmistvu ještě před pořízením poslední vůle, aby byly naplněny podmínky pro dědickou nehodnost. Dědická nehodnost v tomto případě vzniká přiznáním či usvědčením a zaniká, jestliže se dotčené osoby stanou manželi. Prominutí těchto skutků nemá dle autorů komentáře OZO význam, neboť chrání zájem veřejný, nikoli zůstavitelův. Dědická nehodnost se nevztahuje na potomky osoby, jež se cizoložství či krvesmilstva dopustily.¹¹³

5.1.2 Dědická nezpůsobilost podle zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, účinného od 1.1.1951 do 31.3.1964

Občanský zákoník z roku 1950, tzv. střední občanský zákoník, podstatným způsobem zjednodušil, resp. zestručnil právní úpravu dědického práva. Nejvýznamnější změnu, kterou tento zákoník přinesl, bylo zrušení ležící pozůstalosti s tím, že dědictví se nadále bude nabývat okamžikem smrti zůstavitele. Další změny, které ObčZ 1950 přinesl, byly např. zrušení institutu darování pro případ smrti, institutu dědických smluv mezi manželi, zrušení privilegovaných závětí, zakázání svěřenského náhradnictví.¹¹⁴

---

¹¹¹ ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 44-45. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

¹¹² Cizoložství či krvesmilstvo ve smyslu tehdejšího trestního zákona, nikoli pouze jako čin proti mravnosti.

¹¹³ ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 46. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

¹¹⁴ ŠEŠINA, Martin a Martin BÍLEK. *Dědické právo v předpisech let 1925–2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 105. *Zákony s poznámkami*. (C.H. Beck). ISBN 80-7179-590-9.

Dědickou nezpůsobilost upravil ObčZ 1950 ve svém ustanovení § 522 tak, že dědicky nezpůsobilý je ten, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženíhodného jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle. Odstavec druhý připouštěl možnost zůstavitele dědici prominout. Na nezpůsobilého dědice se hledělo jako by se úmrtí zůstavitele nedožil. Pokud vyšel najevo důvod pro vyloučení dědice dědit teprve poté, co mu bylo dědictví potvrzeno, mohl se po něm pravý dědic domáhat vydání dědictví, případně mohl žádat náhradu škody (§ 525 ObčZ 1950).¹¹⁵ Úprava institutu dědické nezpůsobilosti upravená v ObčZ 1950 byla téměř doslovně převzata ObčZ 1964.

5.1.3 Dědická nezpůsobilost podle Občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., účinného od 1.4.1964 do 31.12.2013

Občanský zákoník účinný do 31.12.2013, tedy zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, vymezil ve svém ustanovení § 469 pouze dvě podmínky, jejichž naplněním dědic nedědí, a to dopustil-li se úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo dopustil-li se zavrženíhodného jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle. Tyto důvody dědické nezpůsobilosti nový občanský zákoník s jistými změnami přejal a připojil k nim další dva důvody, na základě kterých může dojít k vyloučení dědice z dědického práva. Současná právní úprava dědické nezpůsobilosti je předmětem této práce, proto bude samostatně rozebrána v následujících kapitolách. Hlavní rozdíly mezi současnou právní úpravou a právní úpravou předchozí jsou popsány v podkapitole 5.2.1.2.

---

¹¹⁵ ŠEŠINA, Martin a Martin BÍLEK. *Dědické právo v předpisech let 1925–2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 112. *Zákony s poznámkami*. (C.H. Beck). ISBN 80-7179-590-9.

5.2 Konkrétní důvody dědické nezpůsobilosti

5.2.1 Vyloučení toho, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu

Před samotným výkladem důvodů pro vyloučení dědice, který se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu, je pro jeho pochopení je potřeba vymezit pojem úmyslného trestného činu.

Definici trestného činu nalezneme v ustanovení § 13 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, který říká, že „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti*“. Již v ustanovení § 1 trestního zákoníku je však stanoveno, že čin je trestný, pouze pokud byla jeho trestnost podle právních předpisů platných a účinných v době spáchání stanovena. Zde navazuje trestní zákoník na zásadu zákonnosti a zásadu trestního práva „*nullum crimen sine lege*“ – „není trestného činu bez zákona“, tj. trestným činem je jen takové protiprávní jednání, které je za trestný čin zákonem označené.¹¹⁶ Trestný čin je obecně považován za čin pro společensky škodlivý. Je-li stupeň škodlivosti činu pro společnost nepatrný, není trestným činem i přes to, že vykazuje znaky trestného činu. Stupeň škodlivosti takového činu pro společnost se odvíjí zejména od významu chráněného zájmu, který byl tímto činem zasažen, způsobu provedení, následků činu, osoby pachatele, míry jeho zavinění a jeho pohnutky a dále okolností, za kterých byl čin spáchán.¹¹⁷

Aby se jednalo o trestný čin z pohledu trestního práva, je třeba, aby byly splněné dvě podmínky. Čin musí být protiprávní a dále musí vykazovat znaky uvedené v zákoně. Těmito znaky v zákoně uvedenými jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Souhrnně lze tyto znaky nazvat skutkovou

---

¹¹⁶ ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRIVNA. *Trestní zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2009-2010. s. 101. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹¹⁷ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník I, II*, Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1410-1411. ISBN 978-80-7400-108-6.

podstatou trestného činu, kterou lze jinými slovy dále definovat jako „souhrn typových znaků, kterými se vedle sebe odlišují různé typy trestných činů“.¹¹⁸

Nyní velmi stručně k objasnění jednotlivých pojmů uvedených znaků trestného činu. Objektem trestného činu je státem chráněný zájem, tedy život a zdraví jednotlivců, svoboda a právo na ochranu osobnosti, ochrana soukromí a listovního tajemství, ochrana lidské důstojnosti v sexuální oblasti, rodina a děti, majetek, hospodářství, obecné bezpečí, Česká republika, cizí stát a mezinárodní organizace, pořádek ve věcech veřejných, branná povinnost, armáda, lidskost, mír a válka (pozn. tyto chráněné zájmy jsou řazeny dle jejich vážnosti z pohledu trestního zákoníku, resp. vytváří jakousi hierarchii důležitosti chráněných zájmů, kterou jim právní řád přikládá).

Objektivní stránku trestného činu představuje určité jednání pachatele, následek takového jednání a příčinný vztah mezi jednáním a následkem, tzv. kauzální nexus.

Pachatel trestného činu je označován za subjekt trestného činu. Jedná se o trestně odpovědnou fyzickou osobu, která spáchala trestný čin, nebo naplnila alespoň znaky pokusu či přípravy trestného činu.¹¹⁹ Obecně je fyzická osoba trestně odpovědná, je-li přičetná a dovršila-li 15 let věku. Přičetnost lze definovat jako duševní stav pachatele v době spáchání trestného činu, kdy nejsou jeho schopnosti rozpoznat škodlivost jeho činu nikterak negativně ovlivněny a kdy je pachatel schopen ovládnout své jednání. Není-li pachatel schopen posoudit své jednání jako škodlivé nebo není-li schopen ovládat své jednání (pozn. chybí tzv. složka rozpoznávací či ovládací), je trestně neodpovědný pro nepřičetnost. Jde-li pouze o částečné omezení těchto schopností, hovoříme o tzv. zmenšené přičetnosti.

A konečně subjektivní stránku trestního činu představuje zavinění pachatele, které se dělí na úmyslné, neúmyslné a nedbalostní.

Trestné činy trestní zákoník v ustanovení § 14 odst. 1 člení na přečiny a zločiny. Přečiny definuje v odst. 2 téhož ustanovení jako nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní

---

¹¹⁸ NOVOTNÝ, Oto, DOLENSKÝ, Adolf, JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*, 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2003, s. 95.

¹¹⁹ JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009, s. 288.

hranicí sazby do pěti let. Odstavec třetí téhož ustanovení říká, že zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny. Zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

Jak již bylo řečeno, jednou z podmínek, aby se jednání osoby posuzovalo jako trestný čin, je protiprávnost takového jednání. Protiprávní jednání je takové jednání, které je právem zakázané nebo nedovolené. Dochází při něm k porušení jak právních norem chráněných trestním zákonem, tak právních norem chráněných jinými právními odvětvími.¹²⁰

Ustanovení § 15 trestního zákoníku stanoví, za jakých okolností se jedná o úmyslné spáchání trestného činu. *„Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel:*

- a) *chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo*
- b) *věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.“*

Zákon dále říká, že srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem (§ 15 odst. 2 trestního zákoníku).

Autoři komentáře k občanskému zákoníku uvádí, že pod důvod dědické nezpůsobilosti stanovený zákonem jako „čin povahy úmyslného trestného činu“ je nutné podřadit nejenom přečiny, ale i zločiny a zvláště závažné zločiny. Z kontextu ustanovení o dědické nezpůsobilosti a definic skutkových podstat jednotlivých trestných činů lze vyvodit, že nejčastěji se proti osobám stanoveným v ustanovení § 1481 ObčZ dopustí nezpůsobilý dědic spáchání majetkového trestného činu (zejména § 205 až 209 trestního zákoníku), trestného činu proti životu a zdraví (§140 až 167 trestního zákoníku), trestného činu proti svobodě (§ 168 až 179 trestního zákoníku) a některého z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. § 185 až § 189, § 193 trestního zákoníku).¹²¹

---

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří aj. *Velké komentáře, Trestní zákoník I, § 1-139*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 112-113.

¹²¹ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 28. ISBN 978-80-7478-369-2.

Pro vyloučení z dědického práva není nutné dokonání trestného činu, postačí, naplňuje-li jednání potenciálního dědice znaky přípravy nebo pokusu trestného činu.¹²²

V kapitole přechází kapitole bylo nastíněno, že důvod, na základě kterého dojde k vyloučení toho, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu, byl zakotven již v ObčZ 1964, nicméně k doslovnému převzetí tohoto ustanovení nedošlo. Zákonodárce spatřoval potřebu subsumovat pod tento důvod dědické nezpůsobilosti také případy, kdy putativní dědic spáchá čin, který není kvalifikován jako úmyslný trestný čin, neboť nedošlo v souladu s trestním zákoníkem¹²³ k naplnění skutkové podstaty trestného činu¹²⁴, ačkoliv by se za jiných okolností o úmyslný trestný čin jednalo.¹²⁵ Jinými slovy lze říci, že zákonodárce pomýšlel na osoby, které sice spáchaly trestný čin, avšak nejsou za něj trestně odpovědné.¹²⁶ Nově zvolená formulace tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti („čin povahy úmyslného trestného činu“) tak vylučuje z dědického práva i osoby trestně neodpovědné. Těmito osobami jsou:

a) osoby s nedostatkem věku

Aby bylo možno fyzickou osobu považovat za pachatele trestného činu, je zákonem vyžadována její trestní odpovědnost. Fyzická osoba je trestně odpovědná, dovršila-li v době spáchání trestného činu zákonem stanoveného věku a byla-li ve stejný okamžik příčetná.¹²⁷ Trestní zákoník v ustanovení § 25 říká: „Kdo v době spáchání činu nedovrší patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.“ Okamžik počátku trestní odpovědnosti fyzické osoby počíná dnem, který následuje po dni, kdy měla dotčená osoba patnácté narozeniny. Tento den

---

¹²² ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník I, II*, Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1411. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹²³ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 605-607, ISBN 978-80-7208-922-2.

¹²⁴ ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 5, s. 129.

¹²⁵ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 5. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

¹²⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 27. ISBN 978-80-7478-369-2.

¹²⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*, Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 320. ISBN 978-80-7400-428-5.

je odvozen z ustanovení § 139 trestního zákoníku znějící takto: „*Kde tento zákon spojuje s uplynutím určité doby nějaký účinek, nezapočítává se do ní den, kdy nastala událost určující její začátek.*“. Ačkoli biologický a psychosociální rozvoj každého jednotlivce je značně individuální, bylo jako v jiných oborech práva nutné stanovit konkrétní věkovou hranici, se kterou je spojován takový duševní vývoj mladého člověka, na základě kterého dosáhl dostatečného stupně zralosti pro rozpoznání následků svých činů.¹²⁸

b) osoby nepřičetné

„*Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“ (§ 25 trestního zákoníku a § 5 zákona č. 218/2003 Sb., zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)). K vyloučení trestní odpovědnosti postačí absence jedné ze schopností. Z hlediska posuzování, zda byl pachatel v době spáchání trestného činu přičetný, není rozhodující, zda byl omezen ve svéprávnosti (§ 55 a násl. ObčZ). Dále také není rozhodující, že pachatel trpěl duševní poruchou nebo byl nedostatečně rozumově a mravně vyspělý, pokud byl schopen rozeznat protiprávnost konkrétního svého jednání nebo takové jednání ovládnout.

Nepřičetnost pachatele v době spáchání trestného činu je nutné vždy posuzovat ve vztahu ke spáchanému trestnému činu, nikoli pouze nepřičetnost pachatele obecně¹²⁹. Pachatel trestného činu trpící např. mentální retardací ve formě debility nejspíš nebude schopen posoudit protiprávnost trestného činu spolupachatelství krádeže, ale je možné, že bude schopen rozpoznat protiprávnost trestného činu krádeže, které by se dopustil sám ze svého vlastního popudu.¹³⁰ Nepřičetnost pachatele trestného činu je otázkou obzvláště individuální a je nutné k ní tak i přistupovat.

---

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7.6.1978, sp. zn. 11 Tz 21/78, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17/1979.

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*, Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 374. ISBN 978-80-7400-428-5.

c) osoby amnestované nebo jinak trestně neodpovědné

S ohledem na dnešní právní úpravu institutu dědické nezpůsobilosti je zřejmé, že pro vznik dědické nezpůsobilosti potenciálního dědice nebude obdobně jako v předchozích dvou případech podstatné, zda byla tomuto dědici udělena amnestie nebo byl z jiných důvodů trestně neodpovědný. O tom svědčí také judikatura Městského soudu v Praze, která říká, že „*při posuzování, zda se dědic dopustil úmyslného trestného činu, který zakládá dědickou nezpůsobilost (§ 469 ObčZ 1964) (pozn. dnes § 1481 ObčZ), je soud v řízení o dědictví vázán rozhodnutím příslušného orgánu, pokud bylo vydáno (§ 135 odst. 1 OSŘ) (pozn. dnes § 1 odst. 2 ZŘS). Jestliže však takové rozhodnutí vydáno nebylo (např. z důvodu amnestie, promlčení), řeší soud v dědickém řízení tuto otázku jako předběžnou (§ 135 odst. 2 OSŘ) (pozn. dnes § 1 odst. 2 ZŘS). Otázka, zda se dědic dopustil určitého konkrétního jednání, je otázkou skutkovou a v případě sporu mezi účastníky se řeší postupem dle § 175k odst. 2 OSŘ (pozn. dnes § 170 odst. 1 ZŘS nebo § 1673 ObčZ). Otázka, zda takové jednání je trestným činem, je otázkou právní a řeší se postupem podle § 175k odst. 1 OSŘ (pozn. dnes § 169 ZŘS).*“¹³¹. Kritériem pro posouzení dědické nezpůsobilosti tedy bude, zda čin potenciálního dědice bude mít *povahu* úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu.

5.2.1.1 Procesní postup při konstatování dědické nezpůsobilosti

Dnes, ani v době účinnosti ObčZ 1964, nebylo relevantní, zda byl pachatel za úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům odsouzen či nikoli¹³², nebo zda zanikla možnost trestního postihu v důsledku smrti pachatele, promlčením, amnestií či udělením milosti. Soudní komisař je i nadále vázán v rámci řízení o pozůstalosti pravomocným rozsudkem trestního soudu

---

¹³¹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.12.1997, sp. zn. 24 Co 315/97, uveřejněné v časopise Ad Notam č. 2, ročník 1998.

¹³² Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočka Liberec ze dne 11.11.2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.

o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo tento čin spáchal.¹³³ Nebylo-li však takové rozhodnutí vydáno, je na pozůstalostním soudu, aby posoudil, zda má čin, kterého se putativní dědic dopustil, povahu úmyslného trestného činu.¹³⁴ Pozůstalostní soud má nejen posoudit, zda se potenciální dědic takového činu dopustil, ale v některých případech je také povinen provést šetření ve věci.¹³⁵ Takovým případem může být situace, kdy dědici nebudou namítat dědickou nezpůsobilost některého z nich, avšak budou existovat určité indicie o tom, že k nějakému činu, který dědickou nezpůsobilost zakládá, došlo. Nejen v tomto případě „soudní komisař v pozůstalostním řízení musí k důvodům dědické nezpůsobilosti přihlédnout ex offio, bez ohledu na to, zda to účastníci pozůstalostního řízení namítají, případně i když s tím nesouhlasí. Vyjdou-li v pozůstalostním řízení pochybnosti o dědické způsobilosti některého z účastníků, není soudní komisař omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci, ale je povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány (uplatní se zde vyšetřovací zásada; srov. k tomu § 20 odst. 1 a § 21 ZŘS)“.¹³⁶

V rámci řízení o pozůstalosti také může vzniknout skutkový spor mezi potenciálními dědici o tom, zda byl konkrétní čin vůbec spáchán. Nastane tak situace, kdy osoba, která se dle tvrzení některého z potenciálních dědiců měla dopustit daného činu, bude tvrdit, že se stalo něco zcela jiného nebo že se nestalo vůbec nic. V tomto případě bude nutné k vyřešení sporu prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné.¹³⁷ Soudní komisař v souladu s ustanovením § 170 odst. 1 ZŘS usnesením odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo, ve lhůtě nejméně dvou měsíců, uplatnil žalobou. Ustanovení § 170 odst. 2 obsahuje fikci, která říká, že nebyla-li žaloba ve lhůtě podána, bylo-li řízení o žalobě zastaveno nebo byla-li žaloba odmítnuta, platí, že spor o dědické právo byl vyřešen v neprospěch toho, kdo měl své právo uplatnit žalobou.

---

¹³³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19.3.2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011.

¹³⁴ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník I, II*, Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1411. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹³⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19.3.2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011.

¹³⁶ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 38. ISBN 978-80-7400-570-1.

¹³⁷ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 38. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

Spor může vzniknout také mezi putativními dědici, kteří jsou ve shodě ohledně skutečnosti, že se jeden z nich nějakého konkrétního činu dopustil. Spor ale spočívá v posouzení takového činu. Některý z dědiců tvrdí, že se jedná o čin povahy úmyslného trestného činu, jiní tvrdí, že se tento čin takto kvalifikovat nedá. Jedná se o situaci, kdy s velkou pravděpodobností není vydán pravomocný rozsudek soudu o tom, že se osoba dědice trestného činu dopustila.¹³⁸ Soudnímu komisaři pak nezbyvá nic jiného než tuto právní otázku vyřešit postupem dle ustanovení § 169 odst. 1 ZŘS a rozhodnout, se kterými účastníky bude nadále v rámci řízení o pozůstalosti jednáno a se kterými z účastníků účast v řízení ukončí.

Zákon říká, že „*Dědické právo těch, jejichž účast v řízení byla podle § 169 odst. 1 ukončena, nezaniká, v řízení a při rozhodnutí se však k němu nadále nepřihlíží*“. Vydáním usnesení soudním komisařem dle ustanovení § 169 odst. 1 tedy není řešena definitivně otázka dědického práva vyloučeného účastníka z řízení o pozůstalosti, neboť se „*jedná o rozhodnutí, kterým jsou podmínky dědického práva řešeny jen pro účely postupu v řízení o pozůstalosti a které má význam pouze z hlediska vymezení účastníků tohoto řízení (s kým soud a soudní komisař jako s účastníkem řízení o dědictví dále jedná nebo nejedná)*“. *Dědické právo těch, jejichž účast v řízení byla ukončena, tedy nezaniká, ale v řízení a při rozhodnutí se k němu nadále nepřihlíží. Konečné řešení dědického práva v řízení představuje pouze usnesení o dědictví (§ 185 ZŘS)*“¹³⁹. Proti usnesení dle ustanovení § 169 ZŘS je odvolání přípustné a v případě, že práva podat odvolání oprávněná osoba využije, není možné nadále v řízení o pozůstalosti pokračovat, a to až do doby, než bude odvolacím soudem pravomocně rozhodnuto. Dle obsahu rozhodnutí buď bude s vyloučeným účastníkem (dědicem) nadále jednáno nebo bude jeho účast v pozůstalostním řízení ukončena a nebude k němu nadále přihlíženo.

---

¹³⁸ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 6. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

¹³⁹ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 347.

5.2.1.2 Hlavní rozdíly mezi stávající a předchozí právní úpravou

První rozdíl mezi původním (ObčZ 1964) a stávajícím textem ustanovení ObčZ, který hovoří o dědické nezpůsobilosti toho, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu, byl již vymezen (pozn. toto ustanovení bylo přeformulováno tak, aby obsáhlo širší okruh činů zakládajících dědickou nezpůsobilost). Toto ustanovení však dostalo ještě další změny, a to v podobě rozšíření okruhu osob, proti kterým musí být směřováno jednání povahy úmyslného trestného činu, aby se osoba stala nezpůsobilým dědicem. ObčZ 1964 vymezil taxativně okruh těchto osob. Konkrétně se jednalo o zůstavitele, jeho manžela či manželku a zůstavitelovy děti a rodiče. Současná právní úprava přijala návrh zákonodárců, aby se tento okruh osob nadále neomezoval pouze na zůstavitele a jeho manžela, děti a rodiče, ale aby zahrnul také předky a potomky zůstavitele vůbec.¹⁴⁰ I tento nově vymezený okruh osob, proti kterým musí směřovat čin povahy úmyslného trestného činu, aby se dědic stal dědicky nezpůsobilým, je taxativní a nelze jej rozšiřovat o další osoby.¹⁴¹

Vzhledem k tomu, že právní úprava manželství a práv a povinností manželů platí v souladu s ustanovením § 3020 ObčZ obdobně pro registrované partnerství a jejich práva a povinnosti, dědicky nezpůsobilým se stane i ten, kdo se dopustí činu povahy úmyslného trestného činu proti registrovanému partnerovi. I v tomto směru došlo ke změně, neboť podle úpravy zakotvené v ObčZ 1964 se ten, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti partnerovi zůstavitele, dědicky nezpůsobilým nestal.¹⁴²

Jak uvádí Jitka Králová ve svém článku „*Dědická nezpůsobilost*“, rodinný stav osob, proti kterým musí být směřováno jednání povahy úmyslného trestného činu, se posuzuje vždy k časovému okamžiku, kdy byl takový čin spáchán. Pro lepší porozumění lze jako příklad uvést čin spáchaný proti manželovi za trvání manželství, se kterým se následně zůstavitelka rozvedla.¹⁴³ Není tedy podstatné,

---

¹⁴⁰ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 605, ISBN 978-80-7208-922-2.

¹⁴¹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 6. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

¹⁴² SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 6. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

¹⁴³ KRÁLOVÁ, Jitka a Eck LOTHAR. Dědická nezpůsobilost. *Ad Notam*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 35.

že po spáchání činu majícího za následek ztrátu dědického práva došlo mezi manželi k rozvodu manželství.

Stejně jako do konce roku 2013 je i dnes podmínkou, aby byl čin povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli nebo proti dalším zákonem vyjmenovaným osobám spáchán ještě za života zůstavitele.

5.2.2 Vyloučení toho, kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli

Pojem „poslední vůle“ obsažený v ustanovení § 1481 ObčZ lze vykládat nejenom jako závěť, ale lze pod něj zahrnout také dědickou smlouvu (§ 1582 až 1593 ObčZ) a dovětek (§ 1498 ObčZ). Autoři komentáře občanského zákoníku uvádí, že mluví-li zákon o zavrženíhodném činu proti zůstavitelově poslední vůli, nelze se při výkladu textu zákona v tomto směru omezovat pouze na ty činy, které směřují pouze proti zůstavitelovým pořízením pro případ smrti, kterými jsou podle ustanovení § 1491 ObčZ závěť, dědická smlouva a dovětek.¹⁴⁴ Jinými slovy by se dalo říci, že nejde pouze o zůstavitelovy úkony, které směřují ke stanovení okruhu dědiců, ale též ty úkony, které mají za následek, že dědici budou dědit ze zákona.¹⁴⁵

Za zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli by tedy měl být (pozn. aplikuje-li se extenzivní výklad textu zákona) považován také čin, který směřuje například proti prohlášení o vydědění (§ 1646 a násl. ObčZ) nebo jeho zrušení či odvolání, negativní závěť (§ 1649 odst. 2 ObčZ), zrušení či odvolání závěti, smlouva o zřeknutí se dědického práva (§ 1484 ObčZ), listina o povolání správce pozůstalosti (§ 1556 ObčZ), smlouva o darování pro případ smrti (§ 1594 odst. 2 a § 2063 ObčZ), příkaz k započtení (§ 1663 ObčZ) nebo také smlouva o manželském majetkovém režimu v té její části, která uspořádává

---

¹⁴⁴ srov. KRÁLOVÁ, Jitka a Eck LOTHAR. Dědická nezpůsobilost. *Ad Notam*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 34.

¹⁴⁵ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník I, II*, Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 28. ISBN 978-80-7400-108-6.

majetkové poměry pro případ zániku manželství smrtí a považuje se za smlouvu dědickou, má-li její náležitosti (§ 718 ObčZ).¹⁴⁶

V ustanovení § 1481 ObčZ je obsažen demonstrativní výčet takových jednání, na základě kterých ztratí potenciální dědic jednající tímto způsobem své dědické právo. Jedná se tedy o zavrženíhodný čin spočívající například v donucení nebo lstivém svádění zůstavitele k pořízení poslední vůle, překažení pořízení poslední vůle zůstavitelem nebo zatajení, zfalšování, podvrhnutí nebo úmyslné zničení zůstavitelova pořízení. Zavrženíhodného jednání se může z logiky tohoto ustanovení zákona zůstavitelův dědic dopustit jak za života zůstavitele, tak po jeho smrti.¹⁴⁷

Jedná-li zůstavitelův potenciální dědic proti poslední vůli zůstavitele, činí tak záměrně, tedy úmyslně. Dědická nezpůsobilost tak bude vznikat jako důsledek úmyslného jednání osoby, které bude současně považováno za zavrženíhodné.¹⁴⁸ Hodnotícím kritériem k zavrženíhodnému činu bude zejména motivace k činu, jeho intenzita nebo také účinek. Z ustálené judikatury soudu vyplývá, že za zavrženíhodné jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle, které by přivodilo dědickou nezpůsobilost dědice, nelze považovat, jestliže dědic v průběhu dědického řízení tvrdil, že předložená závěť zůstavitele je psána jeho vlastní rukou, ačkoliv v navazujícím soudním řízení (na základě rozhodnutí dle § 18 zákona č. 95/1963 Sb. (pozn. zákon o státním notářství a o řízení před státním notářstvím) bylo pravomocně rozhodnuto, že zůstavitel tuto závěť vlastní rukou nenapsal.¹⁴⁹

Jednání může být jak aktivní, tak pasivní. Příkladem aktivního jednání proti poslední vůli zůstavitele může být nucení zůstavitele k sepsání závěti ve prospěch vyloučeného dědice nebo zfalšování poslední vůle. Naopak pasivní jednání může spočívat například v zatajování existence zůstavitelova pořízení pro případ smrti

---

¹⁴⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 28-29. ISBN 978-80-7478-369-2.

¹⁴⁷ Srov. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 12. 1997, sp. zn. 18 Co 60/97-77.

ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník I, II.* Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1410-1412. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹⁴⁸ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 40. ISBN 978-80-7400-570-1.

¹⁴⁹ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 12. 1997, sp. zn. 18 Co 60/97-77.

či neposkytnutí součinnosti zůstaviteli upoutanému na lůžku, který v důsledku tohoto nekonání ze strany vyloučeného dědice nemohl pořídit pro případ své smrti.

Existuje-li listina obsahující poslední vůli zůstavitele, posuzuje se v první řadě její platnost. Vedle posouzení platnosti listiny je nutné také zkoumat, zda nedošlo k zavrženíhodnému jednání proti poslední vůli zůstavitele. V některých případech může být poslední vůle neplatná, ačkoliv splňuje veškeré zákonem stanovené formální náležitosti pořízení pro případ smrti. Může se stát, že v rámci řízení o pozůstalosti bude notáři jako soudnímu komisaři předložená podvržená poslední vůle, která nebyla pořízením zůstavitele. Soudní komisař k takové poslední vůli nebude nepřihlížet.

Dalším případem jednání proti pořízení pro případ smrti je jeho zfalšování ve smyslu pozměnění obsahu, kdy vyloučený dědic provede takový zásah do listiny, že výsledný obsah pořízení pro případ smrti zůstavitele nebude odpovídat jeho vůli. Soudní komisař se bude muset pokusit zjistit, jaký byl obsah pořízení pro případ smrti zůstavitele před zásahem vyloučeného dědice. Obdobně se bude v rámci řízení o pozůstalosti zjišťovat obsah poslední vůle zůstavitele, která byla úmyslně zničena ze strany neoprávněné osoby.¹⁵⁰

Jedním z dalších činů proti poslední vůli zůstavitele vyjmenovaných v ustanovení § 1481 ObčZ je její zatajení. Objeví-li se v průběhu řízení o pozůstalosti listina, která byla do té doby zatajená a která obsahuje poslední vůli zůstavitele, bude se v řízení nadále postupovat podle této listiny. Objeví-li se listina po skončení řízení o pozůstalosti, bude mít osoba, která byla následkem zatajení této listiny poškozena, práva domáhat se svých práv plynoucích ze zatajené listiny u soudu. Pokud by se například jednalo o závěť zůstavitele ve prospěch jediného dědice, který se nestal dědicem, neboť bylo postupováno v rámci řízení o pozůstalosti jinak, než podle zatajené poslední vůle zůstavitele, měl by závětní dědic právo podat žalobu soudu podle § 189 odst. 2 ZŘS a domáhat se tak svého dědického práva.¹⁵¹

Občanský zákoník ve svém ustanovení § 551 říká: „chybí-li vůle jednající osoby, nejde o právní jednání“. Toto ustanovení bude aplikováno při posouzení

---

¹⁵⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 30. ISBN 978-80-7478-369-2.

¹⁵¹ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 30. ISBN 978-80-7478-369-2.

poslední vůle zůstavitele, k jejímuž pořízení byl zůstavitel donucen. K poslední vůli zůstavitele, která není jeho vůlí, a není tudíž ani právním jednáním, nebude v řízení o pozůstalosti přihlíženo. Zůstavitel může být k pořízení poslední vůle pod hrozbou tělesného nebo duševního násilí přinucen. V souladu s ustanovením § 587 odst. 1 ObčZ má ten, jemuž bylo vyhrožováno, má-li vzhledem k významu a pravděpodobnosti hrozícího nebezpečí i k jeho osobním vlastnostem důvodnou obavu, právo namítnout neplatnost právního jednání. Obdobný je případ, kdy byl zůstavitel k projevu poslední vůle lstivě sveden. Zákon stanoví neplatným jednáním takové právní jednání, které bylo činěno v omylu vyvolaném lstí (§ 584 odst. 2 ObčZ). Problém však spočívá v tom, že zákon v ustanoveních § 586 a § 587 ObčZ legitimuje k namítnutí neplatnosti právního jednání toho, na jehož ochranu zájmu je neplatnost právního jednání stanovena či toho, kdo byl k právnímu jednání donucen hrozbou tělesného či duševního násilí. Oprávněnou osobou je v obou případech zůstavitel, který však bude v době probíhajícího řízení jeho pozůstalosti po smrti a nemůže tedy námitku neplatnosti vznést.¹⁵² Na tyto a obdobné případy pomatuje ustanovení § 588 ObčZ. Toto ustanovení uvádí, že pokud lze právní jednání posoudit jako takové, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek, soud přihlédne k neplatnosti právního jednání i bez návrhu.

S velkou pravděpodobností vznikne ve chvíli, kdy některý z účastníků řízení o pozůstalosti namítne dědickou nezpůsobilost některého z potenciálních dědiců, spor o dědické právo. Soudní komisař v souladu s ustanovením § 1672 ObčZ (ve spojení s § 169 a 170 ZŘS) odkáže toho z dědiců, jehož právní důvod je slabší, aby své právo uplatnil žalobou. Důkazní břemeno nese ten, kdo namítá dědickou nezpůsobilost druhého.

---

¹⁵² ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 31. ISBN 978-80-7478-369-2.

5.2.3 Dědicky nezpůsobilý manžel

Nový občanský zákoník zavedl dva zcela nové důvody dědické nezpůsobilosti, a to vyloučení zůstavitelova manžela z důvodu v době úmrtí zůstavitele probíhajícího řízení o rozvod manželství, jež bylo zahájeno na návrh zůstavitele jako následek domácího násilí vůči zůstaviteli (§ 1482 odst. 1 ObčZ) a vyloučení zůstavitelova rodiče zbaveného rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že ji z vlastní viny závažným způsobem zanedbával (§ 1482 odst. 2 ObčZ).

Tyto dva nové důvody dědické nezpůsobilosti se liší od důvodů zakotvených v ustanovení § 1481 ObčZ především tím, že zákon výslovně vylučuje manžela nebo rodiče z dědického práva, pouze pokud dědí podle zákonné dědické posloupnosti, nikoliv tedy z dědického práva obecně. Z toho vyplývá, že zákon opět ponechává na vůli zůstaviteli, zda se jinak z dědického práva vyloučený manžel či rodič stane jeho dědicem. Zůstavitel má možnost manžela či rodiče z dědění jak vyloučit, nebo jej naopak svým pořízením pro případ smrti dědicem ponechat.¹⁵³

Ustanovení § 1482 ObčZ hovořící o dědicky nezpůsobilém manželovi zní: *„Probíhá-li v den zůstavitelovy smrti řízení o rozvod manželství zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňující znaky domácího násilí, je zůstavitelův manžel vyloučen z dědického práva jako zákonný dědic.“*

Již ze samotného textu zákona vyplývá několik výkladových nejasností. První z nich je, že z textu dotčeného ustanovení není zřejmé, zda musí být manželství rozváděno s uvedením důvodu domácího násilí, nebo postačí, je-li rozvod manželství „pouhým“ důsledkem domácího násilí s tím, že tento důvod nemusí být uveden v žalobě o rozvod.¹⁵⁴

Dále se jeví značně problematické samotné prokázání existence toho, že k domácímu násilí docházelo. Definici toho, co je domácí násilí, nalezneme v ustanovení § 751 ObčZ. Jedná se o *tělesné nebo duševní násilí vůči manželovi*

---

¹⁵³ ŠVESTKA, Jirí, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 34. ISBN 978-80-7478-369-2.

¹⁵⁴ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 43-44. ISBN 978-80-7400-570-1.

nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije. Řízení o rozvod bude teprve probíhat, nebude již možné zůstavitele vyloučit, pozůstalý manžel bude zřejmě tvrdit, že není důvod pro jeho vyloučení z dědického práva a řízení o rozvod manželství bude v důsledku smrti zůstavitele nepochybně zastaveno bez rozhodnutí ve věci samé. Soudní komisař tedy nebude mít k dispozici rozsudek, ze kterého by bylo patrné, zda k domácímu násilí skutečně docházelo.¹⁵⁵ S velkou pravděpodobností budou v důsledku absence prokázání domácího násilí a s ní spojené skutečnosti, zda je pozůstalý manžel dědicky nezpůsobilý, vznikat spory o dědické právo a soudní komisař bude zřejmě postupovat v souladu s ustanovením § 110 odst. 1 ZŘS ve spojení s ustanovením § 170 ZŘS.

Zákon mimo jiné říká, že pro vznik dědické nezpůsobilosti zůstavitelova manžela má být řízení o rozvod manželství zahájeno na zůstavitelův návrh. Z logiky celého ustanovení § 1482 odst. 1 ObčZ lze usuzovat, že zákonodárce měl zřízením tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti v úmyslu zamezit obecně možnosti dědění manžela, jež se vůči zůstaviteli choval násilně. Jak však bude v rámci řízení o pozůstalosti po zůstaviteli, jež byl obětí domácího násilí, postupováno v případě, kdy bude návrh na rozvod manželství podán pozůstalým manželem, který se na zůstaviteli dopouštěl domácího násilí nebo kdy půjde o nesporný rozvod manželství, je zřejmě otázkou, která bude zodpovězena teprve judikaturou soudů.

Jak již bylo řečeno na úvod této kapitoly, oba důvody dědické nezpůsobilosti zakotvené v ustanovení § 1482 ObčZ se užijí pouze v případě dědění podle zákonné dědické posloupnosti. Může nastat případ, kdy zůstavitel sepíše závěť ve prospěch svého manžela, avšak po nějaké době se začne zůstavitelův manžel na zůstaviteli dopouštět domácího násilí. Zůstavitel však svoji závěť ať už z časových či jiných důvodů nestihne změnit nebo zcela zrušit. Pozůstalý manžel se tedy stane závětním dědicem. Ačkoliv se zdá morálně nepřipustné, aby se násilnický manžel, který by byl bez jiného vyloučen z dědického práva, stal dědicem, podle současné právní úpravy tomu tak s vysokou pravděpodobností bude. Existuje možnost, kdy by byl pozůstalý manžel z dědického práva vyloučen, a to v případě, kdy by se pozůstalý manžel dopustil některého z činů uvedených

---

¹⁵⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 34. ISBN 978-80-7478-369-2.

v ustanovení § 1481 ObčZ, zejména pak činu povahy úmyslného trestného činu, neboť domácí násilí bude často jako trestný čin kvalifikováno.

V souladu s přechodným ustanovením § 3020 ObčZ se bude tento důvod dědické nezpůsobilosti aplikovat také na registrované partnery.

5.2.4 Dědicky nezpůsobilý rodič

V souladu s ustanovením § 1482 odst. 2 ObčZ je z dědického práva po dítěti vyloučen rodič, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával.

Předně je nutné vymezit pojem a obsah rodičovské zodpovědnosti. Právní úprava rodičovské odpovědnosti je obsažena v ustanovení § 858 ObčZ. Rodičovská odpovědnost je nejvýznamnější souhrn práv a povinností rodičů vůči dítěti a těmto právům a povinnostem odpovídají práva dětí, které se mohou domáhat řádného plnění rodičovských práv. Je nutné také říci, že to, co je povinností rodiče (např. povinnost udržovat s dítětem osobní kontakt), je současně jeho právem. Rodič má právo se domáhat osobního kontaktu s dítětem, pokud mu někdo v tomto jeho právu brání.¹⁵⁶ Tato práva a povinnosti zahrnují zejména péči o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodiče mají povinnost dítě chránit, udržovat s ním osobní kontakt a určit místo bydliště dítěte. Do výkonu rodičovské odpovědnosti také patří povinnost zajistit dítěti jak výchovu, tak i vzdělání. Rodiče nezletilého zastupují jako jeho zákonní zástupci a vykonávají správu jmění dítěte, za předpokladu, že dítě nějaké má. Vzhledem k tomu, že rodič má svého potomka vést a vychovávat, je v určitých situacích nutné, aby využil výchovných prostředků (§ 884 odst. 2 ObčZ) k dosažení cíle. Zákon připouští, aby rodič své dítě usměrňoval výchovnými opatřeními, které však musí odpovídat schopnostem dítěte a nesmí být na úkor morálky, zdraví, tělesného, citového, rozumového a mravního

---

¹⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 816. ISBN 978-80-7400-503-9.

vývoje a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Naproti tomu je dítě povinno se těmito výchovnými opatřeními řídit (§ 857 ObčZ). Ochranu dětem před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě, poskytuje článek 19 zákona č. 104/1991 Sb., o úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a standardně zaniká okamžikem, kdy dítě nabude plné svéprávnosti. Rodičovská odpovědnost může zaniknout i před dosažením zletilosti dítěte, a to okamžikem právní moci rozhodnutí o osvojení nezletilého dítěte, uzavřením sňatku nezletilým dítětem, právní mocí rozhodnutí, kterým byla nezletilému přiznána plná svéprávnost, právní mocí rozhodnutí o zbavení rodičovské odpovědnosti soudem, smrtí (prohlášením za mrtvého) rodiče nebo dítěte.¹⁵⁷ Rozsah a trvání rodičovské odpovědnosti může měnit pouze soud v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (§ 466 písm. e) ZŘS).

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud rodičovskou odpovědnost rodiče, který ji nevykonával řádně, omezit nebo omezit a současně stanovit rozsah tohoto omezení (§ 870 ObčZ) nebo ji může v nejzávažnějších případech rodiče zcela zbavit. Zbavení rodičovské odpovědnosti přichází v úvahu tehdy, kdy rodič své rodičovské odpovědnosti zneužívá nebo její výkon závažným způsobem zanedbává (§ 871 ObčZ).¹⁵⁸

Zákon předpokládá k naplnění důvodu pro dědické nezpůsobilosti dle ustanovení § 1482 odst. 2 ObčZ splnění tří předpokladů, kterými jsou:

1. smrt nezletilého dítěte,
2. zneužívání nebo závažné zanedbávání výkonu rodičovské odpovědnosti,
3. rozhodnutí soudu o zbavení rodičovské odpovědnosti.

Z dikce zákona jasně vyplývá, že k naplnění předpokladů dědické nezpůsobilosti rodiče zůstavitele nepostačí, pokud se rodič zákonem stanoveným

---

¹⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 824. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹⁵⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 817. ISBN 978-80-7400-503-9.

způsobem chová, ale je vyžadováno pravomocné rozhodnutí soudu o zbavení rodičovské odpovědnosti.¹⁵⁹

Zbavení rodičovské odpovědnosti je největším zásahem do vztahu rodiče a dítěte, a proto k tomu, aby ke zbavení rodičovské odpovědnosti došlo, musí být zákonem předpokládané chování rodiče dlouhodobé a musí se jednat o závažné zneužívání rodičovské odpovědnosti či jejího výkonu nebo závažné zanedbávání výkonu rodičovské odpovědnosti. Zanedbávání výkonu rodičovské odpovědnosti musí být tak významné, aby jediným možným způsobem, jak dítě ochránit, bylo zbavit rodiče rodičovské odpovědnosti.¹⁶⁰

Občanský zákoník pro zbavení rodičovské odpovědnosti rozlišuje v ustanovení § 871 odst. 1 dvě skutkové podstaty. První z nich je zneužívání rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu rodičem dítěte. Druhou představuje zanedbávání rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu. V obou případech musí jít o dlouhodobé a opakované negativní chování rodiče vůči dítěti.¹⁶¹

Zneužívání rodičovské odpovědnosti je zejména ohrožování tělesného a duševního vývoje dítěte, umožnění dítěti páchat trestnou činnost, svádění dítěte k nemorálnímu způsobu života, týrání dítěte atd.¹⁶²

Závažné zanedbávání rodičovské odpovědnosti je dle rozsudku Nejvyššího soudu¹⁶³ zejména dlouhodobé neplnění rodičovské odpovědnosti, trvalé ponechání dítěte ve výchovném zařízení spojené s nezájmem o toto dítě a s neprojevením snahy převzít ho do rodinné výchovy, nemorální způsob života rodičů, soustavné neplnění vyživovací povinnosti k dítěti, trestní postih pro zanedbávání povinné výživy apod. O takové zanedbávání jde i v případě, že rodič o dítě po dlouhou dobu neprojevil jakýkoliv zájem, neposílá mu žádné dárky, nad rámec běžného výživného mu neposkytuje ničeho, neinformoval se o jeho zdravotním stavu ani prospěchu ve škole a nepokusil se s nezletilým navázat kontakt.

---

¹⁵⁹ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 45. ISBN 978-80-7400-570-1.

¹⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 879. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹⁶¹ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 45

¹⁶² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 879. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.8.2006, sp. zn. 30 Cdo 2873/2005.

Rozhodujícím kritériem pro zbavení rodičovské odpovědnosti je intenzita chování rodiče, které je závažné a zaviněné, nikoliv pouze doba, po kterou rodič svou rodičovskou odpovědnost řádně nevykonával.¹⁶⁴

Ustanovení § 871 odst. 2 ObčZ ukládá soudu povinnost ve zvláštním řízení soudním posoudit, zdali nejsou dány důvody pro zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti, pokud rodič:

- a) spáchal proti svému dítěti úmyslný trestný čin, nebo
- b) použil své dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestného činu (např. trestný čin kapsářství, krádeže, loupeže apod.), nebo
- c) spáchal trestný čin jako spolupachatel, návodce, pomocník či organizátor trestného činu spáchaného jeho dítětem.

V těchto případech půjde především o trestný čin opuštění dítěte (§ 195 trestního zákoníku), týrání svěřené osoby (§ 198 trestního zákoníku), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 trestního zákoníku), soulož mezi příbuznými (§ 188 trestního zákoníku) a pohlavní zneužívání (§ 187 trestního zákoníku).

Zákonodárce v ustanovení o vyloučení rodiče z dědického práva hovoří o rodiči, který výkon rodičovské odpovědnosti “z vlastní viny” závažným způsobem zanedbával. Naproti tomu ustanovení § 871 ObčZ otázku zavinění vůbec neřeší. Zřejmě půjde o nadbytečná slova vložená do textu zákona, neboť pro zbavení rodičovské odpovědnosti dle ustanovení § 871 ObčZ postačí nedbalostní zavinění, kvalifikované (ve formě úmyslu) zavinění totiž není vyžadováno. Dalším důvodem pro tento závěr je skutečnost, že soudní komisař je vázán rozhodnutím soudu o zbavení rodičovské odpovědnosti a není oprávněn posuzovat, zda došlo k naplnění předpokladů pro zbavení rodičovské odpovědnosti.¹⁶⁵

Dědická nezpůsobilost rodiče dle ustanovení § 1482 odst. 2 ObčZ jako důsledek spáchání trestného činu na dítěti může být posuzována také jako dědická nezpůsobilost podle ustanovení § 1481 ObčZ, dopustí-li se rodič činu povahy úmyslného trestného činu. Důvod pro vyloučení z dědického práva dle ustanovení

---

¹⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 879. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹⁶⁵ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 45. ISBN 978-80-7400-570-1.

§ 1481 ObčZ by se, obdobně jako u dědicky nezpůsobilého manžela, aplikoval zejména v případě, kdy by dítě zemřelo na následky zneužívání či zanedbávání výkonu rodičovské odpovědnosti a probíhající řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti by nebylo pravomocně skončeno.

V životě může nastat situace, kdy bude rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, ale ta mu bude ještě před zletilostí dítěte soudem obnovena. V tomto případě se domnívám, že by se naplnění předpokladů pro dědickou nezpůsobilost rodiče posuzovalo ke dni úmrtí zůstavitele – dítěte. Pokud opatrovnícký soud rodičovskou odpovědnost rodiči obnoví, neboť dojde k závěru, že rodič je již opět schopen se jí ujmout a nehrozí riziko, že ji bude zneužívat či zanedbávat, není nadále nutné, aby ani dědické právo poskytovalo zůstaviteli ochranu před nabytím dědictví osobou k tomu nehodnou. Vzhledem k tomu, že ustanovení týkající se dědické nezpůsobilosti rodiče zůstavitele je zcela novým institutem dědického práva a neexistuje prozatím žádná judikatura soudů, nelze s jistotou říci, zda má domněnka v budoucnosti obstojí.

V současné době dále není zcela jisté, zda bude rodič, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti, i nadále vyloučen z dědického práva po zůstaviteli – dítěti v době, kdy dítě nabyde plné svéprávnosti. Přikláním se k názoru¹⁶⁶, že pokud byl rodič rodičovské odpovědnosti jednou zbaven, přičemž rodičovská odpovědnost mu nebyla nikdy obnovena, bude dědicky nezpůsobilý i v době zletilosti zůstavitele.¹⁶⁷

Stejně jako u dědické nezpůsobilosti manžela zůstavitele dle ustanovení § 1842 odst. 1 ObčZ, také dědická nezpůsobilost rodiče bude aplikována pouze při dědění podle zákonné dědické posloupnosti. Jak rodič, tak manžel vyloučený z dědického práva podle ustanovení § 1842 budou způsobilí dědit jako dědici z pořízení pro případ smrti. Dědická nezpůsobilost rodiče zůstavitele se na jeho potomky (zůstavitelovi sourozence) nevztahuje. K tomu více v kapitole 5.5.

---

¹⁶⁶ ŠVESTKA, Jirí, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 35, ISBN 978-80-7478-369-2.

¹⁶⁷ srov. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 606, ISBN 978-80-7208-922-2.

5.3 Dědická nezpůsobilost, resp. nehodnost v Německu

Ve Spolkové republice Německo je dědická nezpůsobilost vyjádřena pojmem „Erbunwürdigkeit“, který se v doslovném překladu ve své podstatě shoduje s naší starší terminologií „dědická nehodnost“. Pojem „dědická nezpůsobilost“ dle současné právní úpravy v České republice je v Německu představována pojmem „Erbunfähigkeit“, který znamená, že se dědic nemůže stát dědicem z důvodu absence právní subjektivity v době úmrtí zůstavitele. Je tedy nutné tyto dva německé pojmy striktně rozlišovat, neboť oba představují zcela jiné důvody nemožnosti putativního dědice stát se dědicem v užším slova smyslu.

Obdobně jako u nás se ustanovení o dědické nehodnosti aplikuje na všechny putativní dědice bez ohledu na to, zda jim svědčí zákonný dědický titul, závěť nebo dědická smlouva.¹⁶⁸ Institut dědické nehodnosti v Německu má mimo jiné funkci preventivní, a to zejména před takovým jednáním putativního dědice, které by mohlo způsobit úmrtí zůstavitele.¹⁶⁹

Dědická nehodnost je ve Spolkové republice Německo upravena v ustanovení § 2339 a násl. BGB a zajišťuje ochranu majetku zůstavitele před nabytím nechtěnými dědici. Obdobnou ochranu poskytují například ustanovení o vydědění (§ 1938 BGB) a o odnětí povinného dílu (§ 2333 a násl. BGB).¹⁷⁰ Dědicky nehodný je dle ustanovení § 2339 BGB ten, kdo:

1. spáchal vraždu zůstavitele nebo se o ni pokusil nebo vůči zůstaviteli spáchal takový čin, který znemožnil jeho testovací schopnosti po celý zbytek jeho života;
2. úmyslně a protiprávně zůstaviteli zabránil v možnosti pořízení poslední vůle, její změny nebo jejího zrušení;
3. přiměl zůstavitele lstí nebo protiprávní výhružkou k pořízení poslední vůle, její změny nebo jejího zrušení;

---

¹⁶⁸ KRÁLOVÁ, Jitka a Eck LOTHAR. Dědická nezpůsobilost. *Ad Notam*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 34.

¹⁶⁹ BAMBERGER, Heinz Georg a Herbert ROTH. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Band 3. Mnichov: C. H. Beck, 2003, s. 2071-2072.

¹⁷⁰ MICHALSKI, Lutz. *BGB-Erbrecht*. 4. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2010, s. 159.

4. je trestně odpovědný za spáchání listinného deliktu ve vztahu k poslední vůli zůstavitele, přičemž listinný delikt je v německém trestním zákoníku definován jako:

- falšování listin (§ 267 StGB);
- nepřímé falšování listin – kdo úmyslně způsobí, že právně významné skutečnosti jsou zachyceny ve veřejných listinách či rejstřících tak, jakoby se staly nebo jakoby se staly tímto způsobem (§ 271 StGB);
- použití zfalšovaných listin (§ 273 StGB);
- potlačování listin (§ 274 StGB) – úmyslné poškození, zničení či zatajení listiny, která není ve výlučném vlastnictví pachatele s úmyslem poškodit někoho dalšího. Nemusí se jednat o veřejnou listinu, vždy se však jedná o listinu sloužící jako důkaz určité skutečnosti.

Jednání dědice uvedená pod bodem 3. a 4. mají za následek dědickou nehodnost pouze v případě, kdy vedou k pořízení, změně nebo zrušení poslední vůle za současného splnění podmínky, že taková poslední vůle je účinná. Jedná-li se o poslední vůli, která je v době úmrtí zůstavitele neúčinná, nebude dědic, který se některého z těchto dvou jednání dopustí, dědicky nehodný.¹⁷¹

Podle ustanovení § 2344 BGB se na dědicky nehodného hledí jako by zemřel dříve než zůstavitel. Nehodnost dědit se váže pouze na toho dědice, který byl ze zákonných důvodů z dědění vyloučen a nevztahuje se na jeho potomky. Dědicky nehodný dědic nemá nárok ani na povinný díl z dědictví. Dědicky nehodnému dědici může jeho činy zůstavitel stejně jako u nás odpustit, čímž se tento dědic stane opět způsobilým dědit (§ 2343 BGB).

Na rozdíl od naší právní úpravy nepřihlíží pozůstalostní soud k dědické nehodnosti z úřední povinnosti. V rámci řízení o pozůstalosti v České republice soudní komisař sice přihlíží k dědické nezpůsobilosti ex officio, nicméně v praxi k tomu fakticky dochází teprve poté, kdy některý z účastníků řízení o pozůstalosti (potenciální dědic, pozůstalý manžel, vykonavatel závěti) na dědickou nezpůsobilost některého z putativních dědiců podáním podnětu upozorní.¹⁷² Německá právní úprava pro vznik dědické nehodnosti předpokládá podání námítky

---

¹⁷¹ KRÁLOVÁ, Jitka a Eck LOTHAR. Dědická nezpůsobilost. *Ad Notam*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 34.

¹⁷² SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 5. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

(§ 2340 odst. 1 BGB). Námitka se podává ve formě speciální žaloby („Anfechtungsklage“), kterou může podat ten, kdo na tom má právní zájem (§ 2341 BGB). Legitimaci k podání námitky má osoba, jejíž dědické právo je „slabší“ vůči osobě, které svědčí „silnější“ dědické právo.¹⁷³ K dědické nehodnosti může příslušný pozůstalostní soud přihlížet teprve okamžikem nabytí právní moci rozsudku, který obsahuje výrok o dědické nehodnosti dané osoby (ustanovení § 2343 odst. 2 BGB). Ustanovení § 2082 BGB dále stanoví, že žalobu na dědickou nehodnost je možné podat ve stanovených lhůtách, kterými jsou:

- subjektivní lhůta - jeden rok, který započne běžet okamžikem, kdy se oprávněný dozví o důvodu dědické nehodnosti a
- objektivní lhůta - třicet let, které započnou běžet ode dne úmrtí zůstavitele.

Jeden z hlavních rozdílů mezi českou a německou právní úpravou institutu dědické nezpůsobilosti nalezneme již v samotném výčtu činů, které jsou způsobilé učinit osobu dědice dědicky nezpůsobilou, resp. důvody dědické nezpůsobilosti jsou na první pohled podobné, nicméně obsahově se liší. Při podrobnější analýze zjistíme, že německý občanský zákoník hovoří pouze o vraždě nebo pokusu o vraždu zůstavitele nebo činu, který poznamená zůstavitele takovým způsobem, že ztratí testovací způsobilost. Občanský zákoník oproti právní úpravě účinné do konce roku 2013 úmyslné trestné činy proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům, které zakládaly dědickou nezpůsobilost, rozšířil novou formulací znějící „činy povahy úmyslného trestného činu“, čímž se tak dědicky nezpůsobilým dědicem u nás stane v porovnání s německou právní úpravou dědic, který se dopustí i jiného než trestného činu vraždy, pokusu o vraždu a těžkého ublížení na zdraví s následky, které německý občanský zákoník stanoví. Lze tedy konstatovat, že rozsah trestných činů byl i za účinnosti ObčZ 1964 širší v porovnání s německou právní úpravou, avšak dnes je ještě rozsáhlejší. Německý občanský zákoník sice předkládá podrobnější popis jednotlivých činů zakládajících dědickou nezpůsobilost, než občanský zákoník České republiky, nicméně důsledkem je podstatně menší množství činů majících za následek dědickou nezpůsobilost. Důvodem je, mimo podrobné definice konkrétních činů, též BGB, který stanoví, že trestné činy musí být namířeny proti osobě zůstavitele, aby zakládaly

---

¹⁷³ BAMBERGER, Heinz Georg a Herbert ROTH. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Vyd. 3. Mnichov: C. H. Beck, 2003, s. 2076.

předpoklady pro dědickou nezpůsobilost. Tím je jednoznačně dán okruh osob, vůči kterým má takové jednání směřovat, resp. touto osobou je pouze sám zůstavitel. Naše právní úprava stanoví tento okruh významně širší, konkrétně se jedná o osobu zůstavitele, jeho předka, potomka, manžela nebo registrovaného partnera.

Dalším podstatným rozdílem české a německé právní úpravy tohoto institutu je otázka okamžiku, kdy se dědic stane dědicky nezpůsobilým, resp. nemožnost přihlížet v rámci řízení o pozůstalosti k dědické nezpůsobilosti, aniž o tom byl německými soudy vydán pravomocný rozsudek. Německý občanský zákoník vyžaduje přísnou formu k uplatnění dědické nezpůsobilosti třetí osobou.

5.4 Prominutí činu zakládajícího dědickou nezpůsobilost

Předchozí i současná právní úprava připouští možnost zůstavitele odpustit potenciálnímu dědici, který se dopustil takového jednání, které mělo za následek ztrátu dědické způsobilosti. V ustanovení § 469 ObčZ 1964 bylo uvedeno, že nezpůsobilý dědic může dědit, pokud mu zůstavitel jeho čin odpustil.¹⁷⁴ Odpustit mohl zůstavitel nezpůsobilému dědici jak výslovně, tak i konkludentně s tím, že odpustí-li zůstavitel dědici konkludentně, musí být zjevné, že zůstavitel si byl vědom toho, že dědici odpouští a co mu odpouští. Jednou projevené odpuštění je neodvolatelné.¹⁷⁵ A právě ve způsobu, jakým může zůstavitel čin povahy úmyslného trestného činu putativnímu dědici podle platné právní úpravy odpustit, nalezneme zásadní změnu.¹⁷⁶

Zákon jasně stanoví, že k prominutí činu potomka zakládajícího dědickou nezpůsobilost musí dojít výslovně. Výslovný projev prominutí zůstavitele nezpůsobilému dědici byl přidán do textu zákona zejména z důvodu, že může nastat situace, kdy zůstavitel nemá tušení, že se potenciální dědic činu zakládajícího dědickou nezpůsobilost dopustil, a jestliže dříve stačilo konkludentní jednání

---

¹⁷⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 29. ISBN 978-80-7478-369-2.

¹⁷⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1410-1412. ISBN 978-80-7478-369-2.

¹⁷⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 29. ISBN 978-80-7478-369-2.

zůstavitele vůči takové osobě, nedalo se z něj jasně usuzovat, zda ke skutečnému odpuštění došlo, pokud zůstavitel nezpůsobilému dědici daroval hodnotnější dar. Důvodová zpráva říká, že „jde o reakci na poznatky z praxe, která v některých případech dospívá k závěru, že tu dědická nezpůsobilost není, s odkazem na faktické chování zůstavitele, třebaže interpretace takového chování je značně sporná a podsouvá mrtvému vůli, kterou zjevně neměl“.¹⁷⁷

Dále je nutno říci, že výslovné prominutí se musí týkat konkrétního činu, což lze vyvodit přímo ze zákona, který stanoví „..., ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul“. Z textu zákona je tedy mimo jiné také zřejmé, že zůstavitel může dědici prominout jakýkoliv jeho čin zakládající dědickou nezpůsobilost uvedený v ustanovení § 1481 ObčZ. Z judikatury¹⁷⁸ soudu také vyplývá, že konkrétní čin musí být prominut přímo osobou zůstavitele. K tomuto závěru došel soud v případě, kde byli dva potenciální dědicové, synové zůstavitele, přičemž jeden ze synů se dopustil vůči druhému trestného činu poškozování cizích práv. Důsledkem spáchání tohoto trestného činu se stane nezpůsobilým dědit po zůstaviteli. Dědicky nezpůsobilý syn proti svému vyloučení z dědického práva argumentoval tím, že mu byl jeho čin bratrem odpuštěn. Soud uzavřel, že není podstatné, že mu odpustil bratr, vůči kterému se trestného činu dopustil, neboť ten není osobou zůstavitele, který jediný může nezpůsobilému dědici prominout.

Občanský zákoník uvádí v ustanovení § 1482 další důvody dědické nezpůsobilosti popsané v kapitole 5.2.3 a 5.2.4, u kterých však již nezmiňuje možnost zůstavitele prominout těmto dědicům (manželu zůstavitele nebo rodiči zůstavitele) jejich činy zakládající dědickou nezpůsobilost. V současné době neexistuje jednoznačná odpověď na otázku, zda i v těchto případech může zůstavitel těmto zákonným dědicům prominout nebo zda se tito spácháním činu uvedeného v ustanovení § 1482 odst. 1 nebo odst. 2 ObčZ stávají dědicky nezpůsobilými definitivně. Z důvodové zprávy k ustanovení § 1482 ObčZ lze soudit, že zákonodárce výslovným neuvedením možnosti prominutí do textu zákona měl skutečně v úmyslu tuto možnost vyloučit. Minimálně ve vztahu

---

¹⁷⁷ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 607, ISBN 978-80-7208-922-2.

¹⁷⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočka Liberec ze dne 11.11.2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.

k nezpůsobilému rodiči, neboť v důvodové zprávě uvádí, že „*nabude-li dítě posléze svéprávnosti, resp. pořízovací způsobilosti, nelze mu bránit, aby se rozhodlo i takového rodiče povolat za svého dědice pořízením pro případ smrti*“¹⁷⁹. Tím zákonodárce poukazuje na to, že nezpůsobilý rodič může být závětním dědicem a bude tedy dostačující, aby ho zůstavitel povolal dědicem ve svém pořízení pro případ smrti, bez nutnosti prominutí. Z toho avšak dále vyplývá, že dědicky nezpůsobilí rodiče nezletilého dítěte mladšího patnácti let jsou z dědění vyloučeni definitivně, neboť nepřipadá v úvahu ani prominutí, ani sepsání pořízení pro případ smrti. V případě nezpůsobilého manžela bude jako u nezpůsobilého rodiče připadat v úvahu pouze možnost povolání za dědice v pořízení pro případ smrti. V mnoha směrech spatřuji ustanovení § 1482 výkladově nejasné a domnívám se, že by mělo nebližší novelou občanského zákoníku dojít mj. k doplnění textu zákona, ať už tak, že zákonodárce prominutí umožní, nebo tak, že jej vyloučí.

Otázkou zůstává, jak má být „výslovné prominutí“ vykládáno a jakou formou má být učiněno. Zřejmě nepůjde pouze o prominutí písemné. Jednalo by se o prominutí, pokud by zůstavitel nezpůsobilému dědici poté, co spáchal vůči němu nebo zákonem vyjmenovaným osobám čin povahy úmyslného trestného činu nebo se dopustil zavrženíhodného činu proti jeho poslední vůli, daroval hodnotný dar, např. nemovitost? Podle staré právní úpravy by se jistě dalo takové jednání zůstavitele jako konkludentní odpuštění nezpůsobilému dědici posuzovat. V současné době si dokáží představit, že by i takovéto odpuštění bylo možné, avšak v textu darovací smlouvy by musel být vymezen čin, kterého se dotyčný dopustil a jednoznačné prohlášení dárce – zůstavitele, že mu tento čin odpouští. Samotný zákon k této otázce mimo určení výslovného prominutí nic nestanoví. Autoři komentáře občanského zákoníku se domnívají, že „prominutí by nejlépe mělo být obsaženo v některé z forem pořízení pro případ smrti“.¹⁸⁰ Vzhledem k tomu, že zákonodárce zvolil formulaci „výslovné prominutí“, nikoli „písemné prominutí“, je možné vyvodit závěr, že prominutí nemusí být nutně učiněné pouze písemnou formou, ale například také formou ústní. V případě prominutí

---

¹⁷⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 606, ISBN 978-80-7208-922-2.

¹⁸⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 29. ISBN 978-80-7478-369-2.

nezpůsobilému dědici ústně by bylo zřejmě z důvodu opatrnosti vhodné, aby tak zůstavitel učinil formou, kterou lze pořídit závěť s úlevami (§ 1542 a násl. ObčZ) nebo pokud možno v přítomnosti takových osob, které by byly schopny prominutí dosvědčit v případě sporu o dědické právo. Jistě existuje mnoho dalších způsobů, forem, jak by mohl zůstavitel dědicky nezpůsobilému dědici prominout, avšak teprve judikatura časem dovodí a určí, co vše lze pod pojmem „výslovné prominutí“ zahrnout. S velkou pravděpodobností nebude v případě prominutí zůstavitele rozhodující, zda k prominutí použije jiných slov, např. „odpouštím“. Hlavní důraz by měl být vždy kladen na vůli zůstavitele.

Z rozsudku Městského soudu v Praze vyplývá, že byl-li dědic zůstavitele pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, je soud v dědickém řízení při posuzování tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti (§ 1481 ObčZ) vázán pravomocným rozsudkem a tato otázka nemůže být předmětem rozhodování dle ustanovení § 1672, ustanovení § 1673 odst. 1 ObčZ a ustanovení § 169 - 170 ZŘS. Dědické právo odsouzeného dědice je však i v tomto případě závislé také na tom, zda mu zůstavitel tento čin prominul (§ 1481 ObčZ) a je-li tato otázka sporná, musí soud postupovat dle ustanovení § 1672, ustanovení § 1673 odst. 1 ObčZ a ustanovení § 169 - 170 ZŘS.¹⁸¹

5.5 Důsledky dědické nezpůsobilosti

Došlo-li k naplnění zákonem stanovených předpokladů pro vznik dědické nezpůsobilosti potenciálního dědice a neprominul-li zůstavitel tomuto svému dědici jednání, jehož se dopustil, dochází k vyloučení potenciálního dědice z jeho dědického práva a nemůže se tedy ani stát dědicem.

Na dědicky nezpůsobilého dědice lze využitím analogie zákona hledět jako by dědictví nikdy nenabyl (§ 1486 ObčZ). Je však nutné podotknout, že dědická nezpůsobilost se vždy váže k té osobě potenciálního dědice,

---

¹⁸¹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, č. j. 24 Co 35/2001-80.

kteřá se dopustila některého z činů uvedených v ustanovení § 1481 a ustanovení § 1482 ObčZ.

Dědickou nezpůsobilost nelze vztahovat na potomky vyloučeného dědice. Ochrana potomků nezpůsobilého dědice vyplývá přímo z ustanovení § 1483 ObčZ, věty první. Toto ustanovení říká, že potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, a to i když nezpůsobilý dědic zůstavitele přežije. Nelze jej však při existenci dědické nezpůsobilosti potenciálního dědice aplikovat na každou dědickou třídu. Ochrana potomkovi je tímto ustanovením zajištěna pouze u těch dědických tříd, kde je připuštěn princip reprezentace, tj. v první dědické třídě (§ 1635 odst. 2 ObčZ), ve třetí dědické třídě (§ 1637 odst. 2 ObčZ) a v šesté dědické třídě (§ 1640 odst. 2 ObčZ). Autoři komentáře občanského zákoníku se domnívají, že by se v případech dědění v dědických třídách, ve kterých není upraven princip reprezentace, měla uplatnit zásada akrescence. Uvolněný dědický podíl vyloučeného dědice by měl podle této zásady přirůst k dědickým podílům ostatních dědiců z této dědické třídy.¹⁸² Ustanovení § 1483 ObčZ se neaplikuje, dědí-li se na základě dědické smlouvy nebo ze závěti. V těchto dvou případech o uvolněném dědickém podílu platí ustanovení § 1504 ObčZ.¹⁸³

Výjimku z pravidla, kdy na místo dědicky nezpůsobilého dědice nastupují při zákonné dědické posloupnosti jeho potomci, představuje věta druhá ustanovení § 1483 ObčZ. Zákodárce tímto ustanovením vyloučil možnost, aby potomci nezpůsobilého manžela nastoupili na jeho místo, neboť „*dal-li zůstavitel návrhem na rozvod manželství najevo, že chce tento svazek ukončit, dává tím současně najevo, že míní ukončit i spojení s výlučnými příbuznými svého manžela včetně těch, kteří s ním případně sdíleli společnou domácnost*“.¹⁸⁴ Dědická nezpůsobilost vyloučeného manžela dopadá na jeho potomky absolutně, bez ohledu na to, zda se nějakým způsobem na domácím násilí na zůstaviteli podíleli, nebo zda s ním

---

¹⁸² FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 47. ISBN 978-80-7400-570-1.

¹⁸³ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 36. ISBN 978-80-7478-369-2.

¹⁸⁴ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 606, ISBN 978-80-7208-922-2.

vůbec ve společné domácnosti žili či zda se domácímú násilí pokusili zabránit.¹⁸⁵ Zákon zůstaviteli nebrání, aby povolal děti vyloučeného manžela za své dědice například závětí nebo je ustanovil odkazovníky. Ustanovení § 1483 věty druhé ObčZ se nevztahuje na děti, které měl zůstavitel společně s vyloučeným manželem nebo které měl pouze zůstavitel s jinou osobou. Tyto děti dědí po zůstaviteli v první zákonné dědické třídě a k jejich zákonným dědickým podílům přiroste dědický podíl vyloučeného manžela zůstavitele. Uvolněný podíl po vyloučeném manželovi vždy přiroste k dědickému podílu toho, kdo se má stát zůstavitelovým dědicem.

Pro úplnost a na závěr této kapitoly je třeba ještě říci, že osoba, která je dědicky nezpůsobilá, se nemůže stát ani odkazovníkem. Občanský zákoník v ustanovení § 1594 odst. 1 věta druhá stanoví, že odkazovníkem může být jen osoba způsobilá dědit. Zákon dále upravuje právo vyloučeného dědice na povinný díl tak, že říká, že právo na povinný díl nemá, nicméně při výpočtu povinných dílů ostatních dědiců se k němu hledí právě tak, jako by z dědického práva vyloučen nebyl (§ 1645 ObčZ).

---

¹⁸⁵ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 48. ISBN 978-80-7400-570-1.

6 Vydědění

Pojem vydědění lze vykládat dvěma způsoby. Vyděděním se jednak rozumí projev vůle zůstavitele nebo za vydědění mohou být považovány také právní následky projevu vůle zůstavitele. Bude-li pojem vydědění vykládán jako projev vůle zůstavitele, lze jej charakterizovat jako jednostranné právní jednání zůstavitele, který sepsáním prohlášení o vydědění projevuje svou vůli, že si nepřeje, aby jeho potomek dostal jeho zákonný povinný díl, nebo aby dostal méně, než by mu ze zákona náleželo.¹⁸⁶ Projev vůle zůstavitele, jeho náležitosti a další s tímto související instituty budou podrobně popsány v následujících kapitolách.

Vydědění lze také chápat tak, že nepominutelný dědic je ze svého práva na povinný díl vyloučen, a to zcela, anebo je ve svém právu zkrácen.¹⁸⁷

Autoři Komentáře k československému obecnému zákoníku občanskému, a občanskému právu platnému na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, František Rouček a Jaromír Sedláček, definují vydědění takto: „Vyděděním se rozumí zůstavitelův projev učiněný za podmínek daných pro platné poslední pořízení, jímž se nepominutelnému dědici odnímá zcela nebo zčásti povinný díl (necht' se tím nepominutelný dědic vylučuje z posloupnosti zákonné vůbec nebo jen z práva na díl povinný)“¹⁸⁸

6.1 Vývoj institutu vydědění

Považuji za vhodné alespoň ve stručnosti popsat vývoj institutu vydědění počínaje Obecným zákoníkem občanským, konče Občanským zákoníkem z roku 1964.

---

¹⁸⁶ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky, ISBN 978-80-7400-059-1.

¹⁸⁷ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 9. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

¹⁸⁸ ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 438. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

- a. V době účinnost **Obecného zákoníku občanského** mohl zůstavitel vyděděním odejmout právo na povinný díl svého dítěte, vnoučete, pravnoučete, ale též rodičů a prarodičů s tím, že důvody vydědění se lišily dle osoby, které se vydědění týkalo. V ustanoveních § 768, 770 a 773 OZO byly zakotveny důvody pro vydědění zůstavitelových descendentů. Naproti tomu pro vydědění předků zůstavitele se aplikovalo ustanovení § 769, 770 a 773 OZO. Jak pořízení listiny o vydědění, tak i její zrušení muselo splňovat stejné náležitosti jako při pořízení či odvolána posledního pořízení. Listina o vydědění nemusela obsahovat důvod vydědění. Obecný zákoník občanský připouštěl také vydědění mlčky tzv. negativní závětí, čímž došlo k zániku zákonného dědického podílu, avšak povinný díl zůstal vyděděnému zachován.¹⁸⁹
- b. **Střední občanský zákoník** upravoval vydědění velmi stroze. V ustanovení § 552 stanovil, že *„dědice může pořizovatel vydědit proto, že jej opustil v nouzi nebo že byl odsouzen pro úmyslný trestný čin nebo že trvale odpírá pracovat“* s tím, že potomci takto vyděděného nabývají jeho dědický podíl. Pro platné vydědění platily stejné náležitosti jako pro zřízení závěti. Taktéž tomu bylo při zrušení listiny o vydědění.¹⁹⁰
- c. **V období od 1.4.1964 do 31.3.1983** za účinnosti Občanského zákoníku z roku 1964 institut vydědění neexistoval.
- d. **Občanský zákoník v období od 1.4.1983 do 31.12.1991** zakotvil institut vydědění ve svém ustanoví § 469a, které říkalo, že *„zůstavitel může vydědit potomka, protože v rozporu s pravidly socialistického soužití neposkytl zůstavitelovi potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech“*. Oproti Obecnému zákoníku občanskému bylo zákonem vyžadováno, aby listina o vydědění obsahovala důvod vydědění. Vydědit potomky vyděděného nebylo možné. Náležitosti listiny o vydědění a též její zrušení se opět řídily ustanoveními ohledně formy závěti.
- e. **V letech 1992 do 2013** byl institut vydědění s drobnými úpravami stejný, jako jej známe z předchozí právní úpravy dědického práva. Jednotlivé důvody

---

¹⁸⁹ ŠEŠINA, Martin a Martin BÍLEK. *Dědické právo v předpisech let 1925–2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 5. Zákony s poznámkami. (C.H. Beck). ISBN 80-7179-590-9.

¹⁹⁰ ŠEŠINA, Martin a Martin BÍLEK. *Dědické právo v předpisech let 1925–2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 118-119. Zákony s poznámkami. (C.H. Beck). ISBN 80-7179-590-9.

vydědění budou popsány v rámci komparace institutu vydědění se současnou právní úpravou v následujících kapitolách.

6.2 Nepominutelný dědic

Před samotným výkladem institutu vydědění je vhodné alespoň krátce pohovořit o tom, kdo je nepominutelným dědicem a co představuje jeho právo na povinný díl z pozůstalosti.

Tvůrci ObčZ v důvodové zprávě k ustanovením zákona týkajících se nepominutelných dědiců uvádí, že je zachován „*institut nepominutelných dědiců, co do rozsahu oprávněných osob odpovídající stávající úpravě (§ 479 ObčZ 1964), zahrnující tedy děti zůstavitele, a pro případ, že tyto děti nedědí, jejich potomky. Okruh nepominutelných dědiců je i nadále zachován jako poměrně úzký tak, jak byl nastaven redukcí zákonnou úpravou v roce 1964*“. Ačkoliv byly při tvorbě nového občanského zákoníku navrhovány změny v podobě rozšíření okruhu nepominutelných dědiců, které by částečně kopírovaly zákonnou úpravu ve znění od 1.1.1951 do 31.3.1964, tedy zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, jemuž předcházela zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, všechny tyto návrhy byly zavrhnuty.¹⁹¹ Nedošlo tedy po vzoru tradičních úprav, včetně meziválečného návrhu, k rozšíření okruhu nepominutelných dědiců o rodiče zůstavitele (mj. po vzoru ustanovení § 762 a § 763 obecného zákoníku občanského, který říká „*Osoby, na které zůstavitel v posledním pořízení musí pomatovati dědickým podílem, jsou jeho děti, a není-li jich, jeho rodiče*.“, ve spojení s ustanovením § 763 „*Názvem děti se rozumějí podle obecného pravidla (§42) také vnuci a pravnuci, názvem rodiče všichni dědové a báby*...“). Například dle německého BGB představují okruh nepominutelných dědiců rodiče, manžel a potomci s tím, že není relevantní, zda je potomek zletilý či nezletilý. Při výpočtu povinného dílu pak stejně jako u nás vychází v první řadě z velikosti zákonného dědického podílu,

---

¹⁹¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 668-669, ISBN 978-80-7208-922-2.

který představuje pro všechny nepominutelné dědice dle ustanovení § 2303 BGB jednu polovinu toho, co by jim ze zákona náleželo.¹⁹²

V ObčZ nebylo zakotveno ani právo pozůstalého manžela, resp. manželky zůstavitele, na povinný díl, což má své historické opodstatnění. „*Tato otázka byla diskutována už při přípravě meziválečné rekodifikace (zvl. na Sjezdu československých právníků v Brně v r. 1925), zakotveno však nebylo a neupravily ho ani občanské zákoníky socialistické éry.*“ Pozice manžela byla posílena institutem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, později společným jměním manželů. Je však na uvážení každého, zda by nebylo vhodné poskytnout i manželovi obdobnou ochranu, jakou zákon stanoví potomkům zůstavitele.¹⁹³

Hovoříme-li o nepominutelných dědicích, jedná se o descendenty zůstavitele, kteří by v případě dědění ze zákona dědili v první třídě dědiců. Jinými slovy, nepominutelným dědicem je dle ustanovení § 1643 odst. 1 ObčZ každé dítě zůstavitele, popřípadě jeho potomci, avšak pouze pokud nepominutelný dědic současně splňuje následující podmínky:

- nezřekl se dědického práva, případně práva na povinný díl,
- je dědicky způsobilý a
- nebyl platně vyděděn.

Splňuje-li potomek zůstavitele shora uvedené podmínky, má ze zákona právo na svůj povinný díl, případně na jeho doplnění, pokud byl v pořízení pro případ smrti zůstavitele zcela nebo zčásti opominut. Jinými slovy by se nepominutelnému dědici nedostalo, ať už v podobě povinného dílu nebo odkazu, hodnotově ani toho, co by představovalo jeho povinný díl.¹⁹⁴

V ustanovení § 1643 ObčZ zákon mj. stanoví, že „nedědí-li děti zůstavitele, pak jsou nepominutelnými dědici jejich potomci“. Slovy „nedědí-li děti“ měli tvůrci zákona zřejmě na mysli, že dítě zůstavitele:

- uzavřelo se zůstavitelem smlouvu o zřeknutí se dědického práva,
- je dědicky nezpůsobilé nebo bylo zůstavitelem vyděděno,
- zemřelo dříve než zůstavitel nebo současně s ním,

---

¹⁹² LANGENFELD, Gerrit. *Testamentsgestaltung: Einzeltestament, Ehegattentestament, Unternehmer testament*, Köln: Schmidt, 2002, s. 58.

¹⁹³ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381. ISSN 1210–6410.

¹⁹⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 24. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

- dědictví odmítlo.¹⁹⁵

V případě, že děti zůstavitele nebudou dědit z jakéhokoliv shora uvedeného důvodu, nepřenáší se tento důvod na jejich děti. Potomci těchto nepominutelných dědiců se tak dostávají do pozice nepominutelných dědiců a náleží jim ochrana, kterou zákon nepominutelným dědicům garantuje.

6.3 Institut nepominutelného dědice v komparaci s předchozí právní úpravou

Úprava ustanovení týkajících se institutu nepominutelného dědice dostála v porovnání s předchozí právní úpravou značných změn. Nově byl zaveden institut povinného dílu nepominutelného dědice, který je blíže popsán v následující kapitole.

Podle občanského zákoníku z roku 1964 platilo, že uplatnil-li nepominutelný dědic své právo na dědický podíl (pozn. nejčastěji námitkou relativní neplatnosti závětí, kterou byl opomenut), nacházel se ve stejné roli jako dědic ze zákona, který uplatnil své dědické právo, a odpovídal tedy i za dluhy (pasiva) dědictví, resp. za dluhy zůstavitele. ObčZ je inspirován právní úpravou plynoucí z obecného zákoníku občanského, která říká: *„Právo na povinný díl není právem dědickým, nýbrž obligačním a trvá již za života zůstavitelova, neboť zůstavitel má povinnost je respektovati (§ 762). Proto např. již za zůstavitelova života lze dáti splátky na povinný díl a lze při nich se zavázati (o čemž lze zřídití vkladnou listinu, Gl. U. 14.234). Bylo-li právo na povinný díl porušeno, mluvíme o nároku na povinný díl, který patří mezi dluhy pozůstalosti (kromě toho směřuje i proti obdarovaným) a předchází odkazům i modu (arg. §§ 765, 784), lze jej však uplatniti teprve po nárocích věřitelů dědictví ... Protože právo na povinný díl jest právem obligačním, platí pro nárok na povinný díl ustanovení obligačně-právní, ... Nárok lze (žalobou) uplatňovati hned*

---

¹⁹⁵ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 22. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

po zůstavitelově smrti (tedy již před skončením pozůstalostního řízení)“.¹⁹⁶ Jelikož tvůrci zákona převzali myšlenku institutu povinného dílu z obecného zákoníku občanského, je i dnes povinný díl považován pouze za pohledávku nepominutelného dědice za dědici. Dědici mají po uplatnění práva nepominutelného dědice na jeho povinný díl následně povinnost vyplatit mu v penězích částku odpovídající výši jeho povinného dílu. Jedná se tedy primárně o pohledávku peněžitou, bez ohledu na to, čím je pozůstalostí majetek tvořen. Zákon připouští, aby zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti stanovil povinnost dědiců k výplatě povinného dílu jiným způsobem, případně se mohou dědici s nepominutelným dědicem domluvit na jiném způsobu vyrovnání, např. na vydání konkrétní věci z pozůstalosti.

Hlavní rozdíl mezi stávající a předchozí právní úpravou však spočívá v odpovědnosti za dluhy zůstavitele. Za veškeré dluhy zůstavitele odpovídají dle ustanovení § 1701 ObčZ pouze dědici. Potomek, který byl opomenut, nemá právo na zákonný dědický podíl na pozůstalosti, nýbrž pouze na peněžní částku, která se rovná hodnotě povinného dílu nepominutelného dědice na pozůstalosti. S tím úzce souvisí skutečnost, že nepominutelný dědic není z právního hlediska dědicem, ale pouze věřitelem.¹⁹⁷ Není-li tedy pomínutý potomek dědicem, neodpovídá za dluhy zůstavitele, ačkoliv ve své podstatě část z pozůstalosti do svého vlastnictví nabyde.¹⁹⁸

Institutu nepominutelného dědice a jeho práva na povinný díl dostal mnoha změn. Skutečnost, že povinný díl pomínutého dědice je považován za pohledávku pozůstalosti, která je primárně vyjádřena finanční hodnotou, která se oprávněnému vyplácí v penězích, lze považovat za pozitivní, neboť díky tomu již do budoucna nebude docházet ke vzniku nuceného spoluvlastnictví věci patřící do pozůstalosti. Samozřejmě, že spoluvlastnictví k věci z důvodu uspokojení práva na povinný díl

---

¹⁹⁶ ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 429-430. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

¹⁹⁷ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381. ISSN 1210-6410.

¹⁹⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 351. ISBN 978-80-7478-369-2.

vzniknout může, ale pouze tehdy, bude-li to vůle zůstavitele, dědiců anebo pominutého dědice, a to na základě dohody mezi těmito osobami.

Autor článku „Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku“¹⁹⁹ se blíže zabývá pojmem nepominutelného dědice, a to z pohledu současné právní úpravy a občanských zákoníků předchozích. Ve své podstatě poukazuje na nelogičnost tohoto pojmu ve spojení s tím, co, resp. koho představuje. Autor článku uvádí, že: „*Při srovnání občanských zákoníků 1950, 1964 i 2012 se dospívá k ojedinělé diskontinuitní situaci – zatímco první dva pro označení potomků neutilizovaly termín nepominutelný dědic, ale chápaly je za dědice, nový občanský zákoník je tak nazývá, ale za dědice je nechápe. Každopádně by mělo platit, že pojem a obsah mají korespondovat – ten, kdo je označován jako dědic, by měl mít dědické právo, a naopak ten, kdo nemá dědické právo, by tak nazýván být neměl.*“²⁰⁰

6.4 Povinný díl

Předchozí úprava dědického práva institut povinného dílu neznala, nicméně nejde o institut nový. „*Povinný díl, který představuje právo nepominutelných dědiců, tj. dětí zůstavitele a nedědí-li, pak jejich potomků, je historicky (již z římského práva) institut dědického práva hmotného. Jedná se především o základní zásadu, že zůstavitel není neomezeným pánem svého majetku pro případ smrti, ale že má současně odpovědnost za své potomky, které zplodil, popř. osvojil.*“²⁰¹ Do institutu ochrany nepominutelného dědice a jeho práva na povinný díl je promítnuta jedna ze základních zásad soukromého práva, tedy že rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany.²⁰²

---

¹⁹⁹ Srov. HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381. ISSN 1210–6410.

²⁰⁰ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381. ISSN 1210–6410.

²⁰¹ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 350. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁰² Viz ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) ObčZ.

Zákon v ustanovení § 1642 ObčZ nepominutelnému dědici jeho právo na povinný díl nepochybně garantuje²⁰³, nicméně je pouze na dědici, zda tohoto svého práva využije, nastane-li situace, kdy je nějakým způsobem opomenut, ačkoliv k tomu nedojde splněním zákonem stanovených podmínek pro vyloučení jeho práva na povinný díl. Vzhledem k tomu, že nepominutelný dědic je účastníkem řízení o pozůstalosti pouze v jeho části, a to konkrétně v části, která se týká soupisu pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu (§113 ZŘS), domnívají se autoři publikace „Dědické právo v praxi“²⁰⁴ „že by mělo být povinností pozůstalostního soudu (soudního komisaře), aby nepominutelného dědice zvláště vyrozumíval o jeho právu na povinný díl, nebo dokonce na dědický podíl (v případě neplatnosti pořízení pro případ smrti). Postačí, pokud mu bude umožněno, aby se ve stanovené lhůtě vyjádřil k pořízení pro případ smrti a uplatnil právo na povinný díl, popřípadě aby popřel dědické právo účastníků řízení (např. namítl neplatnost závěti) s tím, že pokud se v této lhůtě nevyjádří, bude se mít za to, že právo na povinný díl (ani jiná práva) neuplatňuje (§20 odst. 3 ZŘS).“²⁰⁵. Ačkoliv zákon soudnímu komisaři výslovně povinnost poučit nepominutelného dědice ohledně jeho práva na povinný díl neukládá, i já se domnívám, že by soudní komisař účastníka v řízení o pozůstalosti v postavení opomenutého dědice o jeho právu na povinný díl poučit měl, a to i přes to, že se v podstatě jedná o právo hmotné²⁰⁶. Soudní komisař by v rámci řízení o pozůstalosti měl například vyzvat dědice, a to nejen závětní, ale i osoby, které by jinak dědily podle zákonné posloupnosti (tzn. mimo jiné i nepominutelné dědice), aby se vyjádřily k závěti zůstavitele s tím, že jim tak zajistí možnost namítnout neplatnost takové závěti. Za předpokladu, že nepominutelní dědici nebyli určeni jako dědici ze závěti a nebylo by na ně nijak jinak zůstavitelem pamatováno, zcela jistě a neoddělitelně patří k poučení o možnosti vyjádřit se k závěti také poučení o právu na povinný díl. Toto hmotněprávní poučení je v rámci řízení o pozůstalosti úzce spjato s procesním

---

²⁰³ Za předpokladu, že nedojde ke skutečnosti, na které pomatuje ustanovení § 1645 ObčZ, tedy že se dědic zřekne dědictví nebo povinného dílu, je nezpůsobilý dědit nebo byl dědic zůstavitelem vyděděn.

²⁰⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 408. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁰⁵ Pozn. Soudy mají poučovací povinnost o procesním právu, nikoli o právu hmotném. Právo na povinný díl je právo hmotné.

²⁰⁶ Poučovací povinnost soudu je zásadně vymezena v ustanovení § 5 OSŘ, podle něhož soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech.

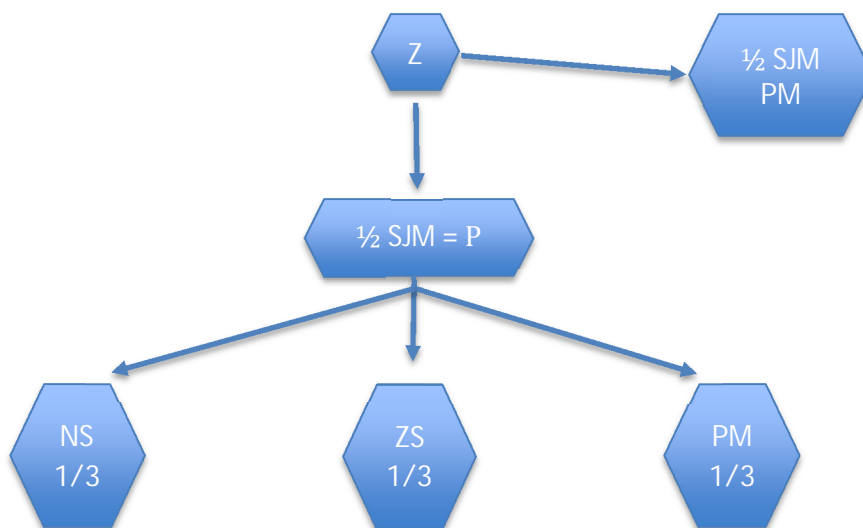
právem a jeho aplikací, a proto se domnívám, že soudní komisař tuto poučovací povinnost z logiky věci má, resp. měl by mít.

6.4.1 Velikost povinného dílu

Tak, jako došlo ke změně konstrukce práva nepominutelných dědiců, tak i výše nároku nepominutelného dědice byla modifikována. Podle předchozí právní úpravy, konkrétně dle ustanovení na ochranu práv potomka zakotveného v ustanovení § 479 ObčZ 1964, měl nepominutelný nezletilý dědic dostat alespoň tolik, kolik činí jeho dědický podíl ze zákona, a zletilý potomek měl dostat alespoň tolik, kolik činí jedna polovina jeho dědického podílu ze zákona. Současná právní úprava stanoví nezletilému nepominutelnému dědici právo na povinný díl, tedy na to, aby dostal alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu, a zletilému nepominutelnému dědici právo na to, aby dostal alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného dědického podílu. Velikost povinného dílu byla oproti předchozí zákonné úpravě snížena u nezletilého potomka o jednu třetinu a u zletilého potomka o polovinu.

Příkladem výpočtu výše povinného dílu může být situace, kdy zůstavitel (Z) zanechá dvě děti - nezletilého syna (NS) a zletilého syna (ZS), a pozůstalou manželku (PM). Za situace, kdy by pozůstalá manželka a oba synové dědili podle zákonné posloupnosti a veškerý majetek zůstavitele by patřil do společného jmění manželů, do pozůstalosti (P) by po vypořádání společného jmění zůstavitele a pozůstalé manželky (za předpokladu, že by při vypořádání bylo aplikováno pravidlo dle ustanovení § 742 ObčZ, tedy podíly obou manželů na vypořádávaném jmění jsou stejné) patřila $\frac{1}{2}$ majetku ze společného jmění zůstavitele a pozůstalé manželky a výše dědických podílů by tedy činila:

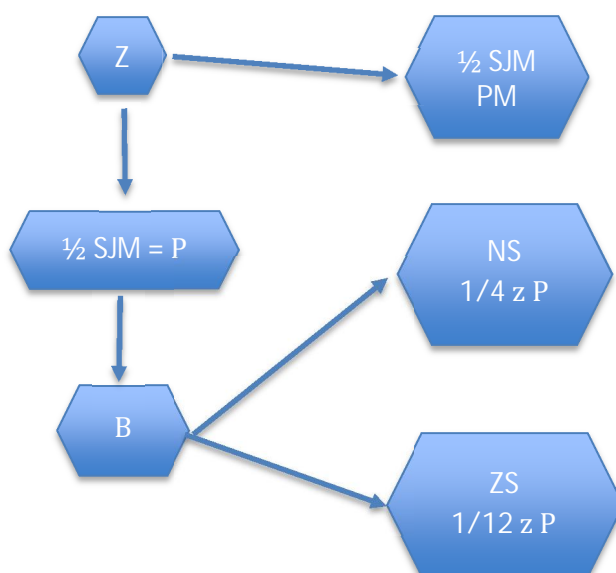
- $\frac{1}{3}$ pozůstalosti pro pozůstalou manželku,
- $\frac{1}{3}$ pozůstalosti pro pozůstalého nezletilého syna,
- $\frac{1}{3}$ pozůstalosti pro pozůstalého zletilého syna. Viz obr. 1.

Obr. 1.

Pokud by však zůstavitel odkázal veškerý svůj majetek např. svému bratrovi (B), nedělila by po vypořádání společného jmění manželů pozůstalá manželka z pozůstalosti ničeho. Ani nepominutelní potomci zůstavitele by nedělili. Avšak opomenutým nepominutelným dědicům ze zákona svědčí právo na povinný díl. Výše povinných dílů (PD) nepominutelných dědiců (vyjádřená v penězích), v tomto případě tedy nezletilého a zletilého syna, by činila:

- 1/4 pozůstalosti jako povinný díl nezletilého syna;
- 1/12 pozůstalosti jako povinný díl zletilého syna. Viz obr. 2.

Obr. 2

6.4.2 Výpočet povinného dílu

Nepominutelný dědic figuruje v řízení o pozůstalosti jako věřitel, který má vůči dědicům pohledávku. Tato pohledávka opominutého dědice je nejčastěji vyčíslena v penězích a její výše se rovná hodnotě povinného dílu nepominutelného dědice. Velikost povinného dílu, jak již bylo řečeno, odpovídá u nezletilého potomka $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu a u zletilého potomka $\frac{1}{4}$ jeho zákonného dědického podílu na pozůstalosti.

Vypočtení výše povinného dílu opominutého dědice předchází zjištění aktiv a pasiv pozůstalosti. Soudní komisař tak činí v souladu s ustanovením § 172 a § 173 ZŘS. Aktiva pozůstalosti zjistí soudní komisař především tak, že nařídí a provede soupis pozůstalosti (§ 1685 odst. 1 ObčZ) nebo rozhodne o nahrazení soupisu pozůstalosti buď to seznamem pozůstalostního majetku nebo společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku (§ 1687 ObčZ). Jednotlivé položky takto učiněného soupisu aktiv a pasiv musí být vyjádřeny konkrétní hodnotou, kterou měly v okamžiku smrti zůstavitele.

Zůstatky na bankovních a jiných účtech vedených u finančních společností, hodnoty dluhopisů, cenných papírů, vkladních knížek atd. zjišťuje soudní komisař prostřednictvím dotazů adresovaných konkrétním institucím, které následně sdělí výši zůstatku či hodnotu ke dni úmrtí zůstavitele.

Hodnota movitých a nemovitých věcí ke dni úmrtí zůstavitele vychází nejčastěji ze společného prohlášení dědiců. Méně často provádí ocenění těchto věcí patřících do pozůstalosti ten, kdo spravuje pozůstalosti. Nedojde-li mezi dědici ke shodě nebo není-li jimi určená výše hodnoty přiměřená anebo existuje-li jiný relevantní důvod, je cena zjištěna znaleckým posudkem.²⁰⁷

V okamžiku, kdy dojde k úplnému vyhotovení soupisu aktiv a pasiv pozůstalosti, je před samotným výpočtem výše povinného dílu opominutého dědice nutné od hodnoty majetku (aktiv) odečíst dluhy zůstavitele (pasiva) a závady (např. věcné břemeno váznoucí na zůstavitelově nemovitosti), které na majetku zůstavitele vázly již v době jeho smrti. Dále se k takto vyčíslené čisté hodnotě pozůstalosti připočte hodnota toho, co nepominutelný dědic od zůstavitele získal,

---

²⁰⁷ Ustanovení § 180 a 181 ZŘS.

pokud nešlo o běžný dar, a také to, co má být na povinný díl započteno ve smyslu ustanovení § 1660 a § 1661 ObčZ.²⁰⁸ Z takto vyčíslené hodnoty pozůstalosti již lze pouhým matematickým výpočtem získat výši povinného dílu nepominutelného potomka zůstavitele.

6.4.3 Nepominutelný dědic a povinný díl

Nepominutelnému dědici náleží z pozůstalosti minimálně povinný díl, což vyplývá přímo z ustanovení § 1642 ObčZ. Zůstavitelův potomek může svůj povinný díl v rámci řízení o pozůstalosti získat různými způsoby, resp. může se ocitát v rámci řízení o pozůstalosti v různých pozicích. V některých případech bude nepominutelný dědic nabývat povinný díl jako dědic, v jiných jako věřitel. Lze tedy rozlišovat způsoby nabytí povinného dílu následovně.

a) Nepominutelný dědic získá povinný díl jako dědický podíl

Je-li potomek dědicem zůstavitele ať už ze zákona nebo z pořízení pro případ smrti, případně mu v případě, že je jediným dědicem, celá pozůstalost nebo dědí-li více dědiců, případně mu část pozůstalosti neboli jeho dědický podíl. Jestliže je nepominutelný dědic jediným dědicem zůstavitele, je evidentní, že potomek nabyde více, než představuje jeho zákonné minimum (povinný díl). Druhým případem je situace, kdy nepominutelný dědic nabývá dědický podíl, který hodnotově činí alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu, je-li nezletilý, nebo který hodnotově činí alespoň tolik, kolik činí jedna čtvrtina jeho zákonného dědického podílu, je-li zletilý. V obou těchto případech získá nepominutelný dědic svůj povinný díl jako dědic dědického podílu, neboť hodnotově nabyde děděním alespoň jemu zákonem garantované minimum z pozůstalosti. V řízení o pozůstalosti s ním bude jednáno jako s dědicem a bude mít všechna práva a povinnosti s osobou dědice spojená.

---

²⁰⁸ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 28. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

b) Nepominutelný dědic získá povinný díl jako odkaz

Občanský zákoník v ustanovení § 1644 odst. 1 stanoví, že povinný díl může být zůstaven mj. v podobě odkazu. Nepominutelný dědic se nestane dědicem, nýbrž odkazovníkem. Odkazovník se ocitá vůči zůstavitelovým dědicům jako dlužníkům v postavení věřitele, který má právo na plnění. Právo na plnění představuje pohledávka na vydání určité věci nebo vydání jedné či více věcí určitého druhu nebo na zřízení určitého práva (§ 1477 odst. 1).²⁰⁹ S tím souvisí omezené účastenství nepominutelného dědice jako odkazovníka v řízení o pozůstalosti. Nepominutelný dědic bude účastníkem řízení pouze v části týkající se soupisu pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a v části, kde půjde o vypořádání jeho povinného dílu (§ 113 ZŘS).

c) Nepominutelný dědic získá povinný díl jako věřitel

V pozici věřitele vůči zůstavitelovým dědicům se nepominutelný dědic ocitá, pokud zůstavitel svého potomka vydědil neplatně a současně pořídil o svém majetku v jeho neprospěch (§ 1650 ObčZ) nebo jej opominul (§ 1651 odst. 1 a § 1652 ObčZ). Zůstavitelův potomek se tedy nestává dědicem. Více k této problematice bude uvedeno v následujících kapitolách.

d) Nepominutelný dědic získá povinný díl kombinací shora uvedených důvodů

Vzhledem k tomu, že výše povinného dílu se stanoví vždy ke dni úmrtí zůstavitele, je z pohledu zůstavitele téměř nemožné určit přesnou částku či odhadnout hodnotu věci, jež má připadnout nepominutelnému dědici na jeho povinný díl.²¹⁰ Zůstavitel má samozřejmě možnost ve svém pořízení pro případ smrti vyjádřit výši dědického podílu nebo odkazu obecně, tedy např. stanovením, že závětní dědic má povinnost vyplatit nepominutelnému dědici v penězích tolik, kolik činí jeho povinný díl. Nařídí-li však zůstavitel svému dědici, aby vydal nepominutelnému dědici konkrétní věc z pozůstalosti (např. automobil) nebo stanoví-li výši dědického podílu a nebude-li hodnota odkazu či dědického

---

²⁰⁹ ŠVESTKA, Jirí, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 224-225. ISBN 978-80-7478-369-2.

²¹⁰ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 409. ISBN 978-80-7400-570-1.

podílu činit alespoň tolik, kolik činí výše povinného dílu nepominutelného dědice, nastává situace, kdy nepominutelný dědic nabyde povinný díl kombinovaně. K části pozůstalosti, kterou nabývá jako dědický podíl, bude v postavení dědice, k části pozůstalosti, kterou nabývá jako odkaz, bude v postavení odkazovníka (věřitele) a ve zbývajících částech bude v postavení věřitele, neboť má právo na vyrovnání povinného dílu (§1650 ObčZ). Existuje také možnost, že dědictví odmítne s výhradou povinného dílu (§ 1485 ObčZ) a bude pouze v postavení věřitele vůči zůstavitelovým dědicům s právem na povinný díl.²¹¹

6.5 Účinky neplatného vydědění a právo potomka na povinný díl z pozůstalosti

V praxi mohou nastat dvě situace, kdy má potomek zůstavitele právo domáhat se svého práva na povinný díl z pozůstalosti, pokud se jinak nestává dědicem. První ze situací, kdy musí (je-li jeho vůle nabyt část majetku po zůstaviteli) potomek hájit své právo na povinný díl, je pokud zůstavitel svým pořízením pro případ smrti opomene tohoto potomka zcela nebo z takové části, že se mu nedostane ani tolik, kolik odpovídá výši jeho povinného dílu. Druhým případem je situace, kdy zůstavitel potomka ve svém prohlášení o vydědění vydědí (k tomu více v následujících kapitolách). Je-li vydědění platné (jsou splněny zákonem stanovené podmínky pro platné vydědění), nemá takto vyděděný potomek právo domáhat se po zůstavitelových dědicích vydání povinného dílu nebo mu náleží pouze to, co zůstavitel určil. Avšak v případě, kdy je zůstavitelovo vydědění neplatné, může, resp. musí se potomek svého práva na povinný díl dovolávat. V takovém případě je nutné rozlišovat, zda:

1. zůstavitel vedle prohlášení o vydědění nepořídil žádné jiné pořízení pro případ smrti nebo
2. zůstavitel vedle prohlášení o vydědění pořídil jiné pořízení pro případ smrti, zejména závěť.

---

²¹¹ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 409. ISBN 978-80-7400-570-1.

Potomek bude vyděděn neplatně, bude-li v rámci sporu o dědické právo zůstavitelovo prohlášení o vydědění uznáno za neplatné, a to proto, že ačkoliv zůstavitel uvedl některý ze zákonem stanovených důvodů pro vydědění, nebude takový důvod vydědění potomkovi prokázán, resp. potomek prokáže, že se nedopustil takového jednání, které by naplňovalo podmínku pro platné vydědění. O neplatné vydědění půjde také tehdy, když zůstavitel uvede ve svém prohlášení o vydědění důvod, který zákon pro platné vydědění nezná.²¹² Jak bude řečeno v následujících kapitolách, ObčZ uvádí taxativní výčet důvodů pro platné vydědění, které nelze dále rozšiřovat.²¹³

V následujících podkapitolách jsou popsány jednotlivé situace, které mohou v návaznosti na zůstavitelovo jednání nastat.

6.5.1 Zůstavitel vedle prohlášení o vydědění nepořídil žádné pořízení pro případ smrti

Vydědí-li zůstavitel svého potomka neplatně a současně nepořídí pořízení pro případ smrti jako např. závěť či neuzavře dědickou smlouvu, lze na neplatně vyděděného potomka zůstavitele hledět jako na dědice, který bude dědit podle zákona v první zákonné dědické třídě (§ 1635 ObčZ). Z úmyslu zůstavitele vydědit nebo částečně zkrátit potomka v jeho právu na povinný díl lze mít jasně za to, že jeho úmyslem zcela jistě nebylo, aby tento potomek dědil v plném rozsahu, nebude-li vydědění shledáno platným. Nicméně jakýkoliv jiný výklad není možný, resp. by byl v rozporu s Listinou základních práv a svobod (čl. 11), která dědění zaručuje.²¹⁴

Zásada „*Ignorantia iuris non excusat.*“ neboli „*Neznalost zákona neomlouvá.*“ platí i v tomto případě. Osobám, které mají v úmyslu nějakou takovou listinu sepsat, nelze nic jiného, než doporučit, aby se informovaly u odborníka

---

²¹² srov. FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 429. ISBN 978-80-7400-570-1.

²¹³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 24-25. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²¹⁴ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 429. ISBN 978-80-7400-570-1.

znalého dědického práva nebo aby tyto listiny sepsaly přímo u notáře. Pouze tak mohou mít relativní záruku toho, že bude pořízením prohlášení o vydědění dosaženo požadovaného výsledku. Samozřejmě, že ani prohlášení o vydědění sepsané u notáře není vždy 100% zárukou požadovaného výsledku. Je-li výsledek klientova úmyslu nejistý, je s tím minimálně obeznámen a má možnost pro případ, kdy by bylo vydědění shledáno neplatným, o svém majetku pořídit i jinak. Tím je myšleno buď pořízení ještě za života (např. převod majetku darovací smlouvou na zůstavitelem určenou osobu) nebo sepsání další listiny pro případ smrti, která alespoň minimalizuje majetek, který potomek nabyde (viz další podkapitola).

6.5.2 Zůstavitel vedle prohlášení o vydědění pořídil jiné pořízení pro případ smrti, zejména závět' nebo dědickou smlouvu

Oproti předchozí situaci, kdy zůstavitel vedle prohlášení o vydědění nepořídil jinak pro případ svého úmrtí, je tato situace o něco příznivější, resp. alespoň částečně chrání původní zůstavitelovo přání či záměr, aby jeho potomek nenabyl z pozůstalosti nic nebo jen pouhý zlomek toho, co by mu jinak ze zákona náleželo, a to pro případ, kdy by bylo prohlášení o vydědění po smrti zůstavitele prohlášeno za neplatné.

Dojde-li ke zneplatnění zůstavitelova prohlášení o vydědění a existuje-li např. platná závět', ve které zůstavitel povolává za dědice veškerého svého majetku, který ke dni svého úmrtí zanechá, jinou osobu nebo osoby, než neplatně vyděděného potomka, hledí se na tohoto potomka jako na opominutého dědice a dědictví nabydou závětní dědici. Takto opominutý potomek má nárok na svůj povinný díl. Předpokládá se však aktivní jednání ze strany opominutého dědice, tj. uplatnění jeho práva na povinný díl v rámci řízení o pozůstalosti. Lze však předpokládat, že ten tak učinil, pokud již úspěšně napadl zůstavitelovo prohlášení o vydědění. Nepominutelný dědic může uplatnit své právo na povinný díl také po skončení pozůstalostního řízení žalobou u soudu.

Situace však může být komplikovanější. Pořídí-li zůstavitel prohlášení o vydědění, které bude neplatné (pozn. hledí se na něj, jakoby neexistovalo) a bude-li existovat současně závět', ve které je potomek opominut (pozn. a nejedná

se současně o vydědění mlčky dle ustanovení § 1651 odst. 2 ObčZ), má opominutý potomek možnost, s přihlédnutím ke konkrétnímu případu, uplatnit své právo na povinný díl nebo namítat v rámci sporu o dědické právo neplatnost závěti. O neplatnou závěť se například jedná tehdy, není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují, nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení (§ 1494 odst. 1 ObčZ) nebo pořídil-li závěť zůstavitel, který je nesvéprávný (§ 1525 ObčZ). Od výsledku sporu o dědické právo, resp. od vyřešení otázky, zda je závěť platná či neplatná, se odvíjí možné nároky opominutého dědice. Je-li závěť platná, má opominutý dědic právo pouze na povinný díl. Je-li závěť neplatná, budou dědici v řízení o pozůstalosti dědit podle zákonných dědických tříd, a protože nepominutelný dědic patří vždy do první třídy dědiců (§ 1635 ObčZ), bude mu náležet zákonný dědický podíl na pozůstalosti, případně se stane jediným dědicem.

I přes to, že v případě neplatného prohlášení o vydědění za současné existence závěti (pozn. za předpokladu, že je závěť platná) nedojde k úplnému vyloučení potomka z jeho dědického práva, resp. není mu odepřeno jeho právo na povinný díl²¹⁵, a nabyde z pozůstalosti zákonem stanovené minimum, tj. povinný díl, nestane se oproti případu uvedenému v předchozí podkapitole dědicem celého zákonného dědického podílu, který představuje o poznání větší část pozůstalostního majetku, ne-li celou pozůstalost.

6.6 Ustanovení § 1646 ObčZ a jeho výklad

Před výkladem samotného ustanovení § 1646 ObčZ je vhodné připomenout znění ustanovení § 1484 odst. 1 ObčZ, které říká:

„Dědického práva se lze předem zříci smlouvou se zůstavitelem; není-li jinak ujednáno, působí zřeknutí i proti potomkům. Kdo se zřekne dědického práva, zřiká se tím i práva na povinný díl; kdo se však zřekne jen práva na povinný díl, nezřiká se tím práva z dědické posloupnosti.“

---

²¹⁵ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6.5.1919, Rv I 221/19, [Vážný 169].

Z tohoto ustanovení občanského zákoníku je zřejmé, že nepominutelnému dědici náleží jak právo na povinný díl, tak i dědické právo, neboli právo na pozůstalost či poměrný podíl z ní. Jedná se tedy o dvě samostatná oprávnění dědice, se kterými má volbu nakládat, resp. kterých se může zříci či je odmítnout a je pouze na jeho vůli, o kterém tak učiní.²¹⁶

Problém však vyvstane při výkladu textu zákona obsaženém v ustanovení § 1646 odst. 1 věta první ObčZ, které stanoví, že:

„Ze zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vyděděním z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkrátit.“

Tato část ustanovení o vydědění hovoří pouze o vyloučení nebo zkrácení nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl. V dalších částech oddílu o vydědění však zákonodárce hovoří o vydědění bez dalšího, což působí rozpolceně a těžko s jistotou z textu zákona doslovně vyložit, zda se institut vydědění týká pouze práva na povinný díl nebo také dědického práva.

Autoři komentáře k občanskému zákoníku soudí, *„že zákon předpokládá, že zůstavitel vydědí nepominutelného dědice a ustanoví dědicem někoho jiného, a to buď současně s vyděděním, nebo někdy jindy. Pokud bychom přijali doslovně text první věty odst. 1, a tedy kdyby zůstavitel vyloučil nepominutelného dědice pouze z jeho práva na povinný díl, bylo by možno z tohoto dovodit, že mu ponechal dědické právo, což by se zcela minulo s podstatou institutu vydědění, jehož smyslem je nepřipustit, aby nepominutelný dědic dědil, a nepřipustit ani, aby měl právo na povinný díl, protože k tomu má zůstavitel zákonné důvody vydědění.“*. Zákon by tak ve své podstatě nutil zůstavitele, aby za účelem dosažení požadovaného výsledku (celkového nebo částečného vyloučení potomka z práva dědit), sepsal vedle prohlášení o vydědění současně nebo později zejména závěť, kterou by veškerý svůj majetek odkázal jiným osobám, než vyděděnému potomku, aby nezůstal žádný majetek, který by mu podle zákonné dědické posloupnosti mohl připadnout.²¹⁷

Vzhledem k tomu, že v současné době neexistuje platná judikatura soudů, která by výklad ustanovení § 1646 ObčZ řešila a vzhledem k samotné podstatě

---

²¹⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 357. ISBN 978-80-7478-369-2.

²¹⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 358. ISBN 978-80-7478-369-2.

institutu vydědění, já osobně se přikláním k názoru, že text tohoto ustanovení zákona by se měl vykládat účelově, tedy jaký je smysl institutu vydědění. Pokud tedy zůstavitel potomka platně vydědí, měl by tento pozbýt práva jak na povinný díl, tak na dědické právo a neměl by výsledně dědit ničeho, nebyl-li na svém právu dědit pouze částečně zkrácen.

Ačkoliv můj shora vyřčený názor na výklad ustanovení o vydědění je zcela odlišný, domnívám se, že do doby, než bude tato problematika vyřešena, bude ustanovení § 1646 ObčZ vykládáno dle jazykového výkladu textu zákona a nepominutelný dědic tedy bude vyloučen pouze z práva na povinný díl. Je proto velmi důležité, aby si byly osoby, jež hodlají sepsat prohlášení o vydědění, této skutečnosti vědomy, ideálně aby vyhledaly odbornou právní pomoc při sepsu takové listiny.

6.7 Předpoklady vydědění

Ustanovení § 1646 odst. 1 věty druhé ObčZ vymezuje důvody, na základě kterých může zůstavitel platně vydědit nepominutelného dědice. Těmito důvody jsou:

- a) nepominutelný dědic neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi,
- b) nepominutelný dědic o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl,
- c) nepominutelný dědic zůstavitele byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze,
- d) nepominutelný dědic vede trvale nezřízený život,
- e) nepominutelný dědic je nezpůsobilý dědit,
- f) nepominutelný dědic je zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl.

Zákon stanoví, že vydědit lze ze zákonných důvodů pouze toho, kdo je zůstavitelovým nepominutelným dědicem. V tomto směru nedošlo oproti předchozí právní úpravě institutu vydědění k žádné změně. Také výčet důvodů zůstává taxativní. Změnu však lze zaznamenat v ustanovení § 1648 ObčZ, ze kterého jasně vyplývá, že zákon zůstavitele nenutí k tomu, aby v prohlášení o vydědění uváděl

důvod vydědění, což ObčZ 1964 pod sankcí neplatnosti vydědění vyžadoval.²¹⁸ Problematika prohlášení o vydědění bez uvedení důvodu vydědění je blíže popsána v kapitole 6.10.2.

Občanský zákoník přinesl další významnou změnou oproti úpravě obsažené v ObčZ 1964. Podle předchozí právní úpravy neměl zůstavitel možnost vydědit potomka platně ze zákonem stanoveného důvodu, který nastal teprve v budoucnu, ačkoliv bylo zřejmé, že k naplnění toho kterého důvodu vydědění potomek směřuje.²¹⁹ K platnému vydědění bude dle současné právní úpravy dostačující, pokud se prokáže, že k zákonnému důvodu vydědění nepominutelného potomka došlo třeba i v den smrti zůstavitele (dle předchozí úpravy musel být důvod vydědění naplněn již v den sepsání listiny o vydědění).²²⁰ Toto je z mého pohledu jedna z pozitivních změn v tomto institutu práva, neboť je brán ohled na situace, kdy je evidentní, že potomek intenzitou svého jednání směřuje k naplnění zákonného důvodu pro vydědění, které však v době sepisu prohlášení o vydědění ještě nedosahuje požadované intenzity.

6.8 Jednotlivé důvody vydědění

6.8.1 Nepominutelný dědic neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi

Neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli v nouzi ze strany potomka je prvním důvodem vydědění uvedeným v ustanovení § 1646 odst. 1 ObčZ. Ačkoliv zákonodárce navázal na úpravu obsaženou v ObčZ 1964, došlo k podstatné změně formulace tohoto ustanovení. Původní znění bylo formulováno takto: „*Potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci,*

---

²¹⁸ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 11. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²¹⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 673-674, ISBN 978-80-7208-922-2.

²²⁰ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 11. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

ve stáří nebo v jiných závažných případech“.²²¹ Otázkou je, zda byl záměr zákonodárců nahradit pojmem „v nouzi“ původní formulaci „v nemoci, ve stáří nebo jiných závažných případech“ a současně pod tento pojem subsumovat i jiné případy, které lze za pomoc v nouzi považovat. Zákonodárce se zřejmě inspiroval úpravou zakotvenou v obecném zákoníku občanském, který také uváděl jako jeden z důvodů vydědění případ, kdy dítě zanechalo zůstavitele v nouzi bez pomoci. Autoři komentáře OZO vysvětlují pojem „v nouzi“ tak, že se „nouzí“ míní nejenom nouze peněžité, ale i situace, kdy nepominutelný dědic opustí zůstavitele, který potřebuje jeho pomoc, nebo když nesplní svoji zákonnou vyživovací povinnost, anebo také, pohlédneme-li na situaci z lidského hlediska, když by nepomohl zůstaviteli v nouzi, o které věděl a úmyslně tak neučinil.²²² V právnické literatuře, konkrétně v knize Dědické právo v praxi, nalezneme pojem „nouze“ vymezen takto: „Pod slovem „nouze“ nelze rozumět jen nuzotu, chudobu, strádání nebo bídu v materiálním slova smyslu (např. zůstavitel nemá dostatek finančních prostředků na své živobytí, popřípadě není již zcela soběstačný a nemá dostatek finančních prostředků na úhradu pobytu v zařízení sociální péče), rozumí se tím i různé kritické či vypjaté životní situace (např. může jít o dlouhodobou hospitalizaci či rekonvalescenci, anebo o psychický stav po úmrtí někoho blízkého, na kterého byl zůstavitel citově vázán, anebo o stav po živelné pohromě, v jejichž důsledku zůstavitel není s to si sám bez cizí pomoci obstarat své základní potřeby vlastními silami). Stejně tak dobře se tím může ale rozumět i to, že zůstavitel je s ohledem na svůj věk méně pohyblivý, potřebuje pravidelně dojíždět za lékařem, na nákupy apod. a není toho schopen poskytnout či zajistit svému předku adekvátní potřebnou pomoc a zůstavitel takto nabízenou pomoc neodmítne.“²²³

V podstatě nedošlo co do obsahu a smyslu tohoto ustanovení o vydědění k žádné změně a bude tedy možné aplikovat judikaturu soudů z doby platnosti předchozí právní úpravy.

---

²²¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 360. ISBN 978-80-7478-369-2.

²²² ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 440. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

²²³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 12. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

Základní předpoklady pro to, aby mohl zůstavitel jako důvod vydědění uvést „neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi“ jsou tři, a to:

- a) zůstavitel se ocitl v nouzi,
- b) potřebuje objektivně pomoc,
- c) potomek měl objektivně možnost se dozvědět o zůstavitelově nouzi a objektivně byl schopen mu pomoci.²²⁴

V každém konkrétním případě je třeba posoudit důvody, na základě kterých potomek pomoc zůstaviteli neposkytl. Jinak se zřejmě bude pohlížet na situaci, kdy potomek bydlící ve stejném bytovém domě jako zůstavitel a potomek bydlící v zahraničí nepečuje o nemocného zůstavitele. Obdobně bude rozdíl mezi potomkem, který se těší plnému zdraví a potomkem, který je sám vážně nemocen, a z toho důvodu nemůže zůstaviteli pomoc poskytnout. Neméně důležité je, zda zůstavitel pomoc, která mu byla ze strany potomka nabízena, neodmítl.

Existence potřeby pomoci zůstavitele je dalším předpokladem, u něhož je nutné zkoumat, zda byl naplněn.²²⁵ Relevantní pro posouzení je zejména objektivní hledisko, neboť lidé jsou mnohdy ovlivněni svými emocemi a mají tendenci chovat se ukřivděně za něco, co oni sami posuzují jinak, než by tak posoudil nezainteresovaný pozorovatel. Bude-li tedy o zůstavitele pečováno jeho manželkou a dalšími dětmi a vyděděný potomek si bude vědom toho, že je o zůstavitele postaráno a nebude-li takové jednání potomka považováno jako jednání proti dobrým mravům, bude vydědění tohoto potomka s vysokou pravděpodobností neplatné. Ačkoliv pojem dobré mravy z textu zákona již vypadl, i nadále lze předpokládat, že soudy budou při posuzování platnosti vydědění pohlížet na tuto dřívější podmínku pro platné vydědění. Pro úplnost lze uvést, že Ústavní soud vyložil pojem „dobré mravy“ v nálezu Ústavního soudu ze dne 26. února 1998 sp. zn. II. ÚS 249/97 takto: „*Dobré mravy*“ jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být

---

²²⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 12. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²²⁵ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, s. 97. Praktik. ISBN 978-808-7212-790.

*posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.*²²⁶.

Poslední podmínkou pro platné vydědění uvedením tohoto důvodu je objektivní možnost potomka dozvědět se o zůstavitelově nouzi a objektivní možnost být zůstaviteli schopen pomoci. Jako příklad lze uvést situaci, kdy potomek odjede na delší čas pracovně do zahraničí, kde je z technických důvodů neschopen komunikace na dálku. Logicky a spravedlivě samozřejmě nelze tohoto potomka po právu vydědit, neboť neměl možnost zjistit, že se zůstavitel v nouzi ocitl, a i kdyby, těžko by mu svoji pomoc mohl poskytnout. Vždy bude nutné jednotlivé případy posuzovat individuálně a hledět na všechny okolnosti případu.

6.8.2 Nepominutelný dědic o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl

Tento důvod vydědění nenalezneme ani v textu obecného občanského zákoníku, ani jej neznala osnova československého občanského zákoníku. Jedná se opět o důvod vydědění, který byl v podstatě přejet z předchozí právní úpravy, konkrétně z ustanovení § 469a odst. 1 písm. b) ObčZ 1964.²²⁷ Došlo pouze ke změně formulace, kdy původní text znějící: *„Zůstavitel může vydědit potomka, jestliže o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl.“* byl nahrazen tímto zněním: *„Nepominutelný dědic o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl.“*

Jedná se o důvod vydědění velmi abstraktní, těžko definovatelný a s tím souvisí i časté obtíže při interpretaci i aplikaci. Nicméně, právě pro abstraktnost

---

²²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, uveřejněným pod č. 14 Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu, roč. 1998.

²²⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 361. ISBN 978-80-7478-369-2.

tohoto ustanovení se zůstavitelé mnohdy k tomuto důvodu pro vydědění potomka uchýlí.²²⁸

Opět je podstatné, aby při posuzování, zda potomek skutečně naplnil svým jednáním tento důvod pro platné vydědění, bylo na každý případ nahlíženo individuálně, tzn., aby bylo přihlíženo ke všem okolnostem případu. Je nutné vzít v potaz, zda potomek skutečně neprojevoval opravdový zájem o zůstavitele nebo se pouze jednalo o zkreslený, subjektivní pohled zůstavitele. Na druhou stranu je neméně podstatné, zda sám zůstavitel projevoval zájem o svého potomka. Notář se v praxi často setkává s klientem – zůstavitelem, který žádá o sepis prohlášení o vydědění s uvedením tohoto důvodu a jako vysvětlení, v čem spočívá potomekův nezájem o jeho osobu, je mu sděleno, že se např. více než 20 let neviděli, že jej potomek nekontaktuje, nestará se o něj, neprojevuje zájem o jeho zdraví. Na otázku, zda on sám projevil jakoukoliv snahu o kontakt se svým potomkem, dostane notář mnohdy negativní či neurčitou odpověď. Rodiče často zapomínají, že vztah mezi dětmi a rodiči není jednostranný a že i rodiče by měli projevovat aktivní zájem o své potomky.²²⁹ Bude-li se tedy jednat o situaci podobnou této, nelze tvrzení zůstavitele, že o něj potomek neprojevoval opravdový zájem, považovat za důvod pro platné vydědění. Tento názor vyplývá zejména z rozhodovací praxe soudů, která říká: „*Jestliže potomek trvale neprojevuje o zůstavitele zájem proto, že zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomek mohlo být důvodem k jeho vydědění.*“²³⁰.

Je zapotřebí při posouzení také přihlížet k tomu, zda zůstavitel potomekovi vůbec umožnil, aby o něj zájem mohl projevit. Nelze tedy připustit, aby mohl zůstavitel tímto způsobem vykonstruovat důvod pro platné vydědění potomka, ačkoliv měl tento potomek veškerou snahu být se zůstavitelem v kontaktu a projevoval o něj zájem.

Může také nastat situace, kdy nepominutelný dědic neví, kdo je jeho otec či matka, nebo oba dva. Z logiky věci tedy nelze po potomekovi spravedlivě požadovat, aby projevoval zájem o někoho, koho nezná, ba dokonce ani neví,

---

²²⁸ KOCOURKOVÁ, Lucie: *Trvalé neprojevoování opravdového zájmu*. Epravo.cz. [online]. Epravo.cz, a.s., 19.4.2013. [cit. 8.9.2015]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/trvale-neprojevovani-opravdoveho-zajmu-90322.html>.

²²⁹ Srov. ustanovení § 858 ObčZ.

²³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.7.2013, sp. zn. 21 Cdo 2447/2012.

kdo to je a zda je vůbec naživu. Je-li si zůstavitel vědom toho, že nějaký takový jeho potomek existuje, nemůže jej platně vydědit s uvedením důvodu, že o něj potomek neprojevuje opravdový zájem.

Co si však můžeme pod pojmem „opravdový zájem“ představit? Je třeba tento pojem opět posoudit individuálně s ohledem na konkrétní případ. Mezilidské vztahy jsou komplikované a v různých rodinách budou rodinné zvyklosti odlišné, v některých výrazně. Autoři Dědického práva v praxi uvádí, že chování potomka bude podrobena určitému testu, kdy bude zkoumán jak objektivní prvek (obecné zásady slušnosti), tak subjektivní prvek (určité zvyklosti, náboženské založení rodiny zůstavitele, zájem zůstavitele na udržení úzkých rodinných vztahů apod.). Ačkoliv bylo ze znění tohoto důvodu vydědění vypuštěno slovo „trvale“, lze předpokládat, že i nadále bude při posouzení tohoto důvodu vydědění soudem vyžadováno, aby k jednání potomka docházelo po delší časový úsek, nikoli pouze krátkodobě.²³¹

Potomek může neprojevovat opravdový zájem jak nekonáním, tj. pasivním přístupem k zůstaviteli apod., což bývá nejčastější případ, tak i aktivním jednáním. Tento závěr dovodil Nejvyšší soud v rozsudku NS 21 Cdo 688/2006, když řekl, že: *„Skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.“*²³². Dostatečně výstižným příkladem chování potomka, které se přičí řádnému chování potomka vůči rodiči, nalezneme v právní větě, kterou vyřkl Nejvyšší soud České republiky v rozsudku soudu z roku 2008: *„I návrh na zahájení řízení o zbavení způsobilosti zůstavitele k právním úkonům, je-li podán jeho potomkem nikoliv v úmyslu chránit zůstavitelovy zájmy, může být, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, kvalifikován jako chování neodpovídající řádnému chování potomka k rodiči,*

---

²³¹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 13. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²³² Nejvyššího soudu ze dne 15.5.2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 111, ročník 2007 a ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 8, ročník 2008.

tedy chování odůvodňující vydědění ve smyslu ustanovení 469a odst. 1 písm. b) obč. zák.²³³.

6.8.3 Nepominutelný dědic byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze

Jedná se o důvod vydědění, který byl s příchodem současné právní úpravy občanského práva nejvýrazněji změněn oproti předchozí právní úpravě zakotvené v ustanovení § 649a odst. 1 písm. c) ObčZ 1964 a znějící takto: „*Zůstavitel může vydědit potomka, jestliže byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku.*“. Formulace tohoto důvodu vydědění byla v ObčZ 1964 velice jednoznačná a zároveň velmi přísná.

Důvodová zpráva poměrně podrobně hovoří o historickém vývoji tohoto ustanovení a jeho změnách. Občanský zákoník se navrácí k myšlence morální taxace, na které byl postaven i návrh československého občanského zákoníku z roku 1937. Tato změna, resp. návrat k tomuto znění, je odůvodněn tím, že důvod vydědění pro spáchání úmyslného trestného činu s odsouzením k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku nevhodně rozšiřuje možnost zůstavitele vydědit potomka, ačkoli některé případy trestných činů nikterak nezasahují do rodinných vazeb a rodinné cti. Navíc, dojde-li k potrestání potomka tím, že je odsouzen k odnětí svobody, jedná se do jisté míry o dostatečné potrestání za jeho skutky. Důvodová zpráva doslovně říká: „*Pevná hranice vázaná na uložení trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin v trvání jednoho roku, vložená do zákonného textu dodatečně, je v kontextu evropských úprav zcela neobvyklá a umožňuje zůstaviteli vydědit nepominutelného dědice i z důvodu, který nemá žádné morální opodstatnění – zvláště v té souvislosti, že osnova dává zůstaviteli možnost zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, je-li zletilý, až na jednu*

---

²³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.

čtvrtinu. Nelze navíc přehlížet, že pachatel trestného činu je předně sankcionován jinak.²³⁴

V současné době již nebude mít vliv, zda se potomek dopustil úmyslného či neúmyslného trestného činu, ani jaký trest a v jaké výši mu za jeho čin byl uložen.

Aby mohl zůstavitel nepominutelného svého potomka platně vydědit s uvedením tohoto důvodu, je nutné, aby byly splněny tyto dvě podmínky:

- a) nepominutelný dědic byl odsouzený pro trestný čin, přičemž dle současné právní úpravy již není vyžadováno, aby se jednalo o úmyslný trestný čin,
- b) trestný čin byl spáchán způsobem, který svědčí o zvrhlé povaze nepominutelného dědice.²³⁵

Již v kapitole 5.2.1 je k otázce spáchání úmyslného trestného činu ze strany dědice řečeno, že soudní komisař, resp. pozůstalostní soud, je dle ustanovení § 135 odst. 1 OSŘ ve spojení s ustanovením § 1 odst. 2 ZŘS vázán rozhodnutím trestního soudu. Vázanost soudního komisaře rozhodnutím trestního soudu platila také za účinnosti ObčZ 1964. Nedošlo tedy v tomto směru k žádným změnám. Podstatnou změnu však lze zaznamenat ve druhé shora uvedené podmínce. Vzhledem k tomu, že se pojem „způsob svědčící o zvrhlé povaze nepominutelného dědice“ v našem právu objevuje poprvé, neexistuje žádná judikatura, která by tento pojem definovala. Lze předpokládat, že na odpověď na otázku, jakým způsobem musí potomek spáchat trestný čin, aby byla jeho povaha považována za zvrhlou, budeme muset několik let vyčkat.

Tvůrci nového občanského zákoníku se domnívají, že zvrhlou povahu projeví pachatel, pokud spáchá například některý z těchto činů: chladnokrevná loupež, vražda, znásilnění, kuplířství, kruté utýrání zůstavitelova zvířete. Naopak pod tento důvod vydědění nebude možné podřadit trestné činy, jako jsou hospodská rvačka, exces z nutné obrany vysvětlitelný úzkostí napadeného, krádež z hladu, neoprávněné užívání nemovitosti apod.²³⁶ Vyloučení trestných činů, které jsou z pohledu dědického práva či z pohledu zůstavitele a rodinných vztahů méně

---

²³⁴ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 672, ISBN 978-80-7208-922-2.

²³⁵ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 14. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²³⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 671-672, ISBN 978-80-7208-922-2.

závažné nebo dokonce nepodstatné, lze považovat za pozitivní změnu. Důvod vydědění by měl vždy směřovat vůči takovému potomkovi, který svým jednáním směřuje jakýmkoliv způsobem, i třeba nepřímo, proti osobě zůstavitele. Důvodová zpráva uvádí, že zvrhlá povaha pachatele by se měla, ba dokonce musí posuzovat nejen z hlediska obecné morálky, ale zejména s ohledem na to, jakým způsobem se trestný čin nepominutelného dědice dotýká cti zůstavitele nebo cti jeho rodiny. Z tohoto důvodu může zůstavitel stěžít vydědit svého potomka za spáchání trestného činu, kterého se sám dopustil.²³⁷

Z pohledu procesního práva, zejména z pohledu řízení o pozůstalosti, bude výklad tohoto ustanovení a na něm postavené prohlášení o vydědění činit značné problémy. Důvod je zcela jasný, jak již bylo poznamenáno dříve, nelze se opřít o ustálený výklad soudu. Ačkoliv se domnívám, že současná právní úprava lépe vystihuje podstatu tohoto institutu, dojde zřejmě k nárůstu případů, kdy nebude soudní komisař schopen sám posoudit, zda k naplnění tohoto důvodu vydědění došlo či nikoli, a odkáže v souladu s ustanovením § 170 odst. 1 ZŘS toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou. Ocitáme se v období, kdy nám zákon ani soudy v mnoha případech neposkytují právní jistotu výsledku sporu, neboť obdobné věci prozatím rozhodovány nebyly a výklad textu zákona může být v některých případech značně rozdílný.

Prokazování první z uvedených podmínek se zdá býti jasné, a to předložením pravomocného rozsudku soudu a následně výpisem z rejstříku trestů. Může však nastat situace, kdy odsouzený potomek využije mimořádného opravného prostředku v rámci řízení, v němž byl odsouzen s tím, že v případě jeho úspěchu bude zproštěn obžaloby a tím dojde k zániku první podmínky vydědění z důvodu dle ustanovení § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ. Nebo také může odsouzený potomek po splnění zákonných požadavků požádat o zhlazení odsouzení, kdy se na pachatele hledí jako by nikdy odsouzen nebyl, a tím u této osoby též dojde k výmazu záznamu o odsouzení z rejstříku trestů. Situaci, která nastává v prvním případě, je nutné rozlišovat s ohledem na okamžik, kdy dojde ke zproštění obžaloby. Stane-li se tak před skončením řízení o pozůstalosti, nebude notář

---

²³⁷ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 672, ISBN 978-80-7208-922-2.

k vydědění přihlížet a potomek, který byl zproštěn obžaloby, se stane dědicem. Jinak tomu bude, pokud bude potomek zproštěn teprve poté, kdy dojde k pravomocnému skončení řízení o pozůstalosti. Z neprávem vyděděného dědice se stává dědic oprávněný s právem na vydání dědického podílu nebo povinného dílu od těch osob, které dědictví nabyly.

Oprávněnému dědici náleží zákonná ochrana. Nový občanský zákoník se odklonil od tříleté promlčecí lhůty oprávněného dědice na vydání dědictví (§ 150 ObčZ 1964 ve spojení s § 485 a násl. ObčZ 1964), jejíž počátek představoval den, kdy rozhodnutí o dědictví nabylo právní moci. Důvodová zpráva k ustanovení § 614 ObčZ uvádí, že se jednalo o právní vědou často kritizované ustanovení zákona, které se v evropském právním prostředí objevovalo jen výjimečně a svým obsahem bylo v rozporu se zásadou, podle které je vlastnické právo nepromlčitelné. Zákon vychází z toho, že osoba, které náleží dědické právo, je dědicem a ve vztahu k jeho dědickému podílu na pozůstalosti je nutné jej považovat za vlastníka. Z toho je dovozováno, že také právo oprávněného dědice je právem vlastnickým a jako takové je nepromlčitelné (§ 614 ObčZ).²³⁸ Z toho vyplývá, že smrtí zůstavitele přechází právo na vydání dědictví na pravého dědice. Stane-li se dědicem osoba, která se jím stát neměla, bude na ní nahlíženo jako na držitele. Zákon rozlišuje držbu na poctivou a držbu nepoctivou (ustanovení § 992 ObčZ). Bude-li nepravý dědic v poctivé držbě, dává mu zákon možnost vlastnické právo vydržet. V takovém případě má pravý dědic možnost domáhat se vydání dědictví pouze do doby, než dojde k vydržení vlastnického práva nepravým dědicem²³⁹. V opačném případě, tedy v případě, kdy je nepravý dědic nepoctivým držitelem, může pravý dědic požadovat vydání dědictví po nepravém dědictví kdykoliv (srov. s ustanovením § 1089 odst. 1 ObčZ).

Porovnáním současné právní úpravy sloužící k ochraně oprávněného dědice s předchozí právní úpravou opět zjistíme, že i v tomto případě došlo k významné změně. Občanský zákoník z roku 1964 oproti ObčZ přímo zakotvoval ve svém ustanovení § 485 a násl. institut ochrany oprávněného dědice.

---

²³⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 269, ISBN 978-80-7208-922-2.

²³⁹ Pozn. Vydržecí doba je upravena v ustanovení § 1089 a násl. ObčZ.

6.8.4 Nepominutelný dědic vede trvale nezřízený život

Jedná se důvod vydědění, u kterého nedošlo vyjma slovosledu k žádné změně oproti právní úpravě zakotvené v ustanovení § 469a odst. 1 písm. d) ObčZ 1964. Dnes je upraven v ustanovení § 1646 odst. 1 písm. d) ObčZ. Srovnáním s právní úpravou tohoto důvodu pro vydědění obsaženou v obecném zákoníku občanském zjistíme, že i ta byla velice podobná současné právní úpravě (§ 768 odst. 4 „vedl-li trvale život příčící se veřejné mravnosti“). Lze se tedy řídit výkladem ustanovení, které bylo aplikováno na předchozí právní úpravu, jakož i judikaturou soudů z předchozích let, ba dokonce judikaturou z období první republiky, kdy Nejvyšší soud dovodil, že způsob života vyděděného potomka, který se přičí podle všeobecných názorů dobrým mravům, aniž by jeho způsob života vyvolával opravdové veřejné pohoršení, je důvodem pro vydědění.²⁴⁰ Nejvyšší soud České republiky říká, že „za vedení nezřízeného života ve smyslu ustanovení § 469a odst. 1 písm. d) ObčZ 1964 lze označit takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy. O trvalé vedení nezřízeného života pak půjde v takových případech, kdy chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuálnosti (tedy nikoliv jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinou společností.“²⁴¹ Z této právní věty vyřčené Nejvyšším soudem je též zřejmé, že prvek dlouhodobosti a stabilnosti jednání potomka je vyžadován a není dostačující, pokud se potomek ojedinele zachová způsobem, který je společensky nepřipustný či který společnost nějakým způsobem pobuřuje.

---

²⁴⁰ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 15. Právní praxe. ISBN 9788074002663. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13.4.1929, sp. zn. Ry 1 921/28, [Vážný 8879].

²⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 66, ročník 2012.

Jak již bylo řečeno, ze shora uvedené judikatury soudu vyplývá, že obdobně jako v případě, kdy je nepominutelný dědic vyděděn z důvodu, že o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl, je i zde vyžadován prvek trvalosti takového chování potomka. Trvalost vedení nezřízeného života potomka lze považovat za jednu ze dvou podmínek pro naplnění tohoto důvodu vydědění.

Druhou podmínkou je, aby potomek vedl „nezřízený život“. Pro posouzení pojmu nezřízený život je možné použít jako hodnotící kritérium dobré mravy. Pojem „dobré mravy“ objasnil Ústavní soud, který stanovil, že: „*Dobré mravy*“ jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.²⁴² Chová-li se potomek dlouhodobě tak, že je na jeho chování společností nahlíženo jako na nemorální, vybočující z rámce jakési obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy, dojde k naplnění důvodu pro vydědění spočívajícím ve vedení trvale nezřízeného života potomka zůstavitele. Autoři komentáře k obecnému zákoníku občanskému uvádí, že vede-li potomek trvale nezřízený život, je posuzován podle obecných názorů, nikoli podle trestního zákoníku a dále uvádí, že postačí, pokud je chování potomka schopno obecné pohoršení vyvolat, neboť není třeba, aby k pohoršení skutečně došlo.²⁴³

Budeme-li hovořit o konkrétním jednání, které je způsobilé naplnit tento důvod vydědění, můžeme uvést například chorobnou závislost na požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látkách, gamblerství, obstarávání si finančních nebo jiných prostředků potřebných pro život způsobem, který se neslučuje se zákonem nebo jej obchází apod.²⁴⁴

Autoři dědického práva v praxi se domnívají, že není možné, aby zůstavitel, který sám vede nezřízený život, vydědil svého potomka pro takové chování, kterého se sám dopouští. Například tehdy, kdy chce zůstavitel vydědit svého syna s uvedením důvodu, že syn je těžký alkoholik, ačkoliv i sám zůstavitel

---

²⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 26.2.1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, [14/1998 USu.].

²⁴³ ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 440. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

²⁴⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 16. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

je alkoholikem. Tento závěr autoři odůvodňují tak, že je v souladu s ustanovením § 2 odst. 3 ObčZ, které říká, že „Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy“.²⁴⁵ S tímto závěrem se ztotožňuji, nicméně teprve praxe, resp. výklad soudů při aplikaci ustanovení § 2 odst. 3 ObčZ ve spojení s tímto případem ukáže, zda lze dojít k takovému závěru a konstatovat, že vydědění nebylo platné.

6.8.5 Nepominutelný dědic je nezpůsobilý dědit

Zákonodárci se při tvorbě ustanovení § 1646 odst. 2 ObčZ inspirovali právní úpravou obsaženou v obecném zákoníku občanském z roku 1811, a to konkrétně ustanovením § 770. Chce-li zůstavitel vydědit svého potomka z důvodu, že je dědicky nezpůsobilý, odkáže na tuto skutečnost.²⁴⁶ Zůstavitel může též v prohlášení o vydědění přímo určit některý z důvodů uvedených v ustanovení § 1481 ObčZ, pro který je jeho potomek nezpůsobilý dědit.²⁴⁷ Důvod zavedení možnosti vydědění potomka dědicky nezpůsobilého spočívá jak v respektování projevu vůle zůstavitele, tak ve vyloučení sporných případů, kdy není jisté, zda zůstavitel potomkovi dědicky nezpůsobilému jeho poklesek prominul či nikoli.²⁴⁸

Podle právní úpravy ObčZ 1964 se mohl dědicky nezpůsobilý potomek stát dědicem, pokud mu zůstavitel jeho čin, který nezpůsobilost zakládá, odpustil. Způsob, jakým zůstavitel mohl dědici odpustit, byl zcela ponechán na jeho vůli. Zůstavitel mohl dědici odpustit jak výslovně, tak i konkludentně. A právě v konkludentním způsobu odpuštění, například vyřčením z očí do očí, že mu odpouští nebo vlídným způsobem chování zůstavitele vůči dědici, tkvěl zásadní problém, neboť z takového jednání zůstavitele nebylo vždy odpuštění zcela

---

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 671-672, ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁴⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 362. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁴⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 671-672, ISBN 978-80-7208-922-2.

patrné, resp. jisté. Problém nastal ve chvíli, kdy zůstavitel zemřel a dědic tvrdil, že mu byly skutky zakládající jeho dědickou nezpůsobilost ze strany zůstavitele odpuštěny. Stal-li se vyděděný potomek dědicem či nikoliv záviselo na tom, zda byl potomek schopen zůstavitelovo odpuštění dostatečně prokázat.

Jednoznačně vyslovenou vůli zůstavitele o tom, že chce potomka vydědit pro jeho nezpůsobilost být dědicem, která z prohlášení o vydědění dědicky nezpůsobilého potomka jasně vyplývá, lze považovat za pozitivní přínos v právní úpravě institutu vydědění. Neztotožňuji se s argumentem, který byl vyřčen při tvorbě občanského zákoníku z roku 1937, a který vypuštění důvodu vydědění pro potomkovu nezpůsobilost dědit kdysi odůvodnil tak, že „možnost takového vydědění je příliš samozřejmá“.²⁴⁹

Martin Šešina vykládá ustanovení § 1646 odst. 2 ObčZ jednak „*tak, že chceli zůstavitel vydědit nezpůsobilého dědice, musí být pro to dán některý z důvodů, uvedený v odst. 1, nebo také tak, že důvody dědické nezpůsobilosti, uvedené v § 1481, jsou samy o sobě i důvody pro vydědění*“.²⁵⁰ Textace obecného zákoníku občanského se zdá být výstižnější, když říká: „*Vůbec může býti nepominutelnému dědici posledním pořizáním odňat povinný díl také pro takové činy, které činí dědice podle § 540-542 (pozn. důvody dědické nezpůsobilosti) nehodným dědického práva.*“²⁵¹

Uvede-li zůstavitel v prohlášení o vydědění některý z důvodů obsažených v ustanovení § 1481 ObčZ, bude na jisto dáno nejenom to, z jakého důvodu si zůstavitel přeje, aby se jeho potomek nestal dědicem jeho majetku, ale také skutečnost, že mu zůstavitel tento jeho čin neodpustil.²⁵² Nově občanský zákoník zůstaviteli, který chce potomkovi jeho činy odpustit, ukládá povinnost odpustit nezpůsobilému dědici výslovně. Je zapotřebí mít také na paměti, že se jedná o jeden z důvodů pro vydědění potomka, a proto odvolání projevu vůle

---

²⁴⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 671-672, ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁵⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 362. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁵¹ ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 437. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

²⁵² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 362. ISBN 978-80-7478-369-2.

(prohlášení o vydědění) zůstavitele musí splňovat zákonem stanovené náležitosti. Změní-li zůstavitel svoji poslední vůli a bude-li chtít, aby se jinak dědicky nezpůsobilý potomek stal jeho dědicem, bude nutné, aby jednak zrušil svoje prohlášení o vydědění a současně aby výslovně svému potomkovi jeho činy odpustil. Otázkou je, zda by písemně projevené odpuštění dědici za činy zakládající jeho dědickou nezpůsobilost představovala též listina, ve které zůstavitel odvolává své prohlášení o vydědění. Domnívám se, že ano, ale pouze za situace, kdy bude obsahovat veškeré náležitosti, které zákon pro prohlášení o vydědění (resp. prohlášení o odvolání) stanoví. I kdyby však na tuto listinu nebylo pohlíženo jako na prohlášení o odvolání vydědění zůstavitele, nebyl by dědic z důvodu odpouštění dědicky nezpůsobilý a nebyla by tedy ani naplněna podmínka pro platné vydědění.

Vzhledem k tomu, že tento důvod vydědění obsahuje jak institut vydědění jako takový, tak i institut dědické nezpůsobilosti, je nezbytné vymezit, jaké účinky bude tento důvod vydědění mít. Existuje zásadní rozdíl mezi následky vydědění a následky dědické nezpůsobilosti na postavení potomků vyděděných či dědicky nezpůsobilých dědiců. O následcích vydědění bude blíže pojednáno v kapitole 6.12, nicméně pro názorné srovnání účinků obou institutů se jim věnuji již v této kapitole.

V případě vydědění má zůstavitel možnost do jisté míry ovlivnit, zda se potomci vyděděného stanou jeho dědici namísto jejich vyděděného předka. Zákon říká, že pokud zůstavitele přežije vyděděný potomek, nebudou dědit ani jeho potomci, pokud zůstavitel nestanoví, že tito budou po zůstaviteli dědit. Avšak pokud se vyděděný potomek smrti zůstavitele nedožije, stávají se potomci předemřelého vyděděného potomka dědici zůstavitele, nebyli-li z dědického práva samostatně vyloučeni (srov. § 1646 odst. 3 ObčZ). Samostatným vyloučením je v zákoně míněno to, že každý jednotlivý potomek vyděděného dědice by musel naplňovat některý ze zákonných důvodů pro vydědění.²⁵³ Zůstavitel může dále například určit, že v případě, kdy vyděděný potomek přežije zůstavitele, budou dědit všichni potomci vyděděného dědice nebo že dědit bude pouze některý z nich a že na ostatní z nich se vztahují účinky vydědění jejich předka. Jinak tomu je v případě, kdy se dědic nestane dědicem z důvodu jeho dědické nezpůsobilosti.

---

²⁵³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 16-17. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

Potomek dědicky nezpůsobilého dědice nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený přežije zůstavitele (srov. § 1483 ObčZ).²⁵⁴ Zůstavitel tak nemá možnost žádným způsobem ovlivnit, zda se potomci dědicky nezpůsobilého dědice stanou jeho zákonnými dědici či nikoliv.

V případě vydědění s uvedením důvodu dle ustanovení § 1646 odst. 2 ObčZ stojí vedle sebe institut dědické nezpůsobilosti a institut vydědění s následky uvedenými shora. Na potomka, kterému bude odejmuto právo na povinný díl z vůle zůstavitele, tedy prohlášením o vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti, bude nahlíženo jako na vyděděného, a to včetně veškerých následků s vyděděním spojených, zejména ohledně nástupnictví dle ustanovení § 1646 odst. 3 ObčZ, ale zároveň mu zanikne jeho dědické právo z důvodu dědické nezpůsobilosti.

6.8.6 Nepominutelný dědic je zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl

Zavedení důvodu vydědění upraveného v ustanovení § 1647 ObčZ je významnou změnou institutu vydědění v naší právní úpravě. Došlo k rozšíření zákonem stanovených důvodů pro vydědění nepominutelného dědice. Hlavním účelem tohoto ustanovení je ochrana majetku zůstavitele, který by měl v budoucnosti připadnout potomkům nepominutelného dědice (zejména vnoučatům zůstavitele), před takovým jednáním nepominutelného dědice, které by mohlo mít za následek, že na jeho potomky z tohoto majetku nezbyde ani to, co by odpovídalo jejich povinnému dílu. Jedná se o jediný důvod vydědění, který nelze vztáhnout na potomky vyděděného nepominutelného dědice, neboť by to bylo v rozporu s účelem tohoto ustanovení zákona. Tento důvod vydědění je označován jako „*exhereditio bona mente facta*“.²⁵⁵

Ve své podstatě se jedná o dva nové důvody vydědění. Jedním důvodem je skutečnost, že nepominutelný dědic je zadlužený a druhým je, že je marnotratný. Aby však jedna z těchto skutečností zavedla pro zůstavitele důvod pro vydědění

---

²⁵⁴ To neplatí v případě stanoveném v § 1482 odst. 1. ObčZ.

²⁵⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 671-672, ISBN 978-80-7208-922-2.

potomka, musí současně dojít ke splnění druhé podmínky, kterou je důvodná obava, že se pro potomky zůstavitelova potomka nezachová ani povinný díl. Otázka splnění obou zákonných předpokladů pro platné vydědění bude vždy na uvážení zůstavitele s tím, že není podstatné, zda k naplnění dojde v okamžiku sepsu prohlášení o vydědění nebo později, resp. v okamžiku úmrtí zůstavitele. V případě, že zůstavitel chce potomka z těchto důvodů platně vydědit, je podstatné, aby z počínání nepominutelného dědice bylo zjevné, že i po úmrtí zůstavitele bude potomek pokračovat v zadlužování se nebo vedení marnotratného života, čímž by přišel i o svůj povinný díl po zůstaviteli a ten by svým počínáním nezanechal ani svým vlastním potomkům.²⁵⁶

Každý případ se bude muset posuzovat subjektivně s ohledem na rodinné a majetkové poměry vyděděného potomka, neboť měřítko marnotratnosti bude u každého jiné. Obdobně bude dluh v určité výši pro jednoho a pro druhého představovat jiný poměr vůči jejich majetku. Například dlužná částka, která je pro jednoho likvidační, nemusí být pro druhého ničím výjimečným.

Z ustanovení § 1648 ObčZ vyplývá, že zůstavitel nemusí ve svém prohlášení o vydědění nutně uvést důvod vydědění. Otázkou však je, zda se toto ustanovení vztahuje i na tento důvod vydědění. Přikláním se k názoru, že také v tomto případě je na vůli zůstavitele, zda důvod, proč svého potomka chce vydědit, uvede či nikoli. Nicméně, tento důvod vydědění by měl být zřejmý z dalšího jednání zůstavitele, resp. zákon stanoví, že zůstavitel může potomka z důvodu jeho marnotratnosti nebo zadluženosti vydědit, avšak pouze pokud současně jeho povinný díl zůstaví dětem tohoto nepominutelného dědice, není-li jich, jejich potomkům (§ 1647 věta druhá ObčZ). To znamená, bude-li existovat současně prohlášení o vydědění potomka zůstavitele a jiné pořízení pro případ smrti, na základě kterého se má stát určitá část zůstavitelova majetku, která by jinak jako povinný díl náležela vyděděnému potomku, majetkem dětí vyděděného, bude se s velkou pravděpodobností jednat o tento důvod vydědění, resp. jeden z těchto dvou důvodů vydědění. Z praktického hlediska však lze konstatovat, že varianta, kdy zůstavitel důvod vydědění uvede, je z mnoha, dříve již zmíněných důvodů, vhodnější. Pro otázku, kdo z putativních dědiců zůstavitele bude obtěžkán

---

²⁵⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 365. ISBN 978-80-7478-369-2.

povinností unést důkazní břemeno v případě sporu o dědické právo, bude rozhodující, zda zůstavitel důvod uvede či nikoli. Uvede-li zůstavitel v prohlášení o vydědění důvod, pro který potomka vyděd'uje, bude muset unést důkazní břemeno vyděděný potomek (§ 1673 odst. 2 věta první). Opačně tomu bude v případě, kdy zůstavitel v prohlášení o vydědění důvod vydědění neuvede. V tom případě jej bude muset prokazovat (§ 1673 odst. 2 věta druhá) ten, kdo se má stát dědicem, ať už ze zákona či ze závěti. K tomu je nutno dodat, že účastníkem takového sporného řízení pak budou také potomci vyděděného, kterým zůstavitel zanechal povinný díl, neboť ten jim bude zachován pouze tehdy, pokud vyděděný nebude ve sporu úspěšný.²⁵⁷

Věřím, že není úmyslem zůstavitele vystavovat své dědice a potomky vyděděného dědice situaci, kdy se z pohledu procesního práva ocitají ve slabším postavení ve vztahu k tomu, koho si přeje zůstavitel vydědit. Proto by měl zůstavitel svůj důvod vydědění nepominutelného dědice uvést vždy.

Nyní ke způsobu zůstavení povinného dílu dětem vyděděného dědice zůstavitele. Zůstavitel může povinný díl vyděděného jeho potomkům zůstavit dvěma způsoby, a to prostým určením, že jim z pozůstalosti náleží povinný díl vyděděného potomka, nebo způsobem uvedeným v ustanovení § 1644 ObčZ. Zůstavitel tedy může zůstavit tento povinný díl buď v podobě dědického podílu (např. určením zlomku či procentem z celé pozůstalosti, nebo konkrétní věci patřící do pozůstalosti), nebo odkazem, který však nesmí být jakkoliv zatížen.²⁵⁸ Zůstavitel může, ale nemusí vyjmenovat všechny potomky, kterým má být povinný díl vyděděného zůstaven. Dostačující bude stanovení, že všem potomkům vyděděného dědice má být vyplacen podíl na povinném dílu v penězích. Zůstaviteli nebrání nic v tom, aby potomkům vyděděného dědice zanechal více, než činí povinný díl vyděděného. Přenechá-li zůstavitel potomkovi vyděděného odkazem konkrétní věc, jejíž hodnota přesahuje hodnotu povinného dílu jeho předka a současně učiní nařízení (ke kterému se dle věty první § 1644 odst. 2 ObčZ nepřihlíží, neboť povinný díl nemůže zůstavitel nařízením omezit), bude zůstavitelovo nařízení zasahovat pouze tu část nebo hodnotovou část odkázaného majetku, která

---

²⁵⁷ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 365-366. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁵⁸ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 365. ISBN 978-80-7478-369-2.

převyšuje hodnotu povinného dílu vyděděného potomka. V případě, kdy z povahy věci nebude možné, aby se zůstavitelovo nařízení nevztahovalo alespoň na tuto část, budou ji muset zůstavitelovi dědici, případně také odkazovníci, v souladu s ustanovením § 1653 ObčZ poměrně vyrovnat. Důležité je poznamenat, že potomci vyděděného dědice, stejně jako on sám, nemají právo na podíl z pozůstalosti, pokud zůstavitel neurčí jinak. Mají nárok pouze na povinný díl, který bude buď vyčíslen v penězích nebo se dle ustanovení § 1654 odst. 2 ObčZ mohou dohodnout jinak, nebo se mohou dohodnout dle ustanovení § 1657 ObčZ na odbytém.²⁵⁹ Způsob výpočtu povinného dílu vyděděného se řídí ustanovením § 1643 odst. 2 ObčZ.

Ze zákonné povinnosti zůstavit povinný díl vyděděného potomka jeho dětem a nejsou-li, pak jejich potomkům, vyplývá, že je-li potomek, kterého chce zůstavitel platně vydědit, bezdětný nebo všichni jeho děti, případně jejich potomci zemřeli, nelze nepominutelného dědice z tohoto důvodu vydědit.²⁶⁰

Postup při určení dětí vyděděného potomka, případně jejich potomků, se bude řídit ustanovením o první třídě dědiců, tedy dle ustanovení § 1635 ObčZ s tím, že z tohoto ustanovení vyplývá, že nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti. Autoři komentáře občanského zákoníku uvádí, že „*totéž platí o vzdálenějších potomcích téhož předka*“.²⁶¹ Existence potomků vyděděného dědice se posoudí k okamžiku dědického nápadu, tzn. k datu úmrtí zůstavitele. Pozůstalostní soud bude též přihlížet k ustanovení § 25 ObčZ, které říká, že na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud se narodí živé.²⁶²

Bude-li mít vyděděný potomek více dětí, kterým má jeho povinný díl připadnout, budou podíly těchto dětí na povinném dílu stejně velké. V případě, že by některé z dětí vyděděného potomka nenabylo svůj podíl (např. zemřelo), přirostl by jeho podíl ostatním dětem. Existují shora uvedené výjimky, kdy dítě vyděděného potomka svůj podíl nenabyde. Pokud se některé z dětí vyděděného

---

²⁵⁹ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 368-369. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁶⁰SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 17. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁶¹ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 367. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁶²SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 17. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

potomka zřeklo svého dědického práva po zůstaviteli, nenabyde podíl na pozůstalosti, který by mu na místo jeho vyděděného předka jinak připadl. Dále nepřipadne tento podíl potomkovi, který je nezpůsobilým dědicem nebo který byl zůstavitelem vyděděn obdobně jako jeho předek.²⁶³

Zákonem stanovenou povinnost, kdy zůstavitel musí odkázat povinný díl vyděděného potomka jeho potomkům, aby mohl svého potomka s uvedením důvodu dle ustanovení § 1647 ObčZ vydědit, lze považovat za omezení testovací svobody zůstavitele, neboť má předem stanoveno, že alespoň část jeho majetku odpovídající povinnému dílu vyděděného potomka musí zůstavit zákonem stanoveným osobám.²⁶⁴

Výkladově velice problematický pojem uvedený v ustanovení § 1647 ObčZ je „zadlužený dědic“. Autoři komentáře občanského zákoníku se domnívají, že doslovné znění zákona nasvědčuje tomu, že pro posouzení platného vydědění nebude rozhodující, za jakých okolností se nepominutelný dědic zadlužil, ale objektivní fakt značného zadlužení dědice.²⁶⁵ Zákonodárci použili slovo „zadlužený“, z čehož lze vyvodit, že u tohoto důvodu vydědění není vyžadováno, aby byl nepominutelný dědic „předlužen“²⁶⁶. Také v tomto případě však budeme muset vyčkat, k čemu se výkladová a rozhodovací praxe soudů přikloní.

Jak již bylo řečeno, bude také nutné přihlížet k poměru dluhů a majetku nepominutelného dědice a k jeho platební morálce. Bude-li zadlužený potomek řádně splácen své dluhy a se zřetelem k okolnostem případu bude možné očekávat, že povinný díl pro své potomky v nějaké formě zachová, nedojde zřejmě k naplnění podmínky pro platné vydědění. Na druhou stranu je otázkou, zda nebude hodnotícím kritériem skutečnost, do jaké výše bude vyděděný potomek zadlužen v okamžiku smrti.

Autoři komentáře občanského zákoníku obecně uvádí, že pokud existoval důvod vydědění v době pořízení listiny o vydědění, bude nepominutelný dědic

---

²⁶³ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 367. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁶⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 17. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁶⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 366. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁶⁶ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 422. ISBN 978-80-7400-570-1.

vyděděn platně i tehdy, kdy důvod vydědění později odpadl.²⁶⁷ Zůstavitel by poté, kdy by nastala skutečnost, že se jeho potomek již nechová takovým způsobem, že by hrozilo nebezpečí nezachování povinného dílu pro jeho potomky, musel odvolat své prohlášení o vydědění, neboť by i tak byl jeho nepominutelný dědic platně vyděděn. Jak autoři komentáře občanského zákoníku, tak i já jsme toho názoru, že platné vydědění potomka by se mělo posuzovat ke dni úmrtí zůstavitele. Jinými slovy, bude-li potomek značně zadlužen, ať zaviněně či nezaviněně, v okamžiku smrti zůstavitele, bude vyděděn platně.²⁶⁸ Naopak, splatí-li do okamžiku smrti zůstavitele své dluhy, stane se dědicem a prohlášení o vydědění bude neplatné. Zda by musel své dluhy splatit zcela, je otázkou. Domnívám se, že bude-li mít dědic dluhy ve výši, díky které by s velkou pravděpodobností nehrozilo, že nezachová povinný díl pro své potomky, jednalo by se o vydědění neplatné. Opět lze pouze konstatovat, že záleží na posouzení a právním výkladu soudů.

Marnotratné chování nepominutelného dědice nemusí nutně znamenat, že by si dědic počínal způsobem, který by vedl ke ztrátě jeho majetku nebo zadlužení. Za marnotratnost lze dle autorů komentáře občanského zákoníku považovat například závislost na požívání alkoholu nebo psychotropních látkách, gamblerství, bezhlavé až chorobné nakupování věcí v takovém rozsahu, které je značně nad rámec potřeb dědice a jeho rodiny. Dále můžeme marnotratnost spatřovat v takzvaném „žití nad poměry“, kdy dědic žije životem, který neodpovídá jeho příjmům ani jeho majetku a na takový život si musí půjčovat peníze. Všechny tyto a obdobné, dalo by se říci závislosti, podstatným způsobem zatěžují rozpočet nepominutelného dědice nebo jeho majetek fakticky ohrožují v tom smyslu, že o něj může velice snadno a rychle přijít, čímž dochází k naplnění podmínky vydědění, tedy že existuje obava, že pro své potomky nezachová povinný díl. Také v tomto případě bude velice důležité posuzovat případ od případu subjektivně,

---

²⁶⁷ ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 442. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

²⁶⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 366. ISBN 978-80-7478-369-2.

s ohledem na osobu vyděděného potomka, zejména tedy na jeho majetkové a sociální poměry.²⁶⁹

Zákon nám ponechal prostor pro výklad ustanovení § 1647 ObčZ v případě, kdy zůstavitel ve svém prohlášení o vydědění nebo jinou formou nezůstává povinný díl vyděděného potomka jeho dětem, případně jejich potomkům. Při posouzení platnosti takového vydědění bude irelevantní, zda tak zůstavitel učinil úmyslně nebo pouze tuto skutečnost opomenul. Vzhledem k tomu, že se jedná o jednu z podmínek pro platné vydědění s uvedením tohoto důvodu (dalšími je zadluženost nebo marnotratnost dědice a reálná obava, že jeho povinný díl nebude zachován pro jeho děti), nelze jinak, než se přiklonit k názoru autorů občanského zákoníku, že takovéto vydědění nebude platné. Následkem neplatného vydědění je právo vydědovaného, v tomto případě spíše opomenutého potomka, na jeho povinný díl v souladu s ustanovením § 1650 ObčZ a jak říká věta druhá tohoto ustanovení „*byli zkráceni na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění*“²⁷⁰.

6.9 Forma prohlášení o vydědění

Zákon stanoví, že prohlášení o vydědění může zůstavitel učinit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť (§ 1649 odst. 1). K popsání formy prohlášení o vydědění je tedy nutné vrátit se o několik paragrafů občanského zákoníku zpět, a to konkrétně do pododdílu 2, ustanovení § 1532 až 1550 ObčZ.

Stejně formální náležitosti, které zákon stanoví pro závěť a prohlášení o vydědění, platí také pro dovětek, listinu o odvolání závěti, odvolání dovětku či listinu o odvolání a změnu prohlášení o vydědění.

Písemná forma prohlášení o vydědění je zákonem vyžadována, nicméně existuje i výjimka, kdy lze tento úkon učinit i ústně. Taková forma prohlášení o vydědění se nazývá „s úlevami“ a je poměrně rozsáhle popsána v ustanoveních § 1542 až 1549 ObčZ.

---

²⁶⁹ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 367. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁷⁰ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 368. ISBN 978-80-7478-369-2.

Stejně jako před účinností nového občanského zákoníku, tedy před 1.1.2014, existují i dnes tyto formy prohlášení o vydědění:

- a) prohlášení o vydědění napsané vlastní rukou zůstavitele (holografické);
- b) prohlášení o vydědění sepsané jinak než vlastní rukou zůstavitele (alografické);
- c) prohlášení o vydědění ve formě notářského zápisu;

Nově existuje i prohlášení o vydědění s úlevami, s tím, že pouze tato forma prohlášení o vydědění nevyžaduje písemnou formu.

Formy, ve kterých lze prohlášení o vydědění sepsat, lze dělit též na:

- a) prohlášení o vydědění sepsané ve formě soukromé listiny – do této kategorie patří pořízení pro případ smrti sepsané vlastní rukou zůstavitele (holografické) a sepsané jinak než vlastní rukou zůstavitele (alografické) a
- b) prohlášení o vydědění sepsané ve formě veřejné listiny neboli ve formě notářského zápisu.

6.9.1 Prohlášení o vydědění sepsané ve formě soukromé listiny

Prohlášení o vydědění ve formě soukromé listiny má zákonem stanovené povinné náležitosti, kterými jsou:

- vlastnoruční podpis zůstavitele,
- den, měsíc a rok sepsání.

Napíše-li zůstavitel celé prohlášení o vydědění vlastní rukou a vlastní rukou jej také podepíše, bude se jednat holografní neboli vlastní rukou sepsané pořízení pro případ smrti (§ 1533 ObčZ).

Nechce-li nebo nemůže-li zůstavitel prohlášení o vydědění sepsat vlastní rukou, musí jej alespoň vlastní rukou podepsat a před současně přítomnými svědky výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho vůli (§ 1534 ObčZ).

V praxi mohou nastat situace, kdy zůstavitel nemůže listinu opatřit vlastnoručním podpisem, ať už z důvodu dočasného (např. úraz) nebo z důvodu trvalého (např. vrozená vada). Důvod, který takovou neschopnost zůstavitele

zapříčiní, je irelevantní.²⁷¹ Je-li zůstavitel neschopen opatřit své prohlášení o vydědění vlastnoručním podpisem, aplikuje se ustanovení § 1536 odst. 2 ve spojení s ustanovením § 563 odst. 1 věta druhá ObčZ, které říká: „*Listinu podepíše i zůstavitel; nemůže-li psát, použije se § 563 obdobně.*“ „*Není-li s to se podepsat, učiní namísto podpisu před alespoň dvěma svědky na listině rukou nebo jinak vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připíše jméno jednajícího.*“ Autoři komentáře k tomuto ustanovení zákona konstatují, že pojem „znamení“ bude možné vykládat poměrně extenzivně s tím, že takovým znamením bude moci být zřejmě jakýkoliv projev jednající osoby, který bude možno na listinu zachytit (např. otisk prstu, křížek apod.). Je však otázkou rozhodovací praxe soudů, jak bude pojem znamení vykládán a co bude za znamení považováno. Dostatečnou kontrolou právního jednání zůstavitele by měla být přítomnost minimálně dvou svědků, kdy jeden z nich má povinnost připojit jméno zůstavitele k jeho znamení.²⁷²

Zákon dále počítá se situací, kdy zůstavitel není ani schopen číst a psát (např. je nevidomý), nicméně disponuje takovou rozumovou složkou, která mu umožňuje chápat smysl svého jednání (není omezen ve způsobilosti) a současně je schopen seznámit se s obsahem právního jednání pomocí přístrojů či speciálních pomůcek nebo prostřednictvím jiné osoby, kterou si zvolí. Za těchto okolností je zůstavitel schopen, ne však vlastní rukou a za současné přítomnosti dvou svědků, sepsat prohlášení o vydědění. Nelze-li postupovat tímto způsobem, nezbývá zůstaviteli nic jiného, než v souladu s ustanovením § 563 odst. 3 ObčZ sepsat požadovanou listinu ve formě notářského zápisu.

6.9.1.1 Datum na prohlášení o vydědění

Formální náležitostí, kterou by listina měla být opatřena, je den, měsíc a rok, kdy byla pořízena. S přijetím nového občanského zákoníku došlo ke zmírnění požadavků na tuto náležitost, jejíž absence dříve způsobovala neplatnost celé

---

²⁷¹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 60. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁷² LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 2029-2030. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

listiny. Oproti ObčZ 1964, který vyžadoval uvedení konkrétního data (např. 30. ledna 2005), postačí dle současné právní úpravy (§ 1494 ObčZ), je-li z prohlášení o vydědění zřejmé, ve který den, měsíc a rok byl prohlášení sepsáno. Datum sepsání listiny by mohlo být uvedeno například takto: „v den mých šedesátých narozenin“ nebo „na velikonoční pondělí roku 2014“ apod. Zákon počítá také se situací, kdy konkrétní datum pořízení listiny není uvedeno vůbec, ani není z listiny zřejmé, a stanoví:

„Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná.“ (§ 1494 odst. 1 věta druhá ObčZ). Z tohoto ustanovení lze a contrario vyvodit, že absence konkrétního data nebo údaje, ze kterého lze datum pořízení určit, nezpůsobí neplatnost listiny, pokud jsou současně splněny tyto podmínky:

- zůstavitel pořídil pouze jedno prohlášení o vydědění,
- zůstavitel pořídil prohlášení o vydědění více, přičemž tyto si vzájemně neodporují (jsou schopny vedle sebe obstát) nebo
- právní účinky prohlášení o vydědění nezávisí na určení doby jeho pořízení.

Výčet možných situací tímto samozřejmě zdaleka nekončí. V praxi se můžeme dále setkat s tím, že zůstavitel sepíše více pořízení pro případ smrti, nicméně neuvede konkrétní datum sepsání listiny a datum nebude z listiny ani zřejmé, neboť zůstavitel na listině uvede např. pouze měsíc a rok sepsání (v září roku 2014), přičemž je nepodstatné, z jakého důvodu tak učinil. Při posouzení platnosti takového prohlášení o vydědění bude podstatné, zda i přes to, že z něj nelze přesně určit datum sepsání, lze určit, v jakém pořadí byly listiny sepsány. Taková pořízení pro případ smrti budou platná, i když si jinak odporují.²⁷³

6.9.2 Holografní prohlášení o vydědění

Jak již bylo řečeno shora, jedná se o listinu, která musí být celá sepsaná

---

²⁷³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 61. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

vlastní rukou zůstavitele a jím též podepsaná. Jedná se o dvě náležitosti, bez nichž je prohlášení o vydědění absolutně neplatné. Někdo by si mohl pojem „vlastní rukou“ vyložit, vyjma ručně psaného textu, též listinu napsanou vlastníma rukama na stroji či počítači, nicméně takto sepsaná listina není považována za listinu holografní, nýbrž alografní.²⁷⁴

Nezáleží na typu písma, který zůstavitel při sepisování listiny zvolí (tzv. psace či tiskace), ale relevantní vždy bude, zda bude rukopis zůstavitele pro jinou osobu čitelný. Sepíše-li zůstavitel listinu takovým rukopisem, že bude absolutně nečitelná, bude nikoli pro formu, ale pro nečitelnost neplatná a nelze k ní v rámci řízení o pozůstalosti přihlížet.²⁷⁵

Další nezbytností pro platnost listiny je, aby z jejího obsahu bylo zřejmé, o jakou listinu se jedná (závět, prohlášení o vydědění, odvolání závěti, apod.). Není tedy nutné, aby byla listina jako např. prohlášení o vydědění výslovně označena či nadepsána, neboť právní jednání se posuzuje podle svého obsahu (§ 555 ObčZ).²⁷⁶

Jaký nosič pro své pořízení pro případ smrti zůstavitel zvolí je čistě na jeho uvážení. Zákon nestanoví, co takovým nosičem může být. Zůstavitel by si však při volbě nosiče měl být vědom toho, že pokud má být s majetkem, který v okamžiku své smrti zanechá, naloženo dle jeho vůle, mělo by se jednat o nosič a způsob psaní, u kterého nehrozí brzké poškození, ztracení, smazání apod. Příkladem nevhodně sepsaného prohlášení o vydědění by mohlo být prohlášení o vydědění sepsané na asfaltovou silnici křídou. Samozřejmě že nejčastěji používaným nosičem je list papíru.

U listiny sepsané vlastní rukou zůstavitele hrozí nebezpečí ztráty, zničení, přehlédnutí či jiné znemožnění, v jehož důsledku by k takové listině nemohlo být v rámci řízení o pozůstalosti přihlíženo. Zůstavitel by proto měl listinu, na které zaznamená své prohlášení o vydědění, vhodným způsobem uložit. Chce-li mít zůstavitel jistotu, že jeho prohlášení o vydědění bude v okamžiku jeho smrti v původní podobě nalezeno, má možnost jej uložit u kteréhokoliv notáře,

---

²⁷⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 126. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁷⁵ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 62. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁷⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 126. ISBN 978-80-7478-369-2.

který ji zapíše do evidence právních jednání pro případ smrti. Notář, který bude ustanoven soudem k projednání pozůstalosti po tomto zůstaviteli, lustrací v evidenci právních jednání pro případ smrti listinu nalezne a požádá notáře, u kterého je uložena, o zjištění jejího stavu a obsahu (§ 142 ZŘS).

Praxe se často potýká s problematikou vlastnoručního podpisu zůstavitele na listině. Pro pochopení této problematiky je nutné objasnit, co je a není podpisem. Jak uvádí autoři Dědického práva v praxi „*Podpis je nejčastěji definován jako ruční vypsání jména a příjmení osoby, která podpis činí.*“. S touto definicí se však nelze spokojit, neboť požadavek vypisování jména a příjmení by byl příliš formalistický. Na druhou stranu těžko vypustit formality spojené s podpisem zůstavitele zcela. A v tom tkví problém, co lze za podpis ještě považovat a co už ne. Podpis člověka je, ač se to možná na první pohled nezdá, velice osobitý prvek, který odráží nejenom osobnostní rysy člověka, ale i jeho zdravotní stav, duševní zralost, a jiné psychologické vlastnosti osobnosti. Podpis se narůstajícím věkem postupně formuje a mění. Osoba, která listinu stvrzuje svým podpisem, jistě nemá v úmyslu se podepsat tak, aby byl její podpis snadno napodobitelný. Podpisy jsou často nečitelné. Je vhodné pisateli doporučit, aby na prohlášení o vydědění nebo obdobné listině tedy vypsál své jméno i příjmení.²⁷⁷

6.9.3 Alografní prohlášení o vydědění

Jedná se o listinu, jež není sepsaná vlastní rukou zůstavitele a současně nejde o veřejnou listinu sepsanou notářem.

S ohledem na povinné formality, se kterými je tento typ listiny spojen, se jedná o složitější formu, kde často hrozí riziko neplatnosti listiny z důvodu absence některé z podstatných náležitostí.

Obvykle tuto formu prohlášení o vydědění volí zůstavitel, kterému činí problémy psát vlastní rukou nebo takovou možnost nemá vůbec (např. díky fyzickému postižení). Zůstavitel tedy listinu sepíše buď sám na psacím stroji

---

²⁷⁷ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 63. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

či počítači, jinou osobou, která píše dle diktátu zůstavitele nebo obdobným způsobem. V tomto případě budeme hovořit o obecném alografním prohlášení o vydědění. Je-li zůstavitel nevidomý a požádá o sepis jinou osobu, půjde o speciální alografní prohlášení o vydědění.

6.9.3.1 Obecné alografní prohlášení o vydědění

Občanský zákoník přejal právní úpravu obecné alografní listiny z ustanovení § 476b ObčZ 1964, přičemž toto ustanovení nedoznalo žádných změn. I nadále je pro pořízení platné obecné alografní listiny zapotřebí splnit tři podmínky, jimiž jsou:

- sepsání prohlášení o vydědění jiným způsobem, než vlastní rukou, nikoli však notářským zápisem,
- vlastnoruční podepsání listiny,
- prohlášení zůstavitele před dvěma současně přítomnými svědky, že listina obsahuje jeho poslední vůli (§1534 ObčZ).

Jak již bylo řečeno, u tohoto typu prohlášení o vydědění zákon vyžaduje pouze to, aby nebylo sepsáno vlastní rukou zůstavitele, přičemž již nespecifikuje, kdo a jakým způsobem tedy prohlášení o vydědění může sepsat. Nezáleží na tom, jestli zůstavitel sepíše tuto listinu na počítači či psacím stroji nebo zda požádá o sepsání jinou osobu, které text nadiktuje. Pro platnost prohlášení o vydědění též není relevantní, zda osoba, která dle zůstavitelova diktátu listinu sepisuje, je osoba zůstaviteli blízká či je dokonce osobou, o které zůstavitel v prohlášení o vydědění pojednává. Budeme-li hovořit o prohlášení o vydědění, asi těžko nastane v reálném životě situace, kdy by osoba, kterou zůstavitel v sepisovaném prohlášení vyděďuje, byla současně pisatelem této listiny. Nicméně to nemění nic na věci, že je nepodstatné, kdo je pisatelem listiny, neboť zůstavitel si obsah listiny přečte a následně před dvěma současně přítomnými svědky výslovně prohlásí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.²⁷⁸

---

²⁷⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 78. ISBN 978-80-7380-292-9.

Zákon nestanoví, že obecná alografní závěť musí být sepsána za přítomnosti svědků, z čehož lze vyvodit, že zůstavitel může listinu pořídit kdykoliv. Zůstavitel si však musí být vědom tohoto, že teprve jeho výslovným prohlášením o souladu obsahu listiny a jeho vůle před dvěma svědky současně přítomnými a následným podpisem těchto svědků na listině nabývá listina platnosti.²⁷⁹

6.9.3.2 Speciální alografní prohlášení o vydědění

Speciální alografní prohlášení o vydědění vycházející z ustanovení § 476d odst. 3, 4 a 5 ObčZ 1964 je dnes upraveno v ustanoveních § 1535 až § 1536 ObčZ. S výjimkou pojmových změn stejně jako u předchozí formy nedošlo k žádným zásadním změnám těchto ustanovení.

Tato forma prohlášení o vydědění připadá v úvahu pro zůstavitele, který je nevidomý nebo je osobou se smyslovým postižením, přičemž nemůže číst nebo psát, a který zároveň nechce z nějakého důvodu sepsat prohlášení o vydědění ve formě notářského zápisu. Stejně tak může být obecné alografní prohlášení o vydědění sepsáno jakýmkoliv způsobem s výjimkou vlastní ruky zůstavitele, což je s ohledem k indispozicím zůstavitele vyloučené. Rozdíl spočívá v tom, že svědci musí, stejně jako zůstavitel, ovládat jazyk nebo způsob dorozumívání, kterým je listina sepsána, tlumočena.²⁸⁰

S ohledem na ustanovení § 1535 odst. 1 a odst. 2 ObčZ je zřejmé, že speciální alografní prohlášení o vydědění lze dále členit do dvou podskupin, a to:

- zůstavitel je nevidomý a
- zůstavitel je osobou se smyslovým postižením a nemůže číst nebo psát.

V případě, kdy je zůstavitel nevidomý, stanoví zákon požadavek, aby listina, která obsahuje jeho vůli, byla nahlas přečtena, a to svědkem, který nebyl pisatelem prohlášení o vydědění. Zůstavitel poté před všemi třemi svědky současně přítomnými potvrdí, že se jedná o jeho poslední vůli. Zásadní rozdíl od obecné

---

²⁷⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 80. ISBN 978-80-7380-292-9.

²⁸⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 82. ISBN 978-80-7380-292-9.

alografní listiny spočívá v tom, že v okamžiku, kdy zůstavitel pořizuje své prohlášení o vydědění, musí být přítomni všichni tři svědci, nestačí tedy pouhé následné prohlášení zůstavitele o tom, že listina jeho poslední vůli obsahuje (§ 1535 odst. 1 ObčZ).

Jinak je tomu u zůstavitele, který je osobou se smyslovým postižením a nemůže zároveň číst a psát. Zůstavitel musí své prohlášení o vydědění projevít před třemi současně přítomnými svědky stejně jako u předchozího případu s tím rozdílem, že obsah listiny není nahlas čten, ale je tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel sám zvolí, a to svědkem, který nebyl pisatelem prohlášení o vydědění. Dalším požadavkem, který u tohoto typu prohlášení o vydědění zákon stanoví, je, že všichni svědci musí ovládat způsob, kterým je prohlášení o vydědění zůstavitele tlumočeno. Stejným způsobem pak zůstavitel obsah listiny potvrdí (§ 1535 odst. 2 ObčZ). Tím však výčet požadavku nekončí. V tomto speciálním alografním prohlášení o vydědění je nutné uvést, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, osobu pisatele, osobu čitatele či tlumočnicka, způsob, jakým zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a v některých případech též způsob dorozumívání, který zůstavitel zvolil (§ 1536 odst. 1 ObčZ).

Zákon u všech typů prohlášení o vydědění vyžaduje podpis zůstavitele a pro případ, že tak zůstavitel nemůže učinit, odkazuje na ustanovení § 563 ObčZ. Problematice podpisu zůstavitele na listině obsahující jeho poslední vůli jsem se již věnovala v kapitole 6.9.

Vzhledem k náročnosti sepisu platného alografního prohlášení o vydědění je tímto způsobem pořízených pořízení pro případ smrti velmi málo. Osobně bych tento způsob, resp. formu pořízení pro případ smrti osobě, která není občanského práva znalá, nedoporučila. Mnohem větší jistotu poskytne sepis prohlášení o vydědění ve formě notářského zápisu.

6.9.3.3 Svědci

Kdo může být svědkem při pořízení prohlášení o vydědění, stanoví občanský zákon ve svých ustanoveních § 1539 odst. 2, § 1540, § 1541 a dále

v ustanovení § 1548 odst. 1 týkající se svědků při pořízení s úlevami.

Svědkem alografního prohlášení o vydědění může být osoba svéprávná a osoba znalá jazyka nebo způsobu dorozumívání, v němž zůstavitel svůj projev vůle činí. Výklad ustanovení § 1539 odst. 2 ObčZ může činit potíže v části, kde zákon říká, že svědkem nemůže být osoba, která není znalá jazyka či způsobu dorozumívání, v němž je listina pořízena. Text tohoto ustanovení se jeví jako zcela jasný, nicméně z ustanovení § 1534 ObčZ o obecné alografní závěti vyplývá, že svědci obsah prohlášení o vydědění znát nemusí, a tedy ani jazyk, ve kterém je listina sepsána. U tohoto typu prohlášení o vydědění musí svědci pouze porozumět prohlášení zůstavitele, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Autoři důvodové zprávy k občanskému zákoníku podstatu, že svědci alografního prohlášení o vydědění nemusí znát jeho obsah a že jejich úkol nespočívá v kontrole obsahu prohlášení o vydědění, nýbrž v potvrzení, že pořizovatel a zůstavitel je tatáž osoba, považují za pozitivní posun.²⁸¹ Ustanovení § 1539 odst. 2 ObčZ tedy nelze vztahovat na svědky obecného alografního prohlášení o vydědění.

V případě, že bylo prohlášení o vydědění součástí závěti zůstavitele, nemůže být svědkem dědic ani odkazovník v tom, co se mu zůstavuje. Dále jsou z osob svědků vyloučeny osoby dědicům či odkazovníkům blízké a zaměstnanci dědiců nebo odkazovníků. Svědkem nemůže být osoba, která je zůstavitelem povolána vykonavatelem závěti nebo která při pořizování listiny plní funkci pisatele, předčitatele, tlumočnicka nebo je úřední osobou. Výjimku u těchto osob a u osob uvedených v ustanovení § 1540 odst. 1 ObčZ stanoví zákon v ustanovení § 1540 odst. 2 ObčZ, tedy že sepíše-li zůstavitel tu část, ve které pojednává o těchto osobách, vlastní rukou, nebo potvrdí-li ji tři svědci, bude listina i v této části platná. Z logického úhlu pohledu však toto ustanovení v části, kde se hovoří o sepisu listiny vlastní rukou zůstavitele, postrádá smysl u osoby pisatele, předčitatele, tlumočnicka nebo úřední osoby, neboť by pak musel celou listinu sepsat vlastní rukou a jednalo by se tedy o holografní formu prohlášení o vydědění.²⁸²

Zákon vyžaduje, aby všichni svědci byli současně přítomni v okamžiku, kdy zůstavitel prohlašuje, že listina obsahuje jeho vůli.

---

²⁸¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 633, ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁸² SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 64. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

Již zmíněné ustanovení § 1548 odst. 1 ObčZ představuje speciální úpravu osob svědků při pořízení prohlášení o vydědění s úlevami, které je popsáno v kapitole 6.9.5.

Zůstavitel by si měl svědky vybírat obezřetně, a to jak z důvodu kolize (dědic x svědek), tak z důvodu věku, důvěryhodnosti, spolehlivosti svědka atd. Role svědka je nejpodstatnější právě v situaci, kdy dojde ke sporu o platnost prohlášení o vydědění. Svědek by měl dosvědčit, že zůstavitel a pořizovatel listiny byla tatáž osoba, že obsah listiny zachycuje vůli zůstavitele a že si byl zůstavitel obsahu listiny vědom. Život je nevyzpytatelný, nicméně by jistě nebylo rozumné, aby zůstavitel volil jako osobu svědka někoho, kdo je starší než on sám nebo osobu, ve kterou nemá zůstavitel plnou důvěru.

6.9.4 Prohlášení o vydědění ve formě veřejné listiny

Úpravu prohlášení o vydědění ve formě veřejné listiny nalezneme v ustanoveních § 1537 a § 1538 ObčZ. Jedná se o notářem sepsanou listinu ve formě notářského zápisu. Tento typ závěti poskytuje zůstaviteli značnou jistotu, že obsah listiny bude obsahově splňovat zákonem stanovené podmínky pro její platnost, neboť právě notář se specializuje na tuto činnost, a to i s ohledem na skutečnost, že v řízení o pozůstalosti vystupuje jako soudem pověřený soudní komisař. Notář má též zákonnou povinnost zjistit, zda zůstavitel projevuje svou vůli s rozvahou (stav, kdy má zůstavitel klidnou mysl a je schopen rozumného uvažování), vážně (odpovědný a seriózní přístup zůstavitele) a bez donucení (obsah závěti nelze být sdělován nikým jiným než zůstavitelem a domnívá-li se notář, že zůstavitel tak nečiní z vlastní vůle, kategoricky sepsání notářského zápisu odmítne, nebo by tak učinit měl) (§ 1538 ObčZ).²⁸³

Další podstatnou výhodou prohlášení o vydědění sepsané ve formě notářského zápisu je ta, že notář po vyhotovení a podepsání listiny jak zůstavitelem, tak jím samým, tuto listinu uloží na místo třetím osobám nepřístupné, čímž zabrání

---

²⁸³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 59. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

jakékoliv následné manipulaci s listinou. Notář rovněž povinně tuto listinu zapíše do evidence právních jednání pro případ smrti, která je evidencí notářům v celé České republice přístupná a v okamžiku úmrtí lze velice snadno dohledat, zda zůstavitel nějakou listinu pro případ své smrti pořídil či nikoliv.

Jak již bylo řečeno, notářský zápis je veřejná listina, kterou občanský zákoník v ustanovení § 567 definuje jako listinu vydanou orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou listinu prohlásí zákon. Vzhledem k tomu, že se jedná o veřejnou listinu, která má velkou důkazní sílu, nestačí její obsah pouze odmítat, popírat nebo o něm jinak pochybovat. Je nutné prokázat, tedy unést důkazní břemeno, že skutečnosti, které veřejná listina stvrzuje, jsou mylné. Osoba, která namítá neplatnost veřejné listiny, musí neplatnost prokázat (důkazní břemeno nese osoba namítající neplatnost), na rozdíl od soukromé listiny, kde se naopak musí prokázat platnost listiny (důkazní břemeno nese osoba prokazující platnosti listiny).²⁸⁴

Pro volbu prohlášení o vydědění sepsané ve formě notářského zápisu se může rozhodnout v podstatně kdokoliv. Existují však zákonem předvídané situace, kdy je pro zůstavitele prohlášení o vydědění ve formě veřejné listiny obligatorní:

- prohlášení o vydědění pořizuje osoba, která dovršila patnácti let věku a dosud nenabyla plné svéprávnosti (§ 1526 ObčZ),
- osoba, která byla ve svéprávnosti omezena (§ 1528 ObčZ),
- zvláštním případem je zřízení nadace v pořizení pro případ smrti (§ 309 ObčZ).²⁸⁵

Obligatorně musí sepsat prohlášení o vydědění ve formě notářského zápisu osoba, která je nezletilá, resp. dovršila věku patnácti let, ale doposud nenabyla plné svéprávnosti. Podstatné je, že ačkoliv je nezletilá, může toto právní jednání učinit bez přítomnosti svého zákonného zástupce. Důvod je zřejmý, ve věku od patnácti do osmnácti let nemusí být takto mladý zůstavitel plně rozumově vyzrálý a mohl by být snadno ovlivnitelný třetími osobami, avšak jeho rozumové schopnosti

---

²⁸⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 58. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁸⁵ Effenberger, Jakub. *Pořízení pro případ smrti dle Nového občanského zákoníku*. Plzeň, 2014. Diplomová práce (Mgr.). Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická. Vedoucí práce Jindřich Psutka.

by měly být dostačující, aby pořídil pro případ smrti za pomoci notáře. Podle autorů Dědického práva v praxi lze u nezletilého zůstavitele předpokládat vyšší míru nezkušenosti.²⁸⁶ S tím lze samozřejmě souhlasit, nicméně se domnívám, že v oblasti právních jednání pro případ smrti bude zřejmě nezkušená též většina plně svéprávných osob.

Druhým případem je situace, kdy je zůstavitelem osoba, která se nachází v péči zdravotnického nebo sociálního zařízení nebo která přijímá jiné služby a současně se chystá ve své závěti povolat za dědice nebo odkazovníka správce nebo zaměstnance nebo jinak zařazené osoby v zařízení, v němž je zůstavitel umístěn (§1493 ObčZ). Vzhledem k obsahu se toto ustanovení nebude týkat prohlášení o vydědění, avšak pro úplnost jej stručně uvádím. Obvykle jde o zůstavitele umístěného v domově pro seniory, u něhož hrozí, že bude zásadním způsobem ovlivněn, například se bude chtít odvděčit za péči, kterou mu oblíbený zaměstnanec v domově pro seniory věnuje. Sepsání závěti v jiné formě, než notářským zápisem, by znamenalo neplatnost závěti s výjimkou situace, kdy by zůstavitel pořídil závěť poté, co by byl ze zařízení propuštěn, nebo uplynula doba, ve které přijímal služby od osoby, kterou chce ve svém pořízení obmyslet.²⁸⁷

Zákon umožňuje pořizovat pro případ smrti, ač omezeně, ale přeci, osobám, které byly ve svéprávnosti omezeny. Povinně tak musí tyto osoby učinit ve formě notářského zápisu, a to pouze s podmínkou, že nebyl zůstavitel omezen ve svéprávnosti tak, že v podstatě nemůže pořizovat vůbec (pro tyto osoby existuje pouze možnost odkázat jiné osobě ze svého majetku předmět malé hodnoty dle § 1595 odst. 2).²⁸⁸

Pro doplnění možných situací je vhodné poznamenat, že zřizuje-li zůstavitel závěti nadaci nebo nadační fond, je povinen tak učinit veřejnou listinou. Taková závěť pak bude v případě zřizování nadace nadační listinou a v případě nadačního fondu zakládací listinou.²⁸⁹

---

²⁸⁶ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 60. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁸⁷ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 59-60. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁸⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 120. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁸⁹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 60. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

6.9.5 Privilegované prohlášení o vydědění

Jedná se o novou formu prohlášení o vydědění určenou pro osoby, které se díky neobvyklé události nacházejí v situaci, kdy jsou ohroženi na životě, a není možné, aby pořídili prohlášení o vydědění jiným, standardním způsobem. V podstatě ale nejde o novou formu, neboť byla upravena, ač zcela lakonicky, již v Obecném zákoníku občanském z roku 1811. Účinností zákona č. 141/1950 Sb., byla úprava privilegovaných testamentů z právního řádu zcela vypuštěna. Současná právní úprava privilegovaných testamentů je inspirována jak předválečnou osnovou, tak především rakouským, polským, německým, švýcarským, francouzským, italským a nizozemským občanským zákoníkem.²⁹⁰ Náš občanský zákoník tuto formu prohlášení o vydědění upravuje v ustanoveních § 1542 až § 1549 ObčZ a nazývá ji jako „úlevy při pořizování závěti“.

Odstavec první ustanovení § 1542 ObčZ člení privilegovaná prohlášení o vydědění do dvou kategorií:

1. Nenadálá událost, kdy je zůstavitel v patrném a bezprostředním ohrožení života. Za nenadálou událostí může být dle autorů komentáře občanského zákoníku považována autonehoda, úraz v horách apod. Ohrožení života musí být zřejmé a musí být posuzováno objektivně, tzn., že nelze přihlížet k subjektivnímu zhodnocení situace zůstavitele, který se domnívá, že je v ohrožení života, ačkoliv tomu tak ve skutečnosti není.²⁹¹
2. Zůstavitel se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události. Jako příklad takové události můžeme uvést povodně, epidemie, havárii atomové elektrárny apod.²⁹²

V obou případech musí být splněna podmínka, že po zůstaviteli nelze rozumně požadovat, aby pořídil prohlášení o vydědění v jiné formě. Pokud by měl zůstavitel možnost například sepsat prohlášení o vydědění vlastní rukou, bylo by ústně učiněné prohlášení o vydědění neplatné.

---

²⁹⁰ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 633, ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁹¹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 67. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁹² ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 146. ISBN 978-80-7478-369-2.

V obou těchto případech může zůstavitel pořídit prohlášení o vydědění ústně před třemi svědky. Forma tohoto prohlášení o vydědění je poměrně benevolentní, neboť tři současně přítomní svědci nemusí ani písemně zaznamenat obsah prohlášení o vydědění, ačkoli to vhodné je. Při zjišťování obsahu prohlášení o vydědění postačí v rámci řízení o pozůstalosti výslech všech svědků zaznamenaný do protokolu u pověřeného soudního komisaře. Z praktického hlediska však lze písemné zaznamenání obsahu prohlášení o vydědění doporučit, je-li to alespoň trochu možné. Odstavec druhý ustanovení o ústním prohlášení o vydědění není zcela přesně formulován, neboť z něho vyplývá, že důvodem dědické posloupnosti bude soudní protokol o výslechu svědků, což není pravda. Důvodem dědické posloupnosti bude vždy ústní prohlášení o vydědění, jehož obsah bude obsažen v protokolu o výslechu svědků.²⁹³

Mimo ústně pořízené prohlášení o vydědění upravuje zákon další dva druhy privilegovaných prohlášení o vydědění. Jedním z nich je prohlášení o vydědění zaznamenané starostou obce, na jejímž území se zůstavitel nalézá. Pojmem starosta obce zákon míní buď přímo osobu starosty obce, nebo osobu oprávněnou vykonávat pravomoci starosty.²⁹⁴

Při pořizování prohlášení o vydědění před starostou obce je nutná přítomnost dvou svědků, kteří jej musí spolu s vyhotovitelem prohlášení o vydědění, tedy starostou, podepsat. Následně musí být prohlášení o vydědění zůstaviteli starostou přečteno, a to opět za přítomnosti obou svědků, a zůstavitel svým potvrzením dá najevo, že se jedná o jeho prohlášení o vydědění.²⁹⁵ Takto může zůstavitel pořídit pouze v případě, že existuje důvodná obava, že by zemřel dříve, než by mohl pořídit prohlášení o vydědění ve formě veřejné listiny. Ustanovení § 1547 odst. 1 ObčZ stanoví, že takto vyhotovené prohlášení o vydědění se považuje za veřejnou listinu, a z toho důvodu je vhodné, aby bylo opatřeno otiskem úředního razítka obce, jejíž starosta prohlášení o vydědění vyhotovil.²⁹⁶ V odstavci druhém tohoto paragrafu se říká, že i kdyby došlo při vyhotovování

---

²⁹³ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 147. ISBN 978-80-7478-369-2.

²⁹⁴ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 68. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 148. ISBN 978-80-7478-369-2.

prohlášení o vydědění k porušení předepsaných formalit, zejména budou-li na listině chybět podpisy svědků, ale z listiny bude spolehlivě zjistitelná poslední vůle zůstavitele, nebude toto prohlášení o vydědění neplatné, pouze již nebude považováno za veřejnou listinu. Ustanovení § 1547 se použije jak na prohlášení o vydědění pořízené před starostou, tak na prohlášení o vydědění pořízené na palubě námořního plavidla, letadla, a ve válce před velitelem vojenské jednotky České republiky (§ 1543, 1544 a 1545 ObčZ).

Prohlášení o vydědění pořízené na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice je dalším prohlášením o vydědění patřícím do skupiny privilegovaných prohlášení o vydědění. Má-li pro to zůstavitel vážný důvod, může jeho poslední vůli za přítomnosti dvou svědků zaznamenat velitel námořního plavidla nebo letadla, popřípadě jeho zástupce, pokud mu v tom nebrání péče o bezpečnost plavby nebo letu. Svědci i osoba, která prohlášení o vydědění sepsala, ji musí též podepsat.

Záznam o prohlášení o vydědění se pořizuje stejným způsobem, jako při pořizování prohlášení o vydědění před starostou obce, tedy v souladu s ustanovením § 1547 ObčZ. I tato listina je považována za veřejnou listinu, splňuje-li veškeré zákonem předepsané formality pro tento typ listiny, zejména podpisy přítomných svědků.

Pokud bylo prohlášení o vydědění pořízeno na palubě lodi, ukládá zákon veliteli povinnost zaznamenat pořízení prohlášení o vydědění do lodního deníku a v okamžiku, kdy plavidlo dopluje do přístavu, předat prohlášení o vydědění nejbližšímu zastupitelskému úřadu České republiky, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je námořní plavidlo zapsáno v námořním rejstříku (§1544 odst. 2 písm. a) ObčZ). Obdobně je tomu na palubě letadla, kdy velitel zaznamená pořízení prohlášení o vydědění do palubního deníku a prohlášení o vydědění předá po přistání bez zbytečného odkladu opět nejbližšímu zastupitelskému úřadu České republiky, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je letadlo zapsáno v leteckém rejstříku (§1544 odst. 2 písm. b) ObčZ). Úřad, kterému velitel plavidla nebo letadla prohlášení o vydědění předá, je povinen zařídit úschovu takto pořízeného prohlášení o vydědění u notáře, a to bez zbytečného odkladu (§ 1546 ObčZ).²⁹⁷

---

²⁹⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 69. ISBN 978-80-7478-369-2.

Poslední možností, jak lze pořídit prohlášení o vydědění s úlevami, je zaznamenáním poslední vůle zůstavitele, který je vojákem nebo jinou osobou náležející k ozbrojeným silám, velitelem vojenské jednotky České republiky nebo jiným vojákem v hodnosti důstojníka nebo vyšší při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích. Přítomnost dvou svědku je opět zákonem vyžadována (§ 1545 ObčZ). I v tomto případě budou při postupu zaznamenání prohlášení o vydědění aplikovány ustanovení § 1547 ObčZ a § 1546 ObčZ.

6.9.5.1 Omezená platnost privilegovaných prohlášení o vydědění

Vzhledem k tomu, že úlevy při pořizování prohlášení o vydědění mají sloužit zůstaviteli, který se ocitá v životní situaci, která není obvyklá, a který nemá jinou možnost, jak svoji poslední vůli pořídit, mají privilegovaná prohlášení o vydědění platnost pouze po určitou dobu (§1549 ObčZ). Předpokládá se, že tyto neobvyklé životní situace po určité době pominou.

Prohlášení o vydědění pořízené v bezprostředním ohrožení života nebo pořízené v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události, pozbývá platnosti uplynutím dvou týdnů ode dne jeho pořízení, je-li zůstavitel naživu. Ostatní privilegovaná prohlášení o vydědění, tedy prohlášení o vydědění upravená v ustanovení § 1543, § 1544 a § 1545 ObčZ, pozbývají platnosti uplynutím tří měsíců ode dne jejich pořízení. Zákon též stanoví, že tyto doby nepočnou běžet ani neběží do doby, než bude mít zůstavitel možnost pořídit prohlášení o vydědění ve formě notářského zápisu (§ 1549 věta druhá ObčZ).

6.9.5.2 Svědci při pořizování prohlášení o vydědění s úlevami

Zákon v ustanovení § 1548 ObčZ stanoví, že v případě pořizování prohlášení o vydědění s úlevami mohou být osobami svědků také osoby, které sice nejsou plně svéprávné, ale dosáhly alespoň patnácti let, a též osoby, které byly

ve svéprávnosti omezené s tím, že musí být způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost prohlášení o vydědění.

Bude-li v listině obsahující prohlášení o vydědění výslovně uvedeno, proč není podepsána osobou zůstavitele nebo svědky, nezpůsobí absence těchto podpisů neplatnost závěti (§ 1548 odst. 2 ObčZ).

6.9.6 Zrušení prohlášení o vydědění

Závěrem bych ráda k tématu formy prohlášení o vydědění zrekapitulovala, že prohlášení o vydědění lze učinit jak písemně v holografní nebo alografní formě - tedy soukromou listinou, nebo notářským zápisem - tedy veřejnou listinou, tak s úlevami, které jsou velmi podrobně popsány v ustanovení § 1542 až § 1549 ObčZ. Zákon, co se týče formy prohlášení o vydědění, jeho změny nebo zrušení, odkazuje na ustanovení upravující způsob pořízení či zrušení závěti.²⁹⁸

Nelze opomenout, že zákon nedává zůstaviteli možnost, aby svému dědici, kterého dříve pro nějaký skutek vydědil, pouze odpustil, a tím zapříčinil zánik prohlášení o vydědění. Je-li vůlí zůstavitele, aby měl nepominutelný dědic, kterého dříve vydědil, opět možnost dědit, pak musí zůstavitel své prohlášení o vydědění zrušit jeho odvoláním. Zde se opět dostáváme k formám, které zákon upravuje pro odvolání závěti (§ 1577 ObčZ). Zrušení prohlášení o vydědění se týká též ustanovení § 1578 ObčZ, které dává zůstaviteli možnost odvolat jak závět', tak prohlášení o vydědění mlčky. Další možností, jak může zůstavitel docílit zrušení svého prohlášení o vydědění, je fyzické vydání notářského zápisu, v němž je jeho prohlášení o vydědění obsaženo, z notářské úschovy (§1579 ObčZ). Notář smí vydat listinu z úschovy pouze osobě zůstavitele a musí jej současně poučit o tom, že vydáním listiny z úschovy se považuje její obsah za odvolaný. Takové poučení se následně poznamená na vydané listině a do spisu, který je u notáře veden. Podstatný rozdíl je v účincích vydání listiny uložené v úřední úschově, kdy vydáním listiny z úschovy nedojde ke zrušení či odvolání

---

²⁹⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 371. ISBN 978-80-7478-369-2.

prohlášení o vydědění (1579 odst. 2 ObčZ). Prohlášení o vydědění může zůstavitel též zrušit pořízením novějšího. Zruší-li následně zůstavitel novější prohlášení o vydědění s tím, že původní uchová, má se za to, že dřívější prohlášení o vydědění nepozbylo platnosti, a hledí se na něj jako by nebylo zrušeno (§1580 ObčZ).²⁹⁹

Je otázkou rozhodovací praxe soudů, zda bude platit to, co uvádí autoři komentáři k občanskému zákoníku:

„Rouček, Sedláček (lit. č. 1, s. 440) uvádí, že zůstavitel může také zrušit prohlášení o vydědění tím, že vyděděnému zanechá pozdějším pořízením pro případ smrti majetek, tedy dědický podíl nebo odkaz. I když takový závěr nyní ze žádného ustanovení občanského zákoníku nevyplývá, lze jej patrně přijmout, když z celého dědického práva vyplývá závaznost vůle zůstavitele, a lze tedy očekávat, že když zůstavitel vyděděnému po pořízení prohlášení o vydědění zanechal majetek, chtěl tím také vydědění zrušit. Pokud dojde k odvolání vydědění, bude záviset na zůstaviteli, zda nepominutelnému dědici něco zanechá (dědický podíl, odkaz) nebo zda tím, že pořídil o veškerém svém majetku ve prospěch jiných osob, zbude nepominutelnému dědici pouze právo na povinný díl, neboť bude v postavení nepominutelného dědice, o němž zůstavitel věděl, že je naživu a přesto jej opominul (§ 1651 odst. 1), pokud zůstavitel nepořídí o svém majetku a nastane zákonná dědická posloupnost, bude nepominutelný dědic dědicem ze zákona.“³⁰⁰

6.9.7 K výkladu přechodných ustanovení občanského zákoníku

Se změnou právní úpravy vždy přichází potřeba řešit konfliktní situace vznikající mezi starou a novou právní úpravou, zejména pak při tak rozsáhlé rekonstrukci, jakou bylo přijetí nového občanského zákoníku. K tomu slouží přechodná ustanovení. Občanský zákoník přináší celkem 52 přechodných ustanovení, z nichž 4 upravují dědické právo. Konkrétně se jedná o ustanovení

---

²⁹⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 371. ISBN 978-80-7478-369-2.

³⁰⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 371-372. ISBN 978-80-7478-369-2.

§ 3069 až § 3072 ObčZ.

Není novinkou, že platí zásada, že se při dědění použije právo platné v den smrti zůstavitele (§ 3069 ObčZ). Mohou nastat celkem tři různé situace, z nichž dvě nebudou při aplikaci právních norem činit žádné problémy.

První je situace, kdy zůstavitel sepíše např. prohlášení o vydědění (pozn. obecně lze hovořit o pořízení pro případ smrti) po 1.1.2014. Při řízení o pozůstalosti bude aplikováno dědické právo zakotvené v současném občanském zákoníku.

Druhou možností je situace, kdy zůstavitel sepíše listinu o vydědění před 1.1.2014 a před tímto datem také zemře. V tomto případě budou při projednání dědického řízení aplikována ustanovení občanského zákoníku účinného v době úmrtí zůstavitele, nikoli však nový občanský zákoník.

Může však nastat třetí situace, která bude představovat kombinaci dvou předešlých případů. Odpověď na otázku, jak se budou posuzovat zůstavitelova právní jednání pro případ smrti učiněná za účinnosti staré právní úpravy za situace, kdy zůstavitel zemře teprve po účinnosti nové právní úpravy, dává ustanovení § 3070 ObčZ. Tento paragraf říká, že *„Zemřel-li zůstavitel po dni nabytí účinnosti tohoto zákona a odporuje-li jeho pořízení pro případ smrti právním předpisům účinným v době, kdy bylo učiněno, považuje se za platné, vyhovuje-li tomuto zákonu. Totéž platí o dovětku i o vedlejších doložkách v pořízení pro případ smrti, pokud jim právní předpisy účinné v době, kdy byly dovětek nebo pořízení pro případ smrti učiněny, odnímají právní následky, anebo je prohlašují za neplatné“*.

Přechodná ustanovení mají také speciální ustanovení § 3072 ObčZ upravující prohlášení o vydědění. Toto ustanovení říká: *„Zemřel-li zůstavitel po dni nabytí účinnosti tohoto zákona a odporuje-li jeho prohlášení o vydědění právním předpisům účinným v době, kdy bylo učiněno, považuje se za platné, vyhovuje-li tomuto zákonu.“* Takové prohlášení o vydědění bude platné, pokud bude v souladu s občanským zákoníkem, ačkoli bude v rozporu s právním předpisem účinným v době pořízení prohlášení o vydědění.

Shora uvedené pravidlo ohledně platnosti prohlášení o vydědění se zdá být pro zůstavitele příznivé, avšak aplikace ustanovení § 3069 ObčZ přináší ve vztahu k prohlášení o vydědění také negativa, a to zejména ve vztahu k zůstavitelově vůli. Pokud zůstavitel v listině o vydědění vztáhl důsledky vydědění také na potomky

vyděděního potomka a zemře-li po 1.1.2014, nebude možné tyto důsledky na potomky vyděděního potomka vztáhnout absolutně. Jak bude blíže popsáno v kapitole 6.12, podle současné právní úpravy je rozhodující, zda se vydědění potomek dožije smrti zůstavitele či nikoli. V případě, že se potomek úmrtí zůstavitele dožil, budou z dědického práva vyloučeni také jeho děti (pozn. za předpokladu, že zůstavitel neprojevil svoji vůli jinak). Jinak tomu však bude v případě, kdy vydědění potomek předemře zůstavitele. Jeho potomkům bude svědčit dědické právo vyděděního potomka bez ohledu na to, že byl zůstavitelem vyděděn (pozn. za předpokladu, že tito potomci vyděděního potomka nebudou zůstavitelem samostatně vyloučeni z dědického práva).

Další problém nastává při vydědění potomka s uvedením důvodu dle ustanovení § 469a odst. 1 písm. c) ObčZ 1964 (pozn. dnes ustanovení § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ), neboť tento důvod, jak již bylo dříve řečeno, doznal s novou právní úpravou dědického práva podstatných změn. Při posouzení důvodu vydědění, kdy byl potomek odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, nebude dostačující samotný fakt, že potomek naplnil svým počínáním tento důvod pro platné vydědění. Podle stávající právní úpravy bude nutné prokázat, že trestný čin byl spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze potomka. To bude vydědění potomek s velkou pravděpodobností v rámci řízení o pozůstalosti popírat, což bude mít za následek zdlouhavé sporné řízení s nejistým výsledkem.

Aplikace norem nového občanského zákoníku na pořízení pro případ smrti sepsané za účinnosti předchozí právní úpravy s sebou nese na druhou stranu také pozitiva. Vyjma shora, v tomto článku již uvedené výhody ohledně platnosti prohlášení o vydědění, dlužno uvést také možnost aplikace jiného důvodu vydědění, než které zůstavitel ve svém prohlášení o vydědění uvedl. Jako příklad poslouží tato situace. Zůstavitel, který zemře po 1.1.2014, v listině o vydědění vydědí svého potomka s uvedením důvodu zakotveného v ustanovení § 469a odst. 1 písm. c) ObčZ 1964. Vzhledem k tomu, že v rámci řízení o pozůstalosti budou aplikována ustanovení nového občanského zákoníku a nepodaří se vyděděnímu potomku prokázat, že čin, který spáchal, a způsob, jakým jej spáchal, svědčí o jeho zavrženíhodné povaze, bude vydědění neplatné. Nicméně bude vzhledem k aplikaci nového občanského zákoníku možné vztáhnout na tohoto potomka

jakýkoliv jiný zákonem uvedený důvod vydědění, dopustil-li se ke dni úmrtí zůstavitele takového jednání, kterým důvod pro vydědění naplní.

Závěrem lze konstatovat, že přechodná ustanovení občanského zákoníku jsou v souladu s výkladem, který hledí zejména na objektivní účel právní úpravy. Tato přechodná ustanovení umožňují zhojení neplatnosti či vad zůstavitelových právních jednání pro případ smrti, a tím vychází vstříc vůli projevené zůstavitelem.

6.10 Způsob vydědění

Vzhledem k tomu, že výčet důvodů vydědění je taxativní, nelze jej žádným způsobem více rozšiřovat. Občanský zákoník počítá s různými způsoby, kterými může zůstavitel dědice vydědit, a to:

- a) zůstavitel v prohlášení o vydědění nepominutelného dědice výslovně vydědí s uvedením důvodu vydědění,
- b) zůstavitel nepominutelného dědice vydědí bez udání důvodu vydědění,
- c) zůstavitel nepominutelného dědice výslovně nevydědí, pouze jej opomene ve svém pořízení pro případ smrti.

6.10.1 Zůstavitel v prohlášení o vydědění nepominutelného dědice výslovně vydědí s uvedením důvodu vydědění

Tento způsob vydědění předpokládá aktivní právní jednání zůstavitele. Aktivní právní jednání spočívá ve vytvoření prohlášení zůstavitele o vydědění svého nepominutelného potomka. Způsob vydědění je chápán jako projev či výrazový prostředek zůstavitele.³⁰¹ Formy prohlášení o vydědění byly popsány v kapitole 6.9.

---

³⁰¹ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 427. ISBN 978-80-7400-570-1.

6.10.2 Zůstavitel nepominutelného dědice vydědí bez udání důvodu vydědění

Vydědění nepominutelného dědice bez udání důvodu předpokládá, stejně jako u vydědění s uvedením důvodu, aktivní právní jednání zůstavitele s tím, že zůstavitel ve svém prohlášení o vydědění uvede pouze skutečnost, že svého potomka vyděďuje. Jak již bylo řečeno dříve, absence zákonného důvodu vydědění uvedeného v prohlášení o vydědění podle platné právní úpravy není na úkor platnosti samotného prohlášení o vydědění (§ 1648 ObčZ). Právní úprava v ObčZ 1964 tuto možnost pod sankcí absolutní neplatnosti prohlášení o vydědění nepřipouštěla. Autoři důvodové zprávy tuto změnu komentují následovně: *„Zásadně není důvod k tomu, aby zůstavitel zdůvodňoval své rozhodnutí o vydědění v případech, kdy je ten důvod znám jak jemu, tak i vyděďovanému potomku. Takových případů je drtivá většina. Učiní-li prohlášení o vydědění v závěti, což je pravidlem, seznámí se s tím příliš mnoho lidí, a to třeba i dlouho poté, co důvod vydědění nastal a – např. při odsouzení vyděděného pro závažný trestný čin – upadl v zapomenutí. Účel vydědění je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat. Je tedy správné ponechat zůstaviteli na vůli, zda důvod vydědění uvede, čili nic.“*³⁰². Ačkoliv je toto zdůvodnění autorů důvodové zprávy k občanskému zákoníku z lidského pohledu zřejmě korektní, doporučila bych osobě, která se chystá prohlášení o vydědění sepsat, aby tak učinila s uvedením důvodu vydědění. Bez uvedení konkrétního důvodu hrozí riziko, že vyděděný potomek svůj skutek, kterým naplňuje některý ze zákonem stanovených důvodů, zatají. Nebude-li současně osoba, která se má stát dědicem, vůbec obeznámena s existencí jednání nepominutelného dědice, pro které se zůstavitel rozhodl svého potomka vydědit, je vysoká pravděpodobnost, že se nenajde nikdo, kdo by skutek potomkovi prokázal. Vyděděný potomek tak bude dědit a zůstavitelova vůle nebude naplněna.

V souvislosti s neuvedením důvodu vydědění v prohlášení o vydědění je zapotřebí poukázat na nezbytnost unesení důkazního břemene osobou, která se má stát dědicem, protože nepominutelný dědic má zachováno své právo na povinný díl

---

³⁰² ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 673-674, ISBN 978-80-7208-922-2.

až do okamžiku, kdy mu bude zákonný důvod vydědění prokázán (§ 1648 ObčZ).³⁰³ V tomto případě bude tedy osoba, která se má stát dědicem místo vyděděného potomka, odkázána v souladu s ustanovením § 1673 odst. 2 věta druhá ObčZ k podání žaloby o platnost vydědění. Naopak by tomu bylo v případě, kdy by zůstavitel důvod vydědění uvedl. Soudní komisař by vyděděného potomka, který by tvrdil, že byl vyděděn neprávem, odkázal k podání žaloby o neplatnost vydědění (§ 1673 odst. 2 věta první ObčZ). Bude-li dle prvního případu odkázána k podání žaloby osoba, která by měla místo vyděděného potomka dědit, nesmíme zapomenout na ustanovení § 1653 ObčZ, které říká, že „*Byl-li nepominutelný dědic zkrácen nebo opominut, přispějí dědici i odkazovníci k vyrovnání jeho práva poměrně.*“. Soudní komisař by tedy měl k podání žaloby odkázat nejenom všechny potenciální dědice, ale i odkazovníky, aby se případný rozsudek soudu vztahoval na všechny tyto osoby, neboť i na ně lze v tomto případě nahlížet jako na nerozlučné spolčičky dle ustanovení § 91 odst. 2 OSŘ ve spojení s ustanovením § 1 odst. 2 ZŘS. Obdobně tomu bude v případě, kdy bude k podání žaloby odkázán vyděděný potomek. Ten by měl žalovat všechny osoby, které budou v případě jeho úspěchu ve sporu povinny přispět nepominutelnému dědici na jeho povinný díl.³⁰⁴

6.10.3 Zůstavitel nepominutelného dědice výslovně nevydělí, pouze jej opomene ve svém pořízení pro případ smrti

Toto ustanovení je inspirováno obecným zákoníkem občanským, který neznal žádné zvláštní pořízení zůstavitele, které by představovalo dnešní prohlášení o vydědění. Vydědit mohl zůstavitel svého potomka ve formě posledního pořízení, přičemž nebylo relevantní, zda listina obsahovala pouze ustanovení o exheredaci (v tom případě se jednalo o negativní závěť) nebo zda v tomto pořízení povolal jiné osoby za dědice celého jmění a nepominutelnému dědici nezanechal nic nebo míň,

---

³⁰³ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 11. Právní praxe. ISBN 9788074002663.

³⁰⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 443. ISBN 978-80-7478-369-2.

než činí jeho povinný díl (pozn. v současné době se jedná o vydědění mlčky)³⁰⁵. Dnes v případě opomenutí nepominutelného dědice zůstavitelem rozlišujeme dvě situace, které mohou nastat:

a. Vydědění učiněné mlčky a po právu (§ 1651 odst. 2 ObčZ)

Stejně jako návrh občanského zákoníku z roku 1937 rozlišuje současná právní úprava případy, kdy je nepominutelný dědic opominut vědomě a kdy nevědomě (omylem). O nevědomém opominutí dědice bude hovořeno blíže v následujícím bodě.

Základní podmínka pro vydědění učiněné mlčky je zůstavitelovo vědomí o existenci nepominutelného dědice. V zásadě by měl takto opominutý dědic mít právo na povinný díl.³⁰⁶ Ustanovení § 1651 odst. 2 ObčZ však v návaznosti na ustanovení § 1648 ObčZ, ze kterého vyplývá, že zůstavitel nemusí nutně uvést svůj důvod vydědění potomka a že vyděděný potomek nemá právo na povinný díl, jestliže mu bude prokázán zákonný důvod vydědění, říká, že na úmyslně opominutého potomka, který se dopustil některého z činů zakládajících důvod pro platné vydědění (§ 1646 a 1647 ObčZ), bude nahlíženo jako na vyděděného.

Splněním obou těchto podmínek (úmyslné opominutí a existence činu, který naplňuje některý z důvodů pro vydědění) dojde k zániku jak dědického práva, tak i práva na povinný díl nepominutelného dědice. Z textu zákona jasně vyplývá, že zůstavitel musel o existenci potomka vědět. Není však zřejmé, zda musel zůstavitel také vědět o tom, že se potomek dopustil nějakého jednání naplňujícího některý ze zákonných důvodů vydědění. Podle autorů komentáře k občanskému zákoníku se lze přiklonit k názoru, že rozhodující je skutečnost, že se potomek takového jednání dopustil a je irelevantní, zda o tom zůstavitel věděl či nikoli.³⁰⁷ Poté už je pouze na vůli zůstavitelem povolaném dědici (či dědicích), zda bude důvod pro vydědění opominutého dědice dokazovat a odepře mu tak i právo

---

³⁰⁵ ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002, s. 439. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963604.

³⁰⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 675, ISBN 978-80-7208-922-2.

³⁰⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 378. ISBN 978-80-7478-369-2.

na povinný díl, nebo zda opomenutému dědici jeho povinný díl ponechá, resp. vyplatí mu částku odpovídající výši jeho povinného dílu. Pokud se zůstavitelův dědic rozhodl pro první variantu, byl by dle ustanovení § 1673 odst. 2 ObčZ ve spojení s ustanovením § 170 odst. 1 ZŘS soudním komisařem odkázán k uplatnění svého práva žalobou v rámci sporu o dědické právo.

b. Druhým případem opomenutí nepominutelného dědice je opominutí neúmyslné. Zůstavitel zpravidla svého potomka opomine z důvodu, že o jeho existenci vůbec neví. Jako příklad lze uvést situaci, kdy se zůstavitel o narození svého potomka nikdy nedozvěděl nebo kdy žil v domnění, že potomek již zemřel, nebo kdy se domníval, že konkrétní osoba není jeho potomkem. Nepřipadá tedy v úvahu, že by zůstavitel svého potomka opominul úmyslně, a proto má tento potomek dle ustanovení § 1652 ObčZ právo na povinný díl.³⁰⁸

Toto ustanovení zákona však současně stanoví podmínku pro vznik práva opominutého potomka na povinný díl, a to prokázáním, že jej zůstavitel opominul pouze proto, že o jeho existenci v době vyhotovení pořízení pro případ smrti nevěděl. Autoři komentáře k občanskému zákoníku se domnívají, že „ze slov „opominutí pochází jen z toho, že zůstavitel při pořízení pro případ smrti o něm nevěděl“, lze dovodit, že toto právo mu náleží jen tehdy, když se nedopustil ničeho, pro co by mohl být vyděděn, že jej zůstavitel nevydělil mlčky a po právu“. Podle nich tedy není ve své podstatě relevantní, zda zůstavitel o svém potomkovi věděl či nikoli, ale to, zda se jeho potomek (skutečný potomek) dopustil jednání, které by naplnilo některý z důvodů pro vydědění.³⁰⁹

Otázkou také je, jakým způsobem by měl opominutý dědic skutečnost, že byl zůstavitelem opominut omylem, prokazovat. Nejsem si jistá, zda by svědectví, např. matky opominutého potomka, mělo dostatečnou důkazní váhu a nebylo by považováno za účelové. V této otázce tedy leží důkazní břemeno na opominutém dědici. Dokazování, že se opominutý potomek dopustil jednání, jež naplňuje některý ze zákonem stanovených důvodů vydědění, a že nešlo ze strany zůstavitele o opominutí omylem, nýbrž že šlo o vydědění mlčky

---

³⁰⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 675, ISBN 978-80-7208-922-2.

³⁰⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 380. ISBN 978-80-7478-369-2.

a po právu, je k tíži dědiců. Ti budou soudním komisařem v souladu s ustanovením § 1673 odst. 2 ObčZ odkázáni k podání žaloby příslušnému soudu.³¹⁰ Jejich neúspěch v tomto sporu samozřejmě znamená, že opominutý dědic má nárok na svůj povinný díl. Stejně právo na povinný díl bude mít opominutý potomek, který se nedopustil ničeho, v čem by byl spatřován zákonný důvod pro platné vydědění, avšak o jehož existenci zůstavitel věděl.³¹¹

Zajímavé je srovnání s předválečnou osnovou z roku 1937, která upravovala případy, kdy byl dědic opominut omylem tak, že takto opominutému potomkovi náležel dědický podíl, jaký připadl tomu z dalších nepominutelných dědiců, kterému se z pozůstalosti dostalo nejmenší výhody. Tato konstrukce by nešla do naší právní úpravy dědického práva převzít, protože naše právo má i nadále pouze jednu skupinu nepominutelných dědiců. Kdyby zákonodárci připustili rozdílný přístup k jednotlivým potomkům, který je jen na straně zůstavitele, docházelo by k porušování minimálně jedné ze zásad dědického práva, a to zásady rovnosti.³¹²

6.11 Zákonná úprava opominutí dědice mlčky dle současné a předchozí právní úpravy

Předchozí zákonná úprava právo na povinný díl v té podobě, v jaké jej upravuje současný občanský zákoník, neznala. S tím také souvisí skutečnost, že neexistovala ustanovení podobná ustanovením § 1651 a § 1652 ObčZ, která by řešila různé situace, které mohou opominutím nepominutelného dědice. V ObčZ 1964 bylo právo nepominutelných dědiců upraveno v podstatě pouze v ustanovení § 479, kde zákon stanovil, kolik se má zletilému a nezletilému dědici alespoň dostat (dnes upraveno v § 1643 ObčZ). Rozdílná byla také terminologie, kdy dnes používaný termín povinný díl byl dříve představován pojmem dědický podíl.

---

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ ŠVESTKA, Jirí, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 358. ISBN 978-80-7478-369-2.

³¹² ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 605, ISBN 978-80-7208-922-2.

6.12 Vliv vydědění na potomky vyděděného

Občanský zákoník v ustanovení § 1646 odst. 3 rozlišuje postavení potomků vyděděného ve dvou různých situacích:

- a) vyděděný potomek přežije zůstavitele,
- b) vyděděný potomek nepřežije zůstavitele.

Nutno poznamenat, že tyto dvě situace, které zákon řeší, se vztahují pouze na vyděděné potomky na základě důvodů uvedených v ustanovení § 1646 odst. 1 ObčZ. V obou těchto situacích se jedná o dědické právo jako takové, nikoli pouze o právu na povinný díl, jako je tomu v případě vydědění podle ustanovení § 1647 ObčZ, kde tedy existuje jiné řešení.

Zákon stanoví, že pokud přežije vyděděný potomek zůstavitele, nebudou dědit ani potomci vyděděného. Zde došlo k zásadní změně oproti předchozí právní úpravě, neboť podle té se důsledky vydědění vztahovaly i na potomky vyděděného pouze pokud to zůstavitel v listině o vydědění výslovně stanovil (§ 469a ObčZ 1964). V současné době je tedy vztah vydědění k potomkům vyděděného nastaven v porovnání s dřívější úpravou opačně. Je však na zůstavitelově vůli, zda si přeje důsledky vydědění vztáhnout též na potomky vyděděného, a proto mu zákon umožňuje, aby stanovil i jinak. Může tak učinit buď uvedením v prohlášení o vydědění, že si nepřeje, aby se vydědění vztahovalo i na potomky vyděděného nebo tak, že potomky vyděděného ustanoví svými dědici.

Druhým případem je situace, kdy se vyděděný potomek nedožije smrti zůstavitele. V této situaci se potomci vyděděného stávají dědici zůstavitele, avšak pouze pokud nejsou samostatně z dědického práva vyloučeni.

Zůstavitel by si měl být těchto následků vydědění, resp. vztahu vydědění k potomkům vyděděného vědom, aby dle vlastní vůle mohl různé situace, které mohou v okamžiku jeho smrti nastat, upravit ve své poslední vůli.

7 Závěr

Předmětem této rigorózní práce byly jedny z nejdůležitějších institutů dědického práva, a to dědická nezpůsobilost a vydědění. Mým cílem bylo co nejpodrobněji, ale zároveň co nejvýstižněji popsat oba instituty. Průběžně jsem srovnávala stávající právní úpravu s právní úpravou předchozí, neboť se domnívám, že se stále ještě ocitáme v době, kdy se staré právní normy aplikují často a kdy si zvykáme na nové dědické právo, které zaznamenalo velmi rozsáhlé změny. Navíc je aplikace zejména předchozí právní úpravy nutná v případě projednání dodatečně najevo vyšlého majetku, kdy je v pozůstalostním řízení postupováno podle hmotného i procesního práva účinného v době dědického nápadu.

Již v úvodu této práce jsem se zmínila o tom, že oba instituty, tj. dědická nezpůsobilost a vydědění, jsou si na první pohled podobné zejména v tom, k čemu směřují. Oba instituty mají dosáhnout toho, aby osoba, které by bez dalšího připadla pozůstalost nebo její část, nenabyla z pozůstalosti ničeho. Z bližšího prostudování obou institutů je ale zřejmé, že odlišností mezi oběma instituty je více než dost.

V první řadě nelze přehlédnout, že každý institut se týká jiného okruhu osob. Dědická nezpůsobilost směřuje k vyloučení jakéhokoliv potenciálního dědice, zatímco institut vydědění se dotýká pouze nepominutelných dědiců, tedy zůstavitelových dětí a jejich potomků.

Další podstatný rozdíl mezi těmito instituty spočívá v nutnosti aktivního právního jednání zůstavitele, aby bylo dosaženo požadovaného výsledku. Chce-li zůstavitel svého potomka vydědit, je vyžadováno jeho aktivní právní jednání. Naproti tomu dědická nezpůsobilost nastává ze zákona a v pozůstalostním řízení k ní soud přihlíží z úřední povinnosti.

V neposlední řadě spatřuji zásadní rozdíl mezi oběma instituty v účincích dědické nezpůsobilosti a vydědění na potomky potomků zůstavitele. V souhrnu lze říci, že účinky dědické nezpůsobilosti se na potomky dědicky nezpůsobilého dědice nevztahují. Naopak při platném vydědění nedědí ani potomci vyděděného.³¹³ Toto pravidlo však neplatí absolutně. U institutu dědické nezpůsobilosti zakotvil

---

³¹³ Pozn. To platí pouze v případě, kdy zůstavitel současně pořízením pro případ smrti přenechá veškerý svůj majetek komukoliv jinému než vyděděnému a jeho potomkům.

občanský zákoník jedinou výjimku z tohoto pravidla, a to v případě vyloučení z dědického práva z důvodu uvedeného v ustanovení § 1482 odst. 2 ObčZ³¹⁴. V případě vydědění dává zákon zůstaviteli možnost, aby sám rozhodl, zda si přeje vztáhnout důsledky vydědění také na potomky vyděděného. Ale ani zde nemá zůstavitel zcela neomezenou volbu, neboť tato možnost je mu zachována pouze pokud vyděděný potomek zůstavitele přežije. Zemře-li vyděděný potomek dříve než zůstavitel, stanou se potomci vyděděného potomka zůstavitelovými dědici, nejsou-li vydědění samostatně.

Posledním, ale o nic méně důležitým, rozdílem mezi institutem dědické nezpůsobilosti a vydědění, který je třeba vyzdvihnout, je rozdílný účinek na dědické právo dotčené osoby. Dědicky nezpůsobilý potenciální dědic je vyloučen z dědického práva a nemůže se tedy nikdy stát dědicem. Vydědění však vylučuje nepominutelného dědice pouze z jeho práva na povinný díl, nikoli už z práva dědického. Chce-li tedy zůstavitel dosáhnout toho, aby jeho potomek nedělil vůbec, musí sepsat jak platné prohlášení o vydědění, tak i jiné pořízení pro případ smrti, kterým zajistí, že celou pozůstalost nabyde někdo jiný, než vyděděný potomek.

Nová právní úprava institutu vydědění vychází z občanského zákoníku účinného do 31.12.2013, a je doplněna ustanoveními inspirovanými starší právní úpravou jako je například vydědění nepominutelného dědice, který je dědicky nezpůsobilý. Toto ustanovení posiluje autonomii vůle zůstavitele, neboť mu tím dává možnost volby, zda účinky vydědění vztáhne také na potomky vyděděného, neboť, jak již bylo řečeno, pokud by dědic pozbyl dědické právo jako dědicky nezpůsobilý, jeho potomci by dědili vždy. Občanský zákoník přináší také nové pojmy, jakými jsou například „okolnosti svědčící o zvrhlé povaze nepominutelného dědice“, „zadluženost“ či „marnotratnost“, které budou v praxi přinášet značné výkladové problémy a s tím spojenou nejistotu zůstavitele, zda jeho prohlášení o vydědění v případě sporu před soudem obstojí.

Občanský zákoník zakotvením samostatného ustanovení § 1647³¹⁵ zřejmě reaguje na vzrůstající potřebu řešit otázku zadluženosti či marnotratnosti potomků

---

³¹⁴ „Probíhá-li v den zůstavitelovy smrti řízení o rozvod manželství zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí, je zůstavitelův manžel vyloučen z dědického práva jako zákonný dědic.“ V tomto případě budou vyloučeni z dědického práva také potomci takto vyloučeného manžela zůstavitele.

³¹⁵ Dříve byl tento důvod podřazován pod ustanovení § 469a odst. 1 písm. d) ObčZ 1964 – srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

a vzrůstající zájem o vydědění potomků, kteří mají dluhy. Tento důvod vydědění v praxi evidentně chyběl a považuji jej za jeden ze zásadních přínosů nové úpravy dědického práva. Uložení podmínky³¹⁶ pro platné vydědění potomka, která do jisté míry představuje omezení testovací autonomie vůle zůstavitele, zcela evidentně ukazuje na to, že zákon i nadále klade značný důraz na ochranu zůstavitelových potomků před zůstavitelovou svévolí. Naproti tomu ale, z mého pohledu velmi pozitivně, zákon snížil výši povinného dílu, který se musí nepominutelným dědicům dostat. Tím, že zákon přináší nové důvody vydědění, mění formulace některých zastaralých důvodů vydědění, ale zároveň i nadále klade přiměřený důraz na ochranu nepominutelných dědiců, poměrně citlivě vyvažuje práva jak zůstavitele, tak i dědiců.

Občanský zákoník stejně jako občanský zákoník z roku 1964 zakotvuje důvod vydědění pro neprojevení opravdového zájmu nepominutelného dědice o zůstavitele, který by jako jeho potomek projevit měl. Jak jsem již ve své práci uvedla, jedná se o velmi často aplikované ustanovení, nicméně v mnoha případech nedává zůstaviteli jistotu, zda požadovaný výsledek nastane. Otázkou je, zda by se dalo toto ustanovení formulovat jinak, přesněji.

Jeden z nejčastějších důvodů, pro který zůstavitel požaduje vydědit svého potomka, je ten, že se spolu se svým potomkem mnoho let nestýká, navzájem o sobě nemají žádné zprávy a nemají o sebe ani do budoucna zájem. Protože tento důvod není dostatečný pro platné vydědění, řeší zůstavitel tuto situaci často ještě za života převodem majetku na třetí osoby, aby minimalizoval výši povinného dílu nepominutelného dědice, kterého mnohdy ani nezná. Tento způsob řešení však má pro zůstavitele negativní dopady do jeho majetkové sféry a může jej vystavovat rizikům z těchto převodů plynoucích. De lege ferenda je na zvážení, zda je ochrana nepominutelných dědiců v těchto případech nutná a zda by zákon neměl umožnit vydědění potomka s uvedením důvodu, že odcizení mezi zůstavitelem a jeho potomkem je tak hluboké a zásadní, že nelze po zůstaviteli spravedlivě požadovat, aby zachoval pro svého potomka ani povinný díl. Došlo by tím k posílení autonomie vůle zůstavitele, což je jedna z nejzákladnějších zásad dědického práva,

---

³¹⁶ Zůstavitel musí povinný díl zůstavit dětem vyděděného nepominutelného dědice, popřípadě jejich potomkům.

a zároveň by tento důvod vydědění mohl působit motivačně pro udržení úzké rodinné vazby mezi rodiči, dětmi a jejich potomky.

Ustanovení § 1648 ObčZ představuje z pohledu pozůstalostního řízení ve smyslu prokazování důvodu vydědění jak pozitiva, tak negativa. Domnívám se, že by zůstavitel toto ustanovení neměl při sepsání prohlášení o vydědění bez náležitého poučení vůbec aplikovat. Neuvedením důvodu vydědění přenáší zůstavitel v případě sporu o dědické právo důkazní břemeno na osoby, jež se dle jeho vůle mají stát dědici, případně na zákonné dědice. Zůstavitelova dědice tak může po smrti zůstavitele čekat nákladný a zatěžující spor o důvodnost vydědění s relativně malou nadějí na úspěch, neboť ten, kdo by mohl důvody vydědění objasnit, již nežije a listina důvody neuvádí. Tím zůstavitel nejenom podstatným způsobem své dědice zatíží, ale může také způsobit, že pokud neunesou důkazní břemeno, stane se zůstavitelovým dědicem původně vyděděný potomek³¹⁷. Na toto ustanovení je však nutno pohlížet i pozitivně. Jako velmi praktické se může jevit zejména v případech, kdy nedojde k prokázání důvodu vydědění, které zůstavitel ve svém prohlášení o vydědění uvedl, ale bude existovat jiný důvod vydědění, který se vyděděnému ze strany dědiců prokázat podaří. V tomto případě tedy zákon otevírá prostor k tomu, aby se v rámci sporu mohli zůstavitelovi dědici bránit aplikací jiných důvodů vydědění, než které zůstavitel ve svém prohlášení o vydědění uvedl.

Stejně jako u institutu vydědění přejala současná právní úprava z větší části úpravu dědické nezpůsobilosti obsaženou v občanském zákoníku z roku 1964. Za pozitivní shledávám rozšíření okruhu osob, proti kterým směřuje nežádoucí jednání dědicky nezpůsobilého dědice u prvního důvodu dědické nezpůsobilosti³¹⁸. Taktéž považuji novou formulaci tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti za příznivější oproti předchozí právní úpravě, neboť postihuje také osoby, které jsou z pohledu trestního práva neodpovědné. Co se týče okruhu nezpůsobilých dědiců, na které se toto ustanovení vztahuje, je nová formulace původních důvodů dědické nezpůsobilosti dle mého názoru přínosem.

---

³¹⁷ Pozn. To se stane pouze v případě, kdy zůstavitel neseptíse pořízení pro případ smrti, ve kterém povolá své dědice. V opačném případě by nepominutelný dědic sice nebyl platně vyděděn, ale byl by opominut a měl by „pouze“ právo požadovat po zůstavitelových dědicích svůj povinný díl.

³¹⁸ Ustanovení § 1481 ObčZ „Z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku...“.

Obecně nahlížím na zavedení nových dvou důvodů dědické nezpůsobilosti kladně, neboť rozšiřují okruh jednání, která pro svou závažnost vedou ke ztrátě dědického práva. Osobně se ale domnívám, že obě tato ustanovení budou v praxi činit značné výkladové problémy, zejména pak výklad dědické nezpůsobilosti manžela, který se dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí (ustanovení § 1482 ObčZ). V kapitole, která se touto problematikou zabývá, jsem popsala jednotlivá úskalí obou ustanovení.

Domnívám se, že i nadále bude institut dědické nezpůsobilosti aplikován v rámci pozůstalostního řízení velmi zřídka, a to i přes to, že s přijetím nového občanského zákoníku přibyly dva nové důvody dědické nezpůsobilosti. Důvod je prostý. Soudní komisař sice z úřední povinnosti musí zjistit, zda nejsou potenciální dědici dědicky nezpůsobilí, tyto skutečnosti ale ve většině případů nemůže zjistit jinak, než pouhým dotazem k účastníkům řízení³¹⁹. Ve své praxi jsem se nesetkala s osobou, která by upozornila na dědickou nezpůsobilost dědice, natož na svoji vlastní.

V závěru své práce se ještě alespoň ve stručnosti zmíním o institutu upraveném v ustanovení § 1649 odst. 2 ObčZ, který je nazýván jako tzv. negativní závěť. Zákon říká, že zůstavitel může stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť, prohlásit o některém z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, že pozůstalost nenabude. Jedná se tedy o ustanovení zákona, které nelze aplikovat na zůstavitelovy děti a jejich potomky. A contrario jej zůstavitel může uplatnit na všechny ostatní zákonné dědice, u nichž nepřichází vydědění dle ustanovení § 1646 nebo § 1647 ObčZ v úvahu. Na rozdíl od vydědění není nutné, aby zákonný dědic naplnil jakékoliv podmínky pro to, aby byla negativní závěť platná. Je zcela na vůli zůstavitele, aby určil, kdo se jeho dědicem, vyjma nepominutelných dědiců, stát nemá. Vyjádří-li zůstavitel svoji vůli tak, že si nepřeje, aby např. jeho bratr po něm cokoliv dědil, nastoupí na jeho místo zákonní dědici, kteří jsou další v pořadí. Toto ustanovení, které v předchozí právní

---

³¹⁹ Pozn. účastníci pozůstalostního řízení jsou dle ustanovení § 110 a násl. ZŘS ve většině případů zejména ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici. Jedná se tedy o potenciální dědice.

úpravě chybělo a které prohlubuje zásadu testovací autonomie, považuji za praktické, z pohledu zůstavitele spolehlivé a v praxi snadno aplikovatelné.

Ve své práci jsem se zabývala tématem, které je mi blízké nejen kvůli mé praxi notářské kandidátky. V institutech vydědění a dědické nezpůsobilosti se vzájemně střetávají zásadní morální a právní principy, tj. právo zůstavitele naložit se svým majetkem podle své vůle a právo potomků zůstavitele na základní zabezpečení po smrti svého nejbližšího předka. Popisované instituty mají značný dopad do rodinných a společenských vztahů, pravidelně vzbuzují emoce a patří podle mého názoru k nejatraktivnějším oblastem práva, a to nejen pro odbornou veřejnost. Věřím, že má práce alespoň drobně přispěla k rozboru platné právní úpravy a zároveň že jsem dostatečně projevila vlastní přirozenoprávní pohled na celou problematiku.

Seznam použité literatury a další prameny:

Knížní publikace:

- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-369-2.
- ROUČEK, František (ed.) a Jaromír SEDLÁČEK (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Reprint původního vydání. Praha: ASPI publishing, 2002. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 8085963744.
- SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 9788074002663.
- Fiala, Roman, Drápal, Ljubomír. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-570-1.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo.* 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995.
- ELIÁŠ, Karel. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana. *200 let ABGB – Od kodifikace k rekodifikaci českého občanského práva.* Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087576038.
- MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi.* Vyd. 1. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-808-7212-790.
- TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní.* Vyd. 1. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905.
- ŘÍPA, Jan. *Dědění ze závěti.* Praha, 2014. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra občanského práva. Vedoucí práce prof. JUDr. Jan Dvořák CSc.
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář.* Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
- ŠEŠINA, Martin a Martin BÍLEK. *Dědické právo v předpisech let 1925–2001.* Praha: C. H. Beck, 2001. Zákony s poznámkami. (C.H. Beck). ISBN 80-7179-590-9.
- ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRIVNA. *Trestní zákoník: komentář.* Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2009-2010. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník I, II,* Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-108-6.
- NOVOTNÝ, Oto, DOLENSKÝ, Adolf, JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část,* 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2003.

- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009.
- ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří aj. *Velké komentáře, Trestní zákoník I, § 1-139*. Praha: C. H. Beck, 2009.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*, Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.
- SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2015.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.
- BARTSCH, Herbert a Malte B. BARTSCH. *Das aktuelle Erbrecht, Testament – Steuern – Ansprüche*. 19. aktualisierte Auflage. Regensburg: Walhalla Fachverlag, 2015. 175 s.
- BAMBERGER, Heinz Georg a Herbert ROTH. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Vyd. 3. Mnichov: C. H. Beck, 2003.
- HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxii. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- Effenberger, Jakub. *Pořízení pro případ smrti dle Nového občanského zákoníku*. Plzeň, 2014. Diplomová práce (Mgr.). Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická. Vedoucí práce Jindřich Psutka.
- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-292-9.
- ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.
- MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-904083-9-5.
- MICHALSKI, Lutz. *BGB-Erbrecht*. 4. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2010. 463 s.
- LANGENFELD, Gerrit. *Testamentsgestaltung: Einzeltestament, Ehegattentestament, Unternehmertestament*, 3. neu bearbeitete und wesentlich erw. Aufl. Köln: Schmidt, 2002, LVI. ISBN 3-504-45672-8.

Časopisecká literatura:

- HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381. ISSN 1210–6410.
- KLEIN, Šimon. Okamžik přechodu vlastnického práva k pozůstalosti v NOZ. *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 3, s. 5-6.
- KLEIN, Šimon. Ještě jednou k tématu přechodu vlastnického práva k pozůstalosti. *Ad Notam*. 2014, roč. 20, č. 6, s. 22-24.
- SPÁČIL, Jiří a Martin ŠEŠINA. Nabývání dědictví a vlastnické žaloby dědiců v novém občanském zákoníku, *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 2, s. 39. ISSN 1210–6410.
- HOLÍKOVÁ, Lenka. Možnosti dispozice dědiců s dědickým právem. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 3, s. 18-20.
- PAVELKA, Jan a David ŠMÍD. Dědická smlouva a odkaz. *Rekodifikační novinky*. 2013, č. 3, s. 6.
- KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 4, s. 14.
- ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 5, s. 129.
- KRÁLOVÁ, Jitka a Eck LOTHAR. Dědická nezpůsobilost. *Ad Notam*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 35.

Právní normy:

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- usnesení č. 2/1993 Sb. Předsednictva České národní rad, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
- zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník ve znění od 1.1.1951 do 31.3.1964
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění platném do 31.12.2013
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

- Bürgerliches Gesetzbuch - německý občanský zákoník z roku 1896, účinný od 1.1.1900
- Strafgesetzbuch - německý trestní zákoník z roku 1871
- Schweizerische Zivilgesetzbuch - švýcarský občanský zákoník z roku 1907

Judikatura:

- Rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7.6.1978, sp. zn. 11 Tz 21/78, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17/1979.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.12.1997, sp. zn. 24 Co 315/97, uveřejněné v časopise Ad Notam č. 2, ročník 1998.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočka Liberec ze dne 11.11.2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19.3.2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011.
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 12. 1997, sp. zn. 18 Co 60/97-77.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.8.2006, sp. zn. 30 Cdo 2873/2005.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, č. j. 24 Co 35/2001-80.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6.5.1919, Rv I 221/19, [Vážný 169].
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, uveřejněným pod č. 14 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, roč. 1998.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.7.2013, sp. zn. 21 Cdo 2447/2012.
- Nejvyššího soudu ze dne 15.5.2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 111, ročník 2007 a ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 8, ročník 2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 66, ročník 2012.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13.4.1929, sp. zn. Ry 1 921/28, [Vážný 8879].
- Nález Ústavního soudu ze dne 26.2.1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, [14/1998 USu.].
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.1.2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 6, ročník 2005.

Internetové zdroje:

- KOCOURKOVÁ, Lucie: *Trvalé neprojevení opravdového zájmu*. Epravo.cz. [online]. Epravo.cz, a.s., 19.4.2013. [cit. 8.9.2015]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/trvale-neprojevovani-opravdoveho-zajmu-90322.html>.
- SMÉKAL Radim: *Obczan: komunitní portál o rekodifikaci. Právo na pozůstalost* [online]. OBCZAN, z. s., 11.6.2013. [cit. 8.7.2015]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/zakon/noz/cast-treti/hlava-iii/dil-1?do=detail-item-4187-comments-item-775-switchExpanded>.

RESUMÉ

The subject of this rigorous work concerned two of the most important institutions of inheritance law, specifically inheritance ineligibility and disinheritance. My goal was to go onto in as much detail as possible, but at the same time accurately to describe the two principles. I continually compared the present legislation with that ruling previously because I believe that we still find ourselves at a time when the old legal standards are frequently applied and when we are only now getting used to the new inheritance law, which registered very extensive changes. In addition, particular applications of the previous legislation are necessary in the case of hearings in inheritance cases of additionally-uncovered assets, when in the case is proceeded with according to substantive as well as procedural rights effective at the time of the inheritance suit.

Already in the introduction of this work I mentioned that the two institutions those of inheritance ineligibility and disinheritance; at first glance they are similar, in particular in where they are heading. Both should achieve the object that a person that would without any further condition extant gain the inheritance or part of it, receive nothing from the inheritance at all. From a closer study of both principles it is clear that there are however profound differences between the two circumstances.

Firstly, it cannot be overlooked that each concerns different group of persons. Inheritance ineligibility is directed to the exclusion of any potential heir, while the institute of disinheritance affects only the forced heirs, that is the testator's children and their descendants.

Another fundamental difference between these states of affairs is the need for active legal acts on the part of the testator to achieve the desired result. If the testator wishes to disinherit the offspring, a positive legal act is required. Contrariwise, inheritance ineligibility occurrences are based on the law of the land and in inheritance proceedings the court takes into account on the basis of official obligation.

Last but not least, I see the fundamental difference between the two legal principles in the effects of inheritance ineligibility and disinheritance on the testator's descendants. In summary it may be said that the effects of inheritance ineligibility do not apply onto the descendants of an ineligible heir. Conversely in

valid disinheritance cases the descendants of the one disinherited do not inherit either. This rule however does not apply in absolute terms. In the institution of inheritance ineligibility the Civil Code decreed a sole exception to this rule in the case of exclusion from the inheritance law for the reason referred to in Section 1482, Paragraph 2 of the Civil Code. In the case of disinheritance the law gives the testator an option to himself decide whether or not he wishes to extend the consequences of disinheritance to the offspring of the one disinherited as well. But even here the testator does not have completely unlimited choice because this option is to be maintained only if the disinherited offspring of the testator survive the testator. If the disinherited offspring die before the testator does, the offspring of the disinherited offspring become the testator's heirs, unless they are disinherited separately.

Indeed, but not less importantly, the difference between inheritance ineligibility and disinheritance, which should be highlighted is the different effect on the right of inheritance of the person concerned. Inheritance-ineligible potential heirs are excluded from inheritance law and can therefore never become an heir. However, disinheritance excludes a forced heir only from the rights to a mandatory share, but not from the law on inheritance. Therefore, if the testator wishes to achieve for his offspring to not to inherit at all, he must draw up a valid deed of disinheritance, as well as another will in case of his death to ensure that the entire heritage will be acquired by an heir than the disinherited offspring.

The new legislative statute of disinheritance is based on the Civil Code valid to 31 December 2013, which complements the provisions inspired by older legislation such as disinheritance of a forced heir, ineligible to inherit. The Civil Code also introduces new concepts such as "circumstances indicating the perverted nature of the forced heir", "indebtedness" or "profligacy", which will in practice represent substantial problems in interpretation and the associated uncertainty of the testator as to whether his deed of disinheritance in the event of a dispute before a court would be upheld.

The Civil Code through a separate provision of Section 1647 seems to be a response to the growing need to address the question of indebtedness or profligacy of descendants and the growing interest in the disinheritance of descendants who have debts. This reason of disinheritance in practice had clearly been lacking and I

consider it to be one of the crucial benefits of the new modification to the law on inheritance.

The Civil Code as well as that dating from 1964 enshrines the reason for disinheritance as a lack of manifestation of real interest of a forced heir in the testator, who as his offspring, should manifest such concern. As I have already stated in my work, this often concerns very complicated provisions; nevertheless in many cases this does not provide the testator with certainty as to whether the desired outcome will be effected. *De lege ferenda* is up for consideration - whether the protection of forced heirs is in these cases necessary and whether the law should not allow disinheritance of an offspring with the indication of the reason that the estrangement between the testator and his offspring is so deep and fundamental that the testator cannot be reasonably expected to provide for his offspring even the obligatory share. Doing so would strengthen the autonomy of the testator will which is one of the fundamental principles of the law on inheritance; and at the same time this reason for disinheritance could act as an incentive to maintain close family ties between parents, children and their descendants.

It is the same in the case of the institute of disinheritance - the current legislation took over the greater part of the inheritance ineligibility contained in the Civil Code from 1964. As a positive change I find the widening of the circle of persons against whom is directed the undesirable behaviour of inheritance-ineligible heir is directed in respect of the first reason of inheritance ineligibility. I also regard the new wording of this reason of inheritance incapacity as more favourable compared to the previous legislation, since it also affects persons who are non-culpable from the point of view of criminal law. As regards the circle of ineligible heirs, to whom this provision applies, the new formulation of the original reasons of inheritance ineligibility is in my opinion, beneficial, because it widens the circle of conduct which for its severity leads to the loss of the right of inheritance. However, I personally think that both of these provisions will in practice represent considerable problems as to their interpretation, particularly the interpretation of inheritance ineligibility of a husband who has committed a crime which meets the criteria of domestic violence (provision of Section 1482 Civil Code). In the chapter which deals with this issue, I have described the pitfalls of both provisions.

In my thesis I have addressed a topic that is close to my heart and not only because of my practice as a notarial candidate. In the institutions of disinheritance and inheritance ineligibility there is a clash of fundamental moral and legal principles, i.e. the right of the testator to dispose of assets according to his will and the right of the descendants of the testator to elementary security after the death of the closest ancestor. The institution so described have a significant impact on family and social relationships, regularly giving rise to emotions and concern what is in my opinion to the most attractive area of inheritance law, and not just for the professional community. I believe that my thesis contributed at least to some degree to the analysis of the existing valid legislation; and at the same time that I have sufficiently demonstrated my own intrinsic legal opinion on the matter.